

«ԳՆՆԱՍԱՐ»
ՄԱԵՆԱԶԱՐ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԿԵԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԵՂԻՃԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ
ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՁԵԿԱՑԻ
ԱՆԱՆԻԱ ՆԱՐԵԿԱՑԻ
ԳՐԻԳՈՐ ՎԿԱՅԱՍԷՐ
ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԿԱՑԻ

ԳԱՆՁԱՍԱՐ
ԱՄՅՈՒՇԱՐԱՆԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԵՐԵՎԱՆ 1997

Նուիրում է Հայաստանում
քրիստոնեությունը
պետական կրօն հռչակելու
1700-ամեակին

ԴՏՀ 23/28
ԳՄԴ 86-37
Հ 730

Խմբագիր՝ Մեսրոպ քահանայ Արամեան

Հ 730 Հոգեւոր կեանքի մասին. – Եր. –: Գանձասար, 1997. – 104 էջ:

Ժողովածուն ընդգրկում է հայ հայրերի եւ նշանաւոր վարդապետների բարոյա-խրատական բնույթի երկեր, որոնց զգալի մասը լոյս են տեսել «Գանձասար» աստուածաբանական կենտրոնի առանձին հրատարակություններով: Ան. Նարեկացու «Խորհուրդների մասին», «Խրատ խոնարհութեան մասին» եւ Գր. Վկայասէրի «Խոստովանութեան, զղջման եւ ապաշխարութեան մասին» խրատների նրբաբանական թարգմանությունը ընթերցողի ուշադրութեանն է յանձնում առաջին անգամ:

Հ $\frac{0403000000}{846(01)-97}$ 97

ԳՄԴ 86-37

© «Գանձասար» աստուածաբանական կենտրոն, 1997

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ
S. S. ԳԱՐԵԳՆԻ Ա
ՍՐԲԱԶՆԱԳՈՅՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

ՀՐԱՄԱՆԱԲ

S. ՊԱՐԳԵԻ

ՍՐԲԱԶՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԻՆ ԱՐՅԱԽԱՅ

Ի յիշատակ
ԿԱՐՊԻՍ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ՝
Մեկենասությամբ
Լիոնաբնակ բարեկամների

L'Ouvrage édité avec le
Concours des Amis Lyonnais
à la Mémoire de
GARBIS MANOUKIAN

ՄՈՒՏՔ

Ներկայացուող Հայրաբանական երկերի զգալի մասը լոյս են տեսել «Գանձասար» աստուածաբանական կենտրոնի առանձին հրատարակութիւններով: Անանիա Նարեկացու «Խորհուրդների մասին», «Խրատ խոնարհութեան մասին» եւ Գրիգոր Վկայասէրի «Խոստովանութեան, զղջման եւ ապաշխարութեան մասին» խրատները ընթերցողի ուշադրութեանն են յանձնուած առաջին անգամ*:

Նիւթերի ընտրութիւնը կատարելիս մենք բացառապէս նկատի ենք ունեցել մեր Հայրերի եւ նշանաւոր վարդապետների բարոյախրատական բնոյթի գործերը, այսինքն՝ ինչ են ուսուցանում մեր Հաւատքի ուսուցիչները, ինչ շեշտադրումներ են կատարում՝ ներանձնական կեանքի մասին խօսելիս: Անշուշտ, «Հոգեւոր կեանքի մասին» վերնագիրը շատ աւելի լայն է, քան ներկայացուող հրատարակութեան ընդգրկումը: Մեր նպատակն է եղել ընթերցողին ծանօթացնել քրիստոնէական կեանքի մի շարք կարեւոր սկզբունքների եւ առաքինութիւնների հետ՝ ըստ Հայ Եկեղեցու վարդապետութեան:

Փրկութեան ճանապարհով ընթանալիս՝ քրիստոնեան անընդհատ կալիք է զգում հոգեւոր գիտելիքների, որպէսզի կարողանայ քննել իր սեփական փորձառութիւնը եւ գտնել երկնային վերընթացի իրեն հաւազատ ուղիները: Այս առումով շատ կարեւոր է անդրադառնալ

* Անանիա Նարեկացու «Խորհուրդների մասին», «Խրատ խոնարհութեան մասին» եւ Գրիգոր Վկայասէրի «Խոստովանութեան, զղջման եւ ապաշխարութեան մասին» երկերի քննական բնագրերը հրատարակութեան են պատրաստուում «Հայ աստուածաբանական մատենադարան» շարքով՝ ըստ ՄԵՍՐՈՍ Մշակուցի ամուսնացած Մատենադարանի ղեկավար Ժեռագրերի, Անանիա Նարեկացի «Խորհուրդների մասին» ՄՄ 2680 (321բ-322բ), ՄՄ 5707 (330ա-331ա), ՄՄ 2711 (136ա-138ա), Անանիա Նարեկացի «Խրատ խոնարհութեան մասին» ՄՄ 2680 (320ա-321բ), ՄՄ 2335 (165ա-165բ), ՄՄ 641 (23բ-26բ), ՄՄ 2711 (138ա-139բ), ՄՄ 5707 (328ա-329ա), Գրիգոր Վկայասէր «Խոստովանութեան, զղջման եւ ապաշխարութեան մասին» ՄՄ 8029 (50բ-54բ), ՄՄ 7248 (402բ-406բ), ՄՄ 8030 (192բ-198բ): Այս բնագրերն էլ հիմք են ծառայել ներկայացուող թարգմանութիւնների համար:

մեր հայրերի կողմից աւանդուած հարուստ աստուածաբանական ժառանգութեանը, որն արդիւնք է նրանց աստուածամերձ կեանքի եւ ճանաչողական դարմանայի խորութեան: Յատք, այդ ժառանգութիւնը մնում է գրեթէ չուսումնասիրուած, ուստի եւ հնարաւոր չէ սրեւէ լուրջ պատկերացում ձեռք բերել հայ հոգեւոր գրականութեան օրինաչափութիւնների եւ առանձնայատկութիւնների մասին: Յուսով ենք, որ այս գրքոյկը օգտակար կլինի բոլոր նրանց համար, ովքեր ունեն հոգեւոր փնտրումներ եւ փորձում են մտնել այդ իրենց հայրենի աւանդութեանը:

ԽՄԻՆԱԳՐԻ ԿՈՂՄԻՑ

Ա. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՆԻՈՐԻՉ

ՄԱՐՏԻՐՈՍՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Այսուհետ սկսենք նաև խօսքով ճատել մարտիրոսների մասին, որպէսզի պատուենք նրանց յիշատակը եւ երանի տանք նրանց ճշմարիտ վկայութեան եւ սիրոյ համար եւ նրանց բարեխօսութեամբ բազում վարձք ստանանք մեզ համար: Այլև սաղմոսներիով, օրհնութեամբ եւ հոգեւոր երգերով մատուցենք Աստուծոյ պաշտօնը՝ սուրբ սրտով գովելով անսկիզբ էութիւնը եւ ամենազօր Տէրութիւնը, որպէսզի արժանի դարձնի մեզ սուրբ ժառանգութեան բաժնին, [արքայութեան] խոստումներին՝ Տէրութեան յոյսի եւ փառքի մէջ: Եւ բոլոր մարդիկ, որ հաւաքում են սուրբերի յիշատակութեան ժամանակ, թող հաւաքով եւ սուրբ սիրով ճանաչեն նրանց նահատակութեան հանդէպ: Եւ նրանց բարեխօսութեամբ [պէտք է] աղաչել Աստծուն՝ ջերմեռանդ արտասուքներով, սուրբ սրտի պաղատանքներով օր ու զիշեր հսկելով, որպէսզի առաքինասէր վարքով զերծ պահի մեզ այս աշխարհի չարից: Այն սուրբերի պէս, որոնց յիշատակը կատարում է ի փառս Աստուծոյ, նաև [նրանց պէտք է] իրենց մտերմութեան հանդէպ ցոյց տալ բոլորի Տէր եւ արարիչ Աստծուն, որ նրանց այնպիսի շաղթութիւն տուեց բռնաւորների եւ ճշմարտութեան հակառակորդների հանդէպ: Որպէսզի մեզ էլ տայ շնորհներ՝ յաղթելու մեզ վրայ բարձրացող երեւելի եւ աներեւոյթ բոլոր ճակատամարտերի դժուարութիւնները եւ երկրպագութեամբ փառարանութեան պաշտօնը բնծայելու Աստծուն:

Քանզի այս իսկ է սուրբերի կամքը, որ ժողովուրդը նոյնպէս նրանց բարեխօսութեամբ Աստուծոյ յորդորուի պաշտօն [մատուցելու], եւ այսպէս աշխատութեան փոխարէն [վարձք] են Ամենասուրբ երրորդութիւնից: Քանզի Պօղոսը եւ Բառնարասը Տէր Յիսուս Քրիստոսի աւուամբ նշաններ գործեցին՝ ի ծնէ կադին բժշկելով, եւ զարմացրին բոլորին, մինչև որ քուրմերը նրանց երկնքից իջած եւ մարդու կերպարանք ստացած աստուած համարեցին: Ուստի զոհելով կամենում էին

¹ Աղօթքների, ընթերցումների, հոգևոր երգերի որոշակի կանոն է: Այժմ կատարում է Պատարագին նախորդող Կիշերային ժամերգութեան ժամանակ ննջեցեալների յիշատակի համար:

պատուել նրանց որպէս աստուածների: Եւ այս պատճառով [նրանք] պատառեցին հանդերձները եւ աղաղակելով ասում էին. «Մենք ձեզ նման մարդիկ ենք՝ ծառաներ լարձրեալ Աստուծոյ, որ արարեց երկինքը եւ երկիրը եւ նրանց արարածներին. եւ սա Նրա անունով բժշկուեց»: Այսպէս ասելով՝ հազիւ լուսերին ամբոխին, որովհետեւ ասելի լաւ համարեցին մեռնել, քան Աստուծոյ պատիւն իրենց վերագրել եւ փառաւորուել մարդկանցից [տե՛ս Գործք ԺԴ 7-17]:

Նման բան արեց աստանան, որովհետեւ Աստուծոյ պատիւն իրեն վերագրեց եւ բաժանուեց իր Արարչի խնամքից, ընկաւ հրեշտակային դասերի փառաւորեալ կարգերից, յոյսի փոխարէն դարձաւ խաւար եւ գեհննի պատժի ժառանգորդ: Քանզի Աստուծոյ ծառաներ սուրբ առաքեալներին, մարգարէներին եւ ճշմարիտ վարդապետներին անարդում էր, քանզի գիտէին աստանայի վայր ընկնելու մասին՝ հպարտութեամբ ամբարտաւանելու եւ ամբարհաւաճելու պատճառով, եւ՝ խոնարհներն ու հեզերն՝ ընկածների տեղերը բարձրանալու մասին: Մանաւանդ Քրիստոս, քանզի ըստ տնօրէնութեան առաւել յայտնի կերպով ցոյց տուեց իր անճառ խոնարհութիւնը, որի մասին էլ ասում է. «Սովորէ՛ք Ինձանից, քանզի հեզ եմ եւ խոնարհ սրտով, եւ հանգիստ կգանէք ձեր անձերի համար» [Մատթ. ԺԱ 29]:

Եւ բոլոր սուրբերն իրենց առաջնորդութեամբ, ճշմարիտ խոնարհութեամբ բոլոր Աստուծուն հաւատացողներին ուղեկցում են դէպի բարձունքները՝ Տիրոջ մօտ, որպէսզի սուրբերի բարեխօսութեամբ փրկութեան եւ սխալանքների քաւութեան արժանանան բոլորի Փրկչից եւ այլեւ չվերադառնան դէպի աստանայի դժնդակ վարքը: Այլեւ [պէտք է] յսել իւրաքանչիւրի նահատակութեան եւ առ Աստուած կատարեալ սիրոյ մասին, [իմանալ], որ նրանց համբերութեան յոյսն Աստուծոյ նկատմամբ է, եւ նախանձախնդրութիւն ձեռք բերել Քրիստոսով: Որ հրով ու ցրտով, ջրով ու սառնամանիքով, քերանքներով՝ ու հարուածներով, բանտերով ու կապանքներով, սովով ու ծարաւով, սրով ու մահով, սպառնալիքներով ու ողորջանքներով³ [փորձուեցին], որպէսզի երկչոտը զարհուրի, եւ արին փափկի: Այլ այսպիսի կարիքների, չարաչար տանջանքների վշտերը, նեղութիւնները եւ

2 քերանք- մաշկը քերելու տանջանքի գործիք
3 ողորջանք- անուշ խօսքեր, յորդորանք, աղաչանք

մարմնի տանջանքները ոչնչով [չկարողացան] քակտել ու խզել սուրբ սէրն Ամենասուրբ Երրորդութեան նկատմամբ: Եւ Աստուծոյ սիրոյ առաւելութեան պատճառով համարձակութիւն ստացան բարեխօսելու Տիրոջը: Քանզի բազում համբերութեամբ հակառակորդներից ընդունեցին այս ամէն տեսակ դժնդակ տանջանքները՝ Նրա երախտաւոր սուրբ սիրոյ համար, որ սիրեց մարդկանց, որ հրաւիրեց ու կանչեց:

Արդ, սուրբ սիրով սուրբերի հետ հետեւենք Կանչողին, այստեղի աշխատութեամբ, ջերմեռանդ շնորհալից արտասուքներով փնտրենք այնտեղի հանդիսար, Սուրբ Հոգու հրով հանդցնենք ցանկութեան հուրը, չար խղճատանքից սրբենք մեր անձերի երեւելի զգայարանները եւ աներեւոյթ հոգու շարժումները: Որպէսզի, աս Աստուած սիրով ճշմարտապէս հաստատուած, կարողանանք սուրբերի ժառանգութեանը, [արքայութեան] խոստումներին արժանանալ այս աշխարհի կեանքի վախճանից յետոյ: Որպէսզի այսպէս հաղորդակցուենք սուրբերի ժողովին եւ տօնենք [նրանց յիշատակն] ի փառս ամենակալ Աստուծոյ, որ յաղթութիւն տուեց նրանց չար բռնաւորների նկատմամբ. եւ յախտենապէս փառաւորուեցին երկնքում եւ երկրի վրայ:

Այսպէս [պէտք է] յուսայ եւ հաւատայ սուրբերի ժողովին եւ բարեխօսութիւններին՝ որպէս քահանաների, որ կանգնած են Նրա առջեւ, որ նստած է Հօր աջ կողմում, եւ թող իւրաքանչիւրին անօթքով պատարագ ընծայեն՝ կենդանի եւ վախճանուած հաւատացեալ ժողովրդի կամաւոր եւ ակամայ սխալանքների հաշտութեան համար: Եւ իրենց ճշմարիտ հաւատով, հանդիսաւոր ճգնութեամբ, առարինասէր վարքով, արդար, սուրբ եւ ճշմարիտ բողոքներով, շնորհալից սիրով, արտասուագոչ պաղատանքով թող հաւատան, որ բոլորի Փրկչից կատանան խնդրելին՝ ըստ հաւատացեալ ժողովրդի յոյսի, մանաւանդ՝ փրկական Խորհուրդի սրբապէս կատարումով ի Քրիստոս Յիսուս:

Այսպէս պէտք է իմանալ սուրբերի բարեխօսութիւնը հաւատացեալ ժողովրդի համար: Քանզի իրենց մտերիմ վաստակներով, իսկ որոնք իրենց մարմինները երկրի վրայ որպէս անուշահոտութիւն պատարագեցին Աստուծոյ անուան համար, նաեւ նրանց սուրբ Հոգիները Հոգևոր բարեխօսութեամբ Աստուծուն մզում են ողորմելու աշխարհին: Եւ նրանց ոսկորների նշխարները փրկութեան շնորհ են ընծայում հաւատացեալների ժողովին, ինչպէս քաջ յայտնի է բոլորին, որպէսզի

նրանց նշխարներում բնակուող Աստուծոյ սէրը երեւայ եւ նշաններով իմացուի երկրի վրայ:

Իսկ արդ. [սուրբերն] իմանալիներով ունեն յուսացած բաների Հաստատութիւնը եւ Աստուծոյ մերձաւորութեան ներկայութիւնը, բարեխօսութեան Համարձակութիւնը, որ անտեսանելի է մարմնաւորներինս. իսկ [մենք] նրանց նշխարների եւ սուրբ ժողովների մէջ [գործող] Աստուծոյ շնորհատուր զօրութեան երեւելի [նշաններով] պէտք է իմանանք աներեւոյթները՝ [որպէս] առաւելագոյն այցելութիւն Տիրոջից: Քանզի Հոգիները, ասուում է, առաւել են, քան մարմինները ե՛ւ Արարչի, ե՛ւ արարածների Համար: Քանզի այստեղ՝ երկրի վրայ, եւ երկնքում Արարչից այսպիսի շնորհներ՝ տրուեցին առաքեալներին, մարգարէներին, մարտիրոսներին եւ բոլոր ընտրեալ սուրբերին: Որպէսզի նրանց առաջնորդական վկայութիւններով եւ առաքինասէր վարքով Հաճոյ լինենք Աստծուն, եւ նրանք իրենց մշտատեւ բարեխօսութեամբ պատճառ լինեն մեր փրկութեան եւ կեանքի: Եւ մենք երանի տանք Աստծուց փառաւորութեան, որ Աստուծոյ սիրոյ Համար իրենց անձերը Հարչարանքների ու մահուան մատնեցին եւ անմահ Թագաւորից ստացան անապական պարգեւներ եւ պատիւ: Այլեւ Աստուծոյ բոլոր սուրբերի վկայութեան յիշատակներին Ամենասուրբ Երրորդութեանը պաշտօն եւ փառաբանութիւն մատուցենք: Քանզի այսպէս է բոլորի Տիրոջ եւ նրա բոլոր սուրբերի կամքը, քանզի Նա՛ է արժանի փառքի եւ պատուի բոլոր սուրբերից եւ արարածներից այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

ՅՈՐԴՈՐԱԿ

ԽՈՍՏՈՎԱՆԱԿԱՆ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մեծ են Տիրոջ պատուիրանների մեծապատուութիւնները, եւ անբաւ՝ բարերար Աստուծոյ շնորհները, քանզի որոնց նախապէս ճանաչում էր, նրանց էլ կանչեց դէպի անվախճան կեանքի յոյսը եւ արդարացրեց ու փառաւորեց: Ովքեր Հաւատքով ու երկիւղով պահեցին Նրա պատուիրանները եւ՝ Հնազանդուեցին Նրա ամենախնամ սուրբ սիրուն, ընդունեցին կեանքի խօսքն իրենց անձերի մէջ եւ պտղարերեցին ու աճեցին առաքինութեան վաստակներով, որոնց վարձքն անփոփոխ պահւում է Հանդերձեալ կեանքում: Իսկ ծոյլերն ու անհնազանդները, որոնք արհամարհեցին ճշմարտութեան խօսքը եւ խափանեցին արդարութեան պտուղը, Հարաչար սերմերն ընդունեցին թշնամուց եւ, մոլորուած ուղիղ ճանապարհներից, մեղանչեցին ճշմարտութեան աւանդի եւ խնամակալ սիրոյ առջեւ, նրանց վախճանը կորստեան վիճի մէջ է:

Սակայն բարերար Աստուծոյ խնամքը չի անտեսում նրանց, ովքեր դառնում են դէպի Նա: Բացում է ողորմութեան շնորհի դռները, ընդունում է գթութեամբ, երախտաւոր սուրբ սիրով եւ յանձնանձում Նրա գթութեանն ապաւինածներին: Եւ երբ սգաւորը զղջում է ճշմարիտ խոստովանութեան խոնարհուած ու փշրուած սրտով, Փրկիչը գթում է նրան, ողորմում եւ այցելում: Քանզի ծածկուած դառը մաղձը դուրս փսխեց եւ ցոյց տուեց, թէ՛ «Ատեցի մեղքերը եւ անարգեցի, սիրեցի Քո օրէնքները» [տե՛ս Սաղմ. ՃԺԹ 113]՝ առողջանալու, սրբուելու եւ արդարանալու:

Եւ ըստ ունակութեան, ցաւերի Համար մարդասէր բժշկից թող ընդունի առողջութեան դեղերը, [այսինքն]՝ արդարութեան վարքը՝ ընդդէմ իր ունեցած մեղքերի եւ դժնդակ ցաւերի, որպէսզի այլեւս չընկնի նոյնի մէջ. եւ [գուցէ] այլեւս չգտնի մարդասէր Բժշկին:

Քանզի Տիրոջ խօսքը ծանրաբեռնուածներին խոստովանութեամբ դէպի ապաշխարութիւն է կանչում, մեղքերով խաւարածներին՝ դէպի արդարութեան լոյսը, մոլորուածներին՝ դէպի ճշմարտութեան գիտութիւնը, արդարութեան ճանապարհներից շեղուածներին ուղղութեան

բերում՝ խոստովանութեամբ մահաբեր վարքը վերստին նորոգելու կեանքի մէջ և սատանայի բոլոր խարդախութիւնները լուծարելու: Քանզի «կամենում է, որ ամէն մարդ ապրի,- ասում է առաքելայր,- և ճշմարտութեան գիտութեանը հասնի ամենազիւտ սիրոյ տեսչութիւններով» [տե՛ս Բ Պետր. Գ 9, Ա Տիմ. Բ 4]:

Քանզի խոստովանութիւնը, ասում է մարգարէն, մեծ վայելչութիւն է Աստուծոյ և Նրա քահանաների առաջ [Սաղմ. 7, և 6]. ահա թէ ինչու՝ «Ասացի, թէ ինքս կպատմեմ իմ մեղքերը, և Դու կնկրես իմ մեղքերի բոլոր ամբարշտութիւնները» [Սաղմ. 1, Ա 5]: Որովհետեւ վէրքերն է բանում և ցաւերը յայտնում, զոչմամբ վրան է դնում բժշկութեան զեղը՝ ապաշխարութիւնը՝ հոգևոր եռանդով, հանապազօրոյ արտասուայից աղօթքների մէջ՝ օր ու գիշեր անդադար: Եւ [ապաշխարողը], մարմինը պահարով ճնշելով, [պէտք է] խղճայի կերպարանք ստանայ, որպէսզի Աստուծու բազմախնամ շնորհներով գթալու խոնարհեցնի՝ մեղքերի թողութեան համար: Որովհետեւ ապաշխարութիւնը ոչ թէ մի բանով է կարգւում, այլ բազում իրերով է շինում և արդարութեան որոշակի չափի կանգնեցնում բնկածին ու յափշտակուածին:

Ապաշխարութեան ժամանակ նախ, առաջինը, [պէտք է] զոչմայ, յանցանքները խոստովանել, անձն արտասուքի ընդունարան դարձնել անդադար աղօթքներով, տքնութեամբ ու միշտ պահարով և մեծ ասպաշաւանքով հանապազ սզայ զործած յանցանքները: Երկրորդ՝ բոստ բոլոր վնասների ատել մեղքերն ու մեղքերի գործակիցներին և կշտամբել միտքն ու զգայութիւնները, որոնք զէպի չարը հակամիտեցին և չպահեցին հոգևոր օրէնքները, որոնք նրանց աւանդուեցին Աբարչից: Երրորդ՝ սիրել արդարներին ու առաքինիներին և նրանց գործակիցները դարձնել առ Աստուած աղօթքներով ու բոլոր բարի գործերում, որ յորդորում են զէպի ճշմարտութեան կարգերի աւանդները: Չորրորդ՝ յանցատրներից խորշկ մտքով, խօսքով, ամօթով ու պարկեշտ տեսութեամբ, աւելի յա համարել նեղութիւն կրել արդարների հետ, քան հանգիստ՝ անիրաւների հետ: Հինգերորդ՝ Տիրոջ ահի ու երկիւղի մէջ կրթուել, մտքից բաց չթողնել վախճանի օրը, այլու մեղատորների պատիժները, և մեղցնել անդամները կրքերով ու ցանկութիւններով [հանդերձ] [տե՛ս Գաղ. Ե 24]: Վեցերորդ՝ օր ու գիշեր հսկել անձի փրկութեան համար, թէ ինչպէս կարելի է մեղքերը խափանել և փրկուել բարկութիւնից, որ գայու է չապաշխարողների

վրայ: Եթերորդ՝ չմոռանալ սեփական անձի անկումը, չպղերզանայ բարեպաշտութեան ճգնութիւններում, չվերադառնալ նոյն վնասին՝ չկարենալով վերստին բժշկուել: Ութերորդ՝ առողջացած, զգաստացած, սրբուած՝ ճանաչել ներքին ու արտաքին մարդուն և ճշմարիտ ապաշխարողներին խոստացուած աւետիսների յիշատակները: Իններորդ՝ բոստ հոգևոր օրէնքի և Քրիստոսի Աւետարանի կատարելով բոլոր հրամայուածները՝ վերստին նորոգման սպասել քառութեան Պատարագի միջոցով: Տասներորդ՝ երեւելի և աներեւոյթ [առաքինութիւններով] աճելով բոլոր բարեգործութիւնների մէջ, հոգու և մարմնի մեղքերի սպիերը ջնջելով և ապաշխարութեան հանդէսում յաղթող դառնալով՝ կարենալ համարձակութիւն ունենալ մեղսաքաւիչ, կենդանարար Խորհրդի հանդէպ և հաղորդակից, մարմնակից ու կցորդ լինել անճառելիներին: Եւ այնուհետ վերինը խորհել, ուր Քրիստոս է նստում, Նրա հետ նաև՝ սուրբերը՝ [որպէս] երանութեան առհասարակաց:

Ճշմարիտ խոստովանողներն ու ապաշխարողներն ազատուած են Քրիստոսի փրկաւէտ Մարմնով ու Արեամբ: Քանզի զա է մեր յոյան ու քաւութեան առիթը, և զբանով են լինում ազատութիւն և մուտք դէպի արդարների ուրախութիւն ու ժառանգութիւն՝ Քրիստոսի սուրբ սիրոյ երախտիքներով, որն արդարացնում է ապաշխարող մեղաւորներին: Որովհետեւ ինչպէս [երբ] սուրբ հաստում է մարմինն ու վտանգ հասցնում անձին, [վերջինս] բժշկի կարիք է ունենում, որպէսզի որոշ դեղերով վերացնի վտանգները՝ առողջացնելու համար, այդպէս նաև ցանկութեան հարուածներն ու աղտեղի յիշողութիւններն ապաշխարութեան դեղերով [են բուժուում], վէրքերը ջերմեռանդ արտասուքով լուացուած և անարատ սրբութեամբ բժշկուած: Քանզի արտասուքի դոներ են նեղութիւնների վշտերն ու խստերի ցաւերը, վնասների կսկիծները, հոգիների տազնապները, շահից վրիպումները, թշուառ պատահարները, բռնաւորների կողմից վտանգները, յանկարծահաս տնանկութիւնը, սիրելիների կորուստը, դժնդակների անտանելի պէսպէս ցաւերը և սրանց նման այլ [չարիքներ]: Իսկ հոգու շարժումները, չար դեւից յափշտակուելով ամէն տեսակ ցանկութիւնների մէջ, վշտացնում են միտքը դժնդակ, ապերախտ խորհուրդներով, որոնք չունեն արդարութեան կայաններ:

Ուստի պէտք է արտասուալից պաղատանք [մատուցել] Փրկչին, որ գերծ պահի այդքան վնասներից: Եւ վրէժխնդրութեան հետ հոգեւոր [կեցումաժրով] նայել նրանց, առաքինութեան դէնքերով վայր կործանել նրանց եւ զօրավիգ ունենայ մեր կեանքի ապաւին Յիսուս Քրիստոսին: Եւ այստեղից, բարիքների ցանկութիւններով, Աստուծոյ այցելութիւնը ստանալ, հաւատքով բնատնիներն հանդէպ՝ գութը, Աստուծու սիրող հեռաւորների կարօտը, հոգեւոր գիւտերի մտերմութեան ծարար, սուրբերի հանդէպ փափագութիւնը, խաղաղութեան քարոզը, խոնարհութեան խոկումը, խրատների քաղցրալից խօսքերը, որոնք կարծրացած միտքը յորդորում են առաքինութեան: Բայրօրն օգտուելու [յանձնել] փրկութեան սիրոյ խնամքին եւ [յորդորել] դէպի հոգեւոր [բարիքների] լրման եւ բարի վայելքների օգուտները եւ նեղութեան մէջ համբերելու՝ վայելելու համար շնորհների պարգևները, որ արոււմ են կեանքի յստակ Աղբիւրից: Ուստի ամբողջ սրտից մտերմութեամբ [կատարուող] աղօթքներն ու խնդրուածքները շնորհներով տանում են դէպի Նաւահանգիստ:

Եւ միտքն արտասուքով զղջմամբ ճնշելով խոստումների յիշատակներով՝ խնամալից պաղատանքով, եռանդասէր խանդապատանքով [պէտք է] շնորհալից արտասուք հեղել՝ մաքրելու միտքն ու մարմինը, որոնք իբրև անմաքրութիւն ստացել էին չար ու ապսեպի ցանկութիւնները: Քանզի արտասուքը մեղքերի հարուածների դառնութիւնը սրբում ու ողջացնում է, խոտանը դէն նետում մտքից ու զգայութիւններից, եւ [զղջացողը] Փրկչի նախախնամական սիրոյ հովանու ներքոյ է լինում եւ յոյսով ստանում [Տիրոջ] մխիթարութիւնը: Արտասուքը միտքը շարժում է դէպի Աստուած, մեղքերի թմրածութիւնից, ասես քնից, արթնացնում եւ հոգեշահ օգուտների սիրով վառում զգաստութեան զգուշութեան համար: Արտասուքը խմցնում է հոգեւոր բմպելիքը՝ սուրբ սիրոյ խնամքով, Բարերարի տեսչութեան քաղցր կամքի յիշատակների գութով՝ բխած շնորհալից աղբիւրից՝ ազատութեան եւ յաւիտանական կենդանարար յոյսի ժառանգութեան համար:

Այսչափ են օգուտներն արտասուքով զղջումից, որոնք [մարդկային] Հոսանուտ բարքը շարժում են դէպի փրկութեան գիւտերն ու Աստուծոյ կամքի պահպանութիւնը եւ միտքն ամփոփում Աստուծոյ հաճութեան մէջ: Եւ որքան բարիքների շահ [կայ] սրանցից, այնքան առաւել վնաս [կայ] ծուլութիւնից եւ սրտի խորքից առաջ եկող՝ արտա-

սուքի [հանդէպ] արհամարհանքից: Եւ պղերգութիւնից արգելափակուած՝ չարի ազդման պատճառով դժնդակների մուտք է լինում, որոնք միտքն ու անդամները շարժում են դէպի ամէն տեսակ չարիքները, եւ զղջումն ու արտասուքը հեռանում են ծուլութիւնից ու խստացած, ամբարտաւան սրտից, որը քամահրում է շնորհների զեղջն ու չի հոգում նրա համար, ինչից զրկուեց: Եւ բարիքների փոխարէն ընդունում է չարիք, արհամարհութիւն, ամբարտաւանութիւն, ապիրատութիւն, յամառութիւն, ամբարշտութիւն, սնափառութիւն, ագահութիւն, որկորստութիւն, ցանկութիւն եւ չարի այլ ներմուծութիւններ: Եւ սրանցից բռնուածը դժուարութեամբ է բժշկուում:

Սակայն մարդասէր Բանն անյոյս չի թողնում [նրանց], ովքեր զղջում են, հնազանդուում Աստուծոյ ահով եւ ընդդէմ մեղքերի ցոյց տալիս ուղղութիւն, [ընդդէմ] անիրաւութեան՝ իրաւունք, [ընդդէմ] անարբութեան՝ սրբութիւն, [ընդդէմ] ամբարտաւանութեան՝ խոնարհութիւն, [ընդդէմ] բարկութեան՝ հեզութիւն, [ընդդէմ] որովայնամուրութեան՝ պարկեշտութիւն, [ընդդէմ] հեղգութեան՝ պնդութիւն, [ընդդէմ] ստութեան՝ միշտ ճշմարտութիւն, [ընդդէմ] անհնազանդութեան՝ հնազանդութիւն, [ընդդէմ] ագահութեան՝ չափաւորութիւն, [ընդդէմ] կեղծաւորութեան՝ պարզամտութիւն, [ընդդէմ] երգմնահարութեան՝ չեղդուելը, [ընդդէմ] մախանքի՝ բարերարութիւն, [ընդդէմ] ռիսակալութեան՝ անոխակալութիւն, [ընդդէմ] խստութեան՝ քաղցրութիւն, [ընդդէմ] ատելութեան՝ միշտ սուրբ սէր, [ընդդէմ] անզղութեան՝ արտասուքով զղջում, [ընդդէմ] առանց խղճմտանքի անխոստովանութեան՝ մեղքերի ինքնայանդիմանական խոստովանութիւնը, [ընդդէմ] անյուսութեան՝ ճշմարիտ յոյսը, [ընդդէմ] թերահաւատութեան՝ ճշմարիտ հաւատքի հաստատումը [սեփական] անձում եւ ճշմարտութեան քարոզումն ուրիշներին:

Այս է ապաշխարութեան ստոյգ աւանդների դէմքը. գործել [այն] ամէնը, ինչ հակառակ է մեղքերին՝ բոլոր տեսանելի եւ անտեսանելի արդարութիւնները՝ ստոյգ ապաշխարողների մտերիմ խորհուրդներով ու խոստումների յիշատակներով եւ դարձեալ՝ ամենքի Տիրոջ կողմից չապաշխարողներին [սպասուող] սպառնալիքներով: Սրանցում [պէտք է] զգուշանալ եւ Տիրոջ ահով պաշտաստ լինել [այն ամենին, ինչ] հաճելի է Աստուծոյ՝ Աստուծոյ անվրէպ գիտութեան [եւ] Դասաստանի Օրը [երբ խորհուրդներից, խօսքերից ու գործերից ոչինչ

չի ծածկուելու) արդար Դատաւորի հաշիւ պահանջելու յիշատակներով:

Քանի որ առաքինիների ու պղերզների, հաւատացեալների ու անհաւատների ընտրութիւն եւ ըստ արժանիքների հատուցում [պիտի լինեն]: Պատիւները, մեծարանքներն ու երանութիւնները յաղթողներին են, ովքեր մարտնչեցին ընդդէմ մեղքերի ու հակառակորդի եւ յաղթեցին ու պսակուելով փառաւորուեցին: Այլեւ [նրանցն են], ովքեր ճշմարտապէս ապաշխարեցին իրենց յանցանքները: Իսկ տանջանքների ահաւոր սպառնալիքը պաշարում է անիրաւններին ու ամբարիշտներին [եւ տանում] դէպի պատիժների տոչորումը, որովհետեւ չապաշխարեցին: Եւ ապաշխարութեան կարգի տակ խոնարհուածներին ու հնազանդուածներին, ըստ Իր բազում ողորմութեան, ընդունում է կեանքի օթեւանները՝ ըստ մաքրման արժանաւորութեան: Այսպէս, նեղուածներն ու վտանգուածներն ինչ-ինչ սխալանքների համար արտասուքով ու բարի շարժումներով ողորմելու են դարձնում մարդասէր Տիրոջը:

Եւ ինչպէս մանուկներն են, որ չգիտեն պէտք եղած բաները խօսքով ստանալ մայրերի խնամքից, այլ դրանք խնդրում են արտասուքով ու ստանում սիրոյ խնամքից, որովհետեւ չեն դադարում լալուց, մինչեւ մայրական ողջ խնամքը չի կատարուած, ապա դադարում են [լալուց], զուարճանում ու հանգստանում, այսպէս էլ մե՛զ պէտք է լինել բարեգութ Տիրոջ հանդէպ, որ մեզ աներեւութապէս խնամում է արարչական սիրով, նստում անարուեստ Աթոռներին եւ Իր բարերարութեամբ խնամում արարածներին: Որ նախահայրերի միջոցով յայտնի դարձրեց աստուածգիտութիւնը եւ մարգարէների միջոցով ցոյց տուեց ապաշխարութեան հանգամանքները [նրանց], ովքեր դարձի են գալիս: Իսկ Իր գալստեանը բացեց ողորմութեան դուռը եւ ասաց. «Չեկայ կանչելու արդարներին, այլ՝ մեղաւորներին ապաշխարութեան» [Ղուկ. Ե 32]՝ խոստովանութեամբ, արարչական խնամակալ սիրով: Որպէսզի, աւետիսների կոչմանը փութալով, պնդեալներ ստանանք ապաշխարութեամբ քաւութիւն Շնորհողից, որ բժշկում է աներեւոյթ հոգիներն ու երեւելի զգայարանները:

Հաւատացեալների թողութիւնը նախ Աւագանից է՝ Ամենասուրբ Երրորդութեան ճշմարիտ խոստովանութեամբ: Որովհետեւ ասում է աշակերտներին. «Գնացէ՛ք, մկրտեցէ՛ք հաւատացեալներին յանուն Հօր

եւ Որդու եւ Սուրբ Հոգու եւ սովորեցրէ՛ք պահել Քրիստոսի բոլոր պատուիրանները» [տե՛ս Մատթ. ԻԸ 20]: Որովհետեւ «ովքեր ի Քրիստոս մկրտուեցին, Քրիստոսով զգեստաւորուեցին» [Գաղ. Գ 27] եւ վերստին ծննդեամբ դարձան լուսոյ որդիներ ու արքայութեան ժառանգներ: Քանզի շնորհներով դառնում են ցերեկուայ որդիներ գիշերային ծննդից՝ ազատուելով խաւարի իշխանութիւնից, եւ Բարերարի օգնականութեամբ ապրում են երկրի վրայ լուսաւոր վարքով: Եւ ըստ Նրա շնորհների արուեստների՝ հեռաւորները դառնում են մեծաւորներ, եւ օտարացածներն ընտանեւորում են ճշմարիտ հաւատքով ու անբիծ սիրով: Եւ սատանայի կողմից մեղքերի՝ ու մեղքերի պատճառով մահուան մէջ բռնուածներին [Տէրն] արդարացնում, կենսագործում եւ հրաւիրում է դէպի Իր արքայութիւնն ու փառքը, որ պատրաստեց [Իրեն] սիրողների համար:

Դարձեալ՝ մեղաւորների համար ցոյց տուեց նաեւ ապաշխարութեան պարգեւները եւ յայտնի դարձրեց առաջին [արդարների օրինակներով]: Ինչպէս լսում ենք Դաւթի մասին, որ մեղանչեց, դարձաւ խոստովանեց ու ապաշխարեց. նա լալիս էր ողջ գիշերն ու խմելիքն արտասուքով խառնում Տիրոջ բարկութեան պատճառով, նրա աչքերից արտասուքի վտակներ էին հոսում, որովհետեւ Տիրոջ պատուիրանը չպահեց, եւ ցանկասէր աչքերն էր մաշում արտասուքով եւ սրբուեց մեղքերից: Նոր [Կտակարանի] մէջ էլ Պետրոսն է, որ ուրացաւ եւ չյիշեց Տիրոջ նախապէս ասածը, մինչեւ որ, աքաղաղի ձայնից սթափուելով, յիշեց եւ «ելնելով, - ասում է [աւետարանիչը], - դառնապէս արտասուեց» [Մատթ. ԻԶ 75]: Եւ ջերմ արտասուքի համար թողութիւն ստացաւ, եւ առաքելական շնորհները վերստին մնացին, ինչպէս Դաւթի մարգարէական [շնորհները]: Էլ չեմ ասում Հին եւ Նոր [Կտակարանների] այլ մեղանչածների ու ապաշխարածների մասին (ինչպէս պատմում է աստուածային Գիրքը), որոնք ցոյց են տալիս ստոյգ ապաշխարութեան օրինակներ:

Եւ այսպէս, ապաշխարութեան կեանքի դուռը չի փակուելու մինչեւ աշխարհի վախճանը: Որպէսզի [ապաշխարութեան] աւագանի հանապազորդ արտասուքով լուանանք ու սրբենք հանապազորդ սխալները, որովհետեւ ամէն օր մեղանչում ենք՝ թէ՛ խորհրդով, թէ՛ խօսքով, թէ՛ լսելով, թէ՛ տեսնելով [եւ] թէ՛ օրեւէ շարժմամբ: [Ուստի] թող հանապազորդ աղօթքներն ու արտասուքի լուացումները չպակասեն:

Քանզի, որ մեղքերը կտակով են, այսինքն՝ օրէնքի ներքոյ, նրանց համար ժամանակ է սահմանուում, հեռացնում են Եկեղեցուց, ժողովրդից ու Սեղանից, որովհետեւ մեծ վնասների դիմաց նաեւ մեծ ջանք ու աշխատութիւն են հարկաւոր: Եւ ովքեր քիչ սխալներ ունեն, բժշկութիւնն է արտասուքով սրբելը: Իսկ եթէ սրտի խորքում աղտ կայ, ապականուած է անդամներով, այնտեղ արտասուքի վտակներ, հոգու հուր ու եռացում են հարկաւոր, որ [աղտը] սրբում, հալեցնում ու հեռացնում են: Եւ ով ակամայ վրիպած քիչ սխալներ ունի, [պէտք է] զղջայ, հառաչի եւ արտասուքով իսկոյն կսրբուի:

Ում մեղքերի վերքերը սաստիկ են, եւ ինքնակամ է բռնուել [նրանցից], որ օրէնքով ունի Տիրոջից սրուած [քրիստոնէութեան] անունն ու կարգը, [այդպիսին] ունի սպառնալիքների հանգամանքներ: [Ուստի], ըստ յանցանքների [չափի], թող մեծ ջանք, ջերմեռանդ արտասուք, սրտի փշրուածութիւն ձեռքերի՝ որոշակի ժամանակով հեռացուելով [Եկեղեցուց]՝ խափանելու համար խիստ մեղքերի դժնդակ ձմեռը: Որպէսզի Հոգու հարաւային տաք քամու փչմամբ ժամանի հոգեւոր գարունը, սաստիկ անձրեւի պէս վերից [թափուեն] արտասուքի հոսանքները, որ թարմ հողը ծլեցնի բոյսեր ու ծաղիկներ, տունկերը սազարթաւորուեն ու պտուղներ [տան], որոնք վայելելով՝ թագաւորներն ու ռամիկները զուարճանում են: Սոյնպէս էլ ով Հոգու ջերմութեամբ հեղում է արտասուքի հոսանքներ եւ խզում ձմեռային մեղքերի կապանքները, առաքինութեան բոյսեր են արձակում, եւ արդարութեան տնկիները պտուղներ [են տալիս], որով երկնաւորներն ու երկրաւորներն ուրախանում են Աստուծոյ փառքի համար:

Ապաշխարողներն այսպիսի միտք եւ բարք պէտք է ստանան, որպէսզի ազատուեն գեհնի անշէջ հրի եւ անմահ որդերի հարուածների պարտքից: Եւ հաստատուելով արտասուքի աւազանով՝ ստոյգ ապաշխարութեամբ՝ արքայութեան ժառանգաւորներ լինեն՝ հագնելով սրբութեան լոյսով ճառագայթող, առաքինութեան վկայութիւններով [զարդարուած] պատմուճանը՝ սուրբերի հետ պսակուելու եւ վայելելու անվախճան երանութիւնների մէջ:

Ապաշխարութիւն է սեփական անձն ամբաստանելը եւ վնասակար ու չար ցանկութիւններից հրաժարուելը: Եւ ամէն չարիքի փոխարէն ընդդէմ դնել արդարութիւնը, որպէսզի խափանի մեղքերը եւ սուրբ սիրով ու արտասուքից աղօթքներով անցնի արդարութեան [գործե-

րը], պահքով ցամաքեցնի գիշութեան պղտոր, անժոյժ բխումը, որն ապականութիւն է անդամներում: Որովհետեւ [ինչպէս որ] աղբիւրների ջրերն ու անձրեւների սրակումները հանգցնում են երեւելի հուրը, [նմանապէս] եւ Աստուծոյ հանդէպ սէրն ու ջերմեռանդ արտասուքը հանգցնում են ցանկութեան հուրը եւ խափանում մարմնի կամքն [ու] ինքնագործութեան շօշափելիքներով աղտեղի շարժումների հոսումները: Եւ այլեւս չմերձենալ ախտերի նոյն գարշութիւններին, այլ մաքուր մտքով ստանալ մաքրութիւն: Որպէսզի անսրբութեան սպառնացող պատուհասը վրայ չհասնի այն օրը, երբ չգիտի, եւ այն ժամին, երբ չի կարծում, եւ ըստ վնասների վրէժխնդիր լինի:

Այլ [պէտք է] սիրել սրբութիւնը, որ բնակուում է Տիրոջ եւ սուրբերի մէջ: Իսկ անսուրբերի մասին ասում է. «Նրանց որդը չի մեռնում եւ հուրը չի հանգչում. եւ խայտառակութիւն կլինի բոլոր մարմնաւորների համար» [Եւ. ԿԶ 24]: Եւ մեղքի բոլոր մթերումները [պէտք է] թօթափել մտքից եւ մարմնից, մինչեւ որ կարողանայ սասել. «Գալիս է այս մեղսասէր աշխարհի իշխանը եւ իմ մէջ մեղքի նշոյլ չի գտնի, այլ [միայն]՝ Քրիստոս՝ ըստ Աւետարանի կեանքի, որ վերստին նորոգեց մեզ ստոյգ խոստովանութեամբ եւ արտասուքով, ապաշխարութեամբ եւ տնանկների հանդէպ գթով՝ ամենայն աստուածահաճ եւ առաքինասէր վարքով»: Եւ [պէտք է] ճշմարտութեան այգու մշակներ լինել հաւատքի եւ ուղիղ վարքի գլխաւորութեամբ, որով ապրում է երկրի վրայ եւ առաքինանում: Եւ ելնելով այս աշխարհից՝ իր հետ է տանում բոլոր արդարութիւնները՝ երեխայութեան անմեղութիւնը, մանկութեան անարատութիւնը, երիտասարդութեան անբծութիւնը, ծերութեան մաքրութիւնը՝ ըստ իւրաքանչիւր տարիքի դասելով բոլոր առաքինութիւնները. եւ ժամանակների փոփոխման համաձայն, ըստ իւրաքանչիւր վաստակի, հաւատքի այգու մշակները վարձք են ստանալու ամենքի Տիրոջից: [Պէտք է] յորդորել դէպի վերին կոչումը, ուր Քրիստոս նստում է Աստուծոյ աջ կողմում՝ Վերին Երուսաղէմում, որ բոլորի մայրն է. ուր նաեւ նախապէս ամբարուեցին բարի առաքինութիւնների գանձերը, ուր հաստատուած է մեր յոյսը՝ անմահ երանութիւնները, անպառ վայելչութիւնները, անվախճան ուրախութիւնը, անզեղ բարիքները՝ Քրիստոսի հետ վայելելու: Միահաւան խնդու-

4 անժոյժ - անժուժկալ, անկարգ, անաւան

թիւն երկնատրոնների եւ երկրատրոնների, երանութիւն Քրիստոսի փառքի մէջ՝ սուրբ սիրոյ բարերար երախտիքների գործակցութեամբ: Որ [մեզ] որդեգրութեան ընծայեց Հօրը, յանձնեց Սուրբ Հոգու խնամքին եւ Իր արքայութեան ծառանգորդներ դարձրեց: Որ այստեղ արդարացրեց եւ այնտեղ, թաղով պսակելով գլուխը, փառաւորում է սատուածային խրախճանքներում, մշտապէս [Հաստատում արքայութեան] հրճուանքներում, Ամենասուրբ Երրորդութեան բարիքներում: Քանզի Նրան վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ յաւիտենան յաւիտենից. ամէն:

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉԻ ԱՍԱԾ ԱՂՕԹՔԸ,
ԵՐԲ ՄԷԿԸ ՈՐՈԳԱՅԹԻ ՄԷՋ Է ԸՆԿՆՈՒՄ⁵

Օրհնեալ է Քո անբաւ մարդասիրութիւնը, Տէ՛ր իմ Յիսուս Քրիստոս. ինչո՞ւ ես ինձ լքում: Եթէ մեղքերի Համար՝ Դո՛ւ ես միայն առանց մեղքերի, եւ Քո անուան անտիակալութիւն եւ մարդասիրութիւն է յայտնում: Գթա՛ ինձ, քանզի Դո՛ւ ես միայն մարդասէր: Փրկի՛ր ինձ՝ մեղքերի մէջ ընկածիս, քանզի Դո՛ւ ես միայն առանց մեղքերի: Հանի՛ր ինձ իմ անօրէնութեան տիղմից, որպէսզի յաւիտեան չընկղմուեմ: Փրկի՛ր ինձ իմ Թշնամուց, քանզի ահա առիւծի պէս մոնչում է՝ կամենալով կլանել ինձ: Արդ, Տէ՛ր իմ, շողացրո՛ւ Քո փայլատակումները եւ կործանի՛ր նրա զօրութիւնը. թող երկնչի եւ խաւարի Քո երեսից, քանզի տկար է եւ անզօր՝ կանգնելու Քո եւ Քեզ սիրողների առջեւ: Տեսնում է Քո Խաչի նշանի զօրութիւնն ու զարհուրում եւ ամաչելով դուրս հալածուում նրանցից, որ կանչում են Քեզ: Այժմ, Տէ՛ր, պահպանի՛ր ինձ եւ փրկի՛ր, քանզի Քեզ ապաւինեցի. Հանի՛ր նեղութիւնից իմ անձը, որպէսզի

ծածուկ հնարներով ինձ հեռ մարանչող նենգաւորն իսպառ չկործանի ինձ: Որ խորհուրդների Տէ՛ր ես եւ քննում ես սրտերն ու երեկամները, սրբի՛ր իմ սիրտը եւ խորհուրդները զազիր ու պիղծ խորհուրդներից, որպէսզի իսպառ չկորչեմ յաւիտենական կորուստով: Որ կարող ես ամէն ինչի մէջ, ողորմի՛ր ինձ, Աստուած իմ. մեղաւոր հոգուս արտասուքի շնո՛րհ տուր, որպէսզի լուանամ մեղքերի բազմութիւնը՝ փրկուելու անողորմ հրեշտակների ձեռքից, որոնք գեհնի հուրն են դցում ամբարշտին: Երանի՛ թէ լայի Հանապազ՝ աղաչելով Քեզ, Աստուած, որպէսզի անարժան չգտնուեմ այն ժամին, որ գալու ես: Զլսե՛մ ահաւոր ձայնը, թէ՛ հեռո՛ւ գնա, մշա՛կդ անօրէնութեան, չգիտեմ որտեղից ես: Բարձրեա՛լ Աստուած՝ միա՛կդ առանց մեղքերի, այն օրը շնորհի՛ր ինձ՝ մեղաւորիս, Քո բազում գթութիւնը, որպէսզի իմ ծածուկ անօրէնութիւնները չյայտնուեն տեսնող հրեշտակներին եւ հրեշտակապետերին, մարգարէներին, առաքեալներին եւ արդար սուրբերին: Փրկի՛ր ինձ՝ ամբարշտիս, Քո ողորմութեան շնորհով, ընդունի՛ր ինձ փափուկ դրախտի մէջ կատարեալ արդարների հեռ, ընդունի՛ր Քո մեղաւոր ծառայի աղօթքները Քեզ Հաճելի դարձած սուրբերի բարեխօսութեամբ՝ Յիսուս Քրիստոս, Տէ՛ր մեր, որ օրհնեալ ես Հօր եւ Սուրբ Հոգու հեռ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

5 Այս աղօթքը գեւտեղել էինք «Գանձասար» մատենաշարով լոյս տեսած «Աղօթագրքում» (Նրեւան, 1992, էջ 236-239), գեւտեղուած այս աղօթքի բնագիրը զգալիորէն տարբերում է «Յաճախապատումի» հնագոյն ձեռագրի բնագրից, որը լոյս է տեսել Վենետիկում 1954 թ.: Ուստի պատշաճ նկատուեց նոր թարգմանութիւն կատարել ըստ վերոյիշեալ հրատարակութեան:

Ս. ԵՂԻՇԷ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

«ՀԱՅՐ ՄԵՐ» ԱՂՕԹԵՒ ՄԱՍԻՆ

[Այս աղօթքը] բնոյթով պարզ է եւ խօսքի առաւել վեհութիւն ունի. դէպի վեր հայել տուեց եւ Աստծուն Հայր [անուանել] սովորեցրեց բոլորին. որդիներին անձկալի գութի համար ստիպում է դիմել Հօրը, եւ կարօտութեան կամքը Հօրը մղում է ողորմութեան գութի: Որդիներն էլ Հօր կամքի համաձայն պէտք է լինեն, ապա եւ Հայրը որդիների կամքի համաձայն նրանց կարիքները կհոգայ եւ իր ողջ հարստութեանը ժառանգորդ կդարձնի նրանց: Հայր անունը մէկ է թէ՛ հոգեւորների եւ թէ՛ մարմնավորների համար, [սակայն] տարբերում են միմեանցից [նրա] գործածութիւնները՝ բաժանուելով [հոգեւոր եւ մարմնավոր] մասերի: Երկրաւոր հայրերին մարմնի ցանկութեան ախտերը դրդեցին որդեծնութեան՝ ըստ ախտաւոր յղութեան ախտաւոր որդիներ ծնելուն: Փոփոխական է [մարմնավոր] հայրութիւնը. երբեմնի որդին դարձաւ հայր. նա հեռացաւ այս աշխարհի կեանքից, եւ նրանից վերցուեց հայրութիւնը, նրա տեղը եկաւ որդին եւ հայր դարձաւ եւ նոյն ճանապարհով գնաց: Այսպէս, փոխանորդութեամբ, աշխարհն իր վախճանին է հասնելու:

Մի է ճշմարիտ Հայրը եւ Արարիչը ողջ աշխարհի, որ առանց ախտերի՝ յղացաւ եւ առանց ցաւերի՝ ծնեց բոլոր երեւելիները եւ աներեւոյթները: [Եւ] Նա, Ով ծնեց, գալով սովորեցնում է որդիներին՝ դիմել երկնաւոր Հօրը, որպէսզի աշխարհը մշտապէս խանձարուրների եւ օրօրոցների մէջ չմնայ՝ կաթնածուծների եւ ջամբակերների* պէս՝ թաթախուած ու թաղուած գարշելի ախտերի մէջ, որոնցից ձանձրացան մայրերն ու ստնտուները, եւ դէմքերը շրջեցին դայեակներն ու սնուցիչները: Եւ սրանք օրէնքը եւ մարգարէներն են. ծովում լուացին եւ չկարողացան սրբել, գետերով անցկացրին եւ չողողեցին, օճառ գործածեցին, լուացուեցին բորակով եւ չսրբուեցին, իրենց վրայ վերցրին, սակայն գցեցին ու հեռացան:

* ջամբակեր - մամկիկ, որ կերակրում է ձեռքով

Գթաց երկնաւոր Հայրը, խոնարհուեց երկնքից երկիր, տեսաւ բոլորին արնաշաղախ, կռապաշտութեան մեռելոտի զոհաբերութեան մէջ: Վերցրեց, լուաց, հագցրեց երկնաւոր հանդերձը եւ վերստին մօտեցրեց նոյն որդեգրութեանը: Սովորեցրեց հայրենի վարդապետութիւնը, որպէսզի դիմեն սիրելի երկնաւոր Հօրը: «Երբ,- ասում է,- աղօթքի կանգնէք, տղայաբար շատախօս չլինէ՛ք» [տե՛ս Մատթ. 27], [քանզի] Աստուած սրտի խորհուրդները լսող է եւ բարի գործերի փոխարէն՝ բարին հատուցող: Բերանով այսքան վկայելը բաւական է. «Հայր մեր, որ երկնքում ես, թող սուրբ լինի Քո անունը»:

Մեծ է այս պարգեւը մարդկանց տրուած բոլոր պարգեւներից առաւել՝ Աստուծոյ՝ Հայր լինելը մարդկանց: Այս ասելու իշխանութիւնը չունեն հրեշտակները. թէպէտեւ հզօր են եւ հոգեւոր, [սակայն] սպասաւորներ են եւ ոչ՝ որդիներ: Ո՛վ մարդ, զգուշացի՛ր քո անձի համար, [տե՛ս, թէ] ինչպիսի պատուով մեծարուեցիր՝ մինչեւ իսկ Աստծուն քեզ Հայր անուանելու իշխանութիւն ստացար. ուստի այս բանը եւս խորհիր, որ Հօր պատուի համաձայն նաեւ քեզ պահես, որպէսզի իմանան վերինները եւ ստորինները, թէ, արդարեւ, Աստուծոյ որդի ես դու: Աստուած խօսքով է ծնում մարդուն. թէպէտեւ խօսքով չես կարող, մարմնիդ կամքով մի՛ թաւալուիր երկրի վրայ. կտրի՛ր եւ հեռացրո՛ւ քեզանից աւելորդ ցանկութիւնները: Շատ եւ բաւական համարիք քեզ անհրաժեշտ կերակուրները, չափը մի՛ անցիր եւ մի՛ շուսյտացիր: Գիրութիւնից ճարպակալում է մարդը, եւ առատ ճարպից անօրէնութիւններ են ելնում, ինչպէս արեքցողութիւնից՝ պիղծ գիճութիւններ. այդպիսին Աստծուն Հայր անուանել չի կարող: Ահա ինքդ չվկայեցի՛ր՝ ասելով. «Սուրբ թող լինի Քո անունը»: Աստծուն ո՛վ կարող է անուն դնել. սուրբ ասել՝ այս է Աստուծոյ ճշմարիտ անունը: Սուտ աստուածների անունները սուրբ չեն. մէկը՝ գող, մէկը՝ մարդասպան, մէկը՝ շուն, եւ բոլորը՝ իրենց յատուկ չարչարելի ախտերով. մանաւանդ՝ գոյութիւն իսկ չունեն, ոչ էլ պիտի գոյութիւն ունենան: Մարդիկ, որ նրանց աստուած անուանեցին, նրանք Աստուծոյ ճշմարիտ որդիները չեն: Ում սովորեցնում է Աստծուն դիմել եւ հրամայում է աղօթքի կանգնել Հօր առաջ, նրանցով է բացում դուռը բոլորի համար, որպէսզի ամէնքը դէպի այդ դուռը դիմեն՝ մտնելու, նոյն աղօթքը սովորեն՝ աղաչելու Աստծուն եւ ասելու «Հայր մեր, որ երկնքում ես, սուրբ թող լինի Քո անունը»: Երբ սովորեն աղօթելիս ճշմարտախօս

լինել, աշխարհում էլ ճշմարտագործ կլինեն եւ այնժամ կարող են լքել ու թողնել սուտ աստուածներին: Ովքեր քարին ու փայտին հայր եւ մայր էին անուանում եւ հեռացան նրանցից ու հրաժարուեցին իրենց անառակ գործերից, նրանց միտքը սրբուեց իմաստութեան գիտութեամբ, եւ նրանց բերանները բացուեցին՝ համարձակ բարբառելու եւ ասելու «Թող գա՛յ Քո արքայութիւնը, թող Քո կա՛մքը լինի ինչպէս երկնքում, այնպէս էլ՝ երկրի վրայ»:

Երբ Աստուած թագաւորեց ամէն բանի վրայ, Նրա արքայութիւնը [հաստատուեց] իր կամարարների վրայ: «Միայն,- ասում է,- թող գա՛յ Քո արքայութիւնը»: Սա նման է այն խօսքին, թէ՛ «Կծագի Յակորբի աստղը, եւ մի այր կելի ի սրայէլից եւ կգայ ու կկործանի Ամազէկի զօրութիւնը» [տե՛ս Թիւք Ի Դ 17]: Աստղը ծագեց, եւ այրը ելաւ, հարուածեց եւ կործանեց սատանային, որը հեթանոսների զօրութիւնն էր: Սա՛ էր Աստուծոյ կամքն ի սկզբանէ, եւ այն կատարուեց մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսի գալստեամբ: Այս աղօթքը պարտաւոր ենք խօսքով սովորել եւ հաւատքով յուսալ Նրա երկրորդ Գալստեանը, երբ մեր աղօթքի համաձայն նաեւ մեր գործերը կերեւան ստուգութեամբ:

«Թող գա՛յ Քո արքայութիւնը»: Ինքը՝ Արքայութիւնը, սովորեցնում է իր մասին խօսել. «Աշխարհի մէջ էր, եւ աշխարհը նրանով եղաւ եւ աշխարհը նրան չճանաչեց» [Թովհ. Ա 10]: Սովորեցնում է ասել Հայր, որպէսզի միայն Նրան ճանաչես [որպէս] Արարիչ աշխարհի, Արարիչ ամենայնի, որ որդեգրութիւն շնորհեց միայն մարդուն: Նա, որ արարեց, նոյն ինքը եւ Արքայ է, եւ [Նրա հետ] եկաւ նաեւ իր արքայութիւնը: Նա, որ բնութեամբ մեր Աստուածն է, նոյն ինքը մեր Հայրն է՝ իր Աստուածութեան շնորհներով: Եթէ Աստուած ամենքի Հայրն է, ապա Քրիստոս Եղբայրն է բոլոր նրանց, ովքեր գործում են Նրա կամքը: Արքայ էր եւ եղաւ քո Եղբայրը: Սրանք անլի մեծ են, քան առաջին արարչութեան պարգեւները. այնժամ ըստ Աստուծոյ պատկերի ասուեց՝ թող լինի մարդը [տե՛ս Մնուճ. Ա 26], որպէս թէ ըստ օրինակի կերպաւորեց՝ Հոգեղէնը կամենալով այս Հոգեղէնի համար տիպ դարձնել, որպէսզի սա էլ սովորի առաքինութեամբ Նրան նմանուել: Երբ չկարողացաւ միաբանուել Նրա հետ, Ինքն իսկ առաւ նրա տիպը, ինչպէս որ ինքը գիտէ. Ինքը ձեւաւորեց անխախտելի եւ անբակտելի որպիսութիւնը՝ անհասանելի եւ անասելի, միայն հաւատալի եւ յուսալի, եւ ինքը միայն՝ արժանի սիրոյ, որ մեր [բնու-

թեամբ] խօսում է մեզ հետ եւ սովորեցնում. խօսում է [մարդկային] ազգակցութեամբ եւ աներեւոյթ Աստուածութիւնն ուսուցանում է երեւելիներով, որպէսզի աներեւոյթ Աստուածութիւնը երեւելիներով ճանաչես: Որով եկա՞ւ*, նոյնով եւ երկրորդ անգամ պիտի գայ: Այժմ վարդապետութիւնն աշակերտներին որդիներ անուանեց, ծառաներին տէր դարձրեց եւ մահկանացուներին անմահութեան է հրաւիրում՝ ասելով. «Թող գա՛յ Քո արքայութիւնն» [այժմ]՝ զգուշութեամբ պատրաստուելու, իսկ յետոյ՝ իւրաքանչիւր գործի հատուցման համար: Որչափ որ կարողանաս եւ հաղորդ լինել արքայութեանը, այդչափ ըզձական է աղօթքը եւ մեր բնութիւնից վեր պարգեւներ է խոստանում:

«Թող,- ասում է,- Քո կա՛մքը լինի»: Աստուծոյ կամքը մարդու սրբութիւնն է, քանզի բաժնեկից դարձրեց իր արքայութեանը, որպէսզի ոչ թէ անկարող լինենք այդ բաժինը ձեռք բերել, այլ որպէսզի մեր յոյսի համար դիւրութեամբ համբերութիւն ստանանք նրանց նման, որոնց** սովորեցրեց [այս] աղօթքը. եթէ նրանք հասան ըստ իրենց աղօթքների, ուրեմն մենք էլ կարող ենք. միայն հաւատա՛, յուսա՛ եւ սիրի՛ր եւ շուտով կհասնես խնդութեամբ: Եւ եթէ տրտմութեամբ չարչարակից լինես Քրիստոսին, Ինքն Աստուած կգորացնի համբերութեամբ, եւ եթէ [նման] կարողութիւն չլինէր, Աստուած այդպիսի աղօթք մեզ չէր սովորեցնի: Առաջիններին նայեցէք եւ քաջալերուեցէ՛ք, որ միայն չարչարանքները բաւական չհամարեցին իրենց հաւատքի համար, այլեւ մեռնելը [նախընտրեցին] ապրելուց: Նահատակադիրին*** նայեցին եւ նահատակուեցին: Խօսքով նրանց գովաբանող լինենք եւ գործով մեր անձերը նոյն նահատակութեամբ աւարտենք: Աստուած Հայր է հաւասարապէս բոլորին, [ուստի] պարտաւոր ենք բոլորս հաւասար որդիներ լինել, քանի որ մի է այն ժառանգութիւնը, որ բաշխեց բոլորին:

«Թող Քո կա՛մքը լինի ինչպէս երկնքում, այնպէս էլ՝ երկրի վրայ»: Թէեւ Աստուած կարող է բոլոր մարդկանց երկնաւորներ դարձնել, մեր կամքին է յանձնում աղօթելը, որպէսզի մենք՝ երկրաւորներս, ինքներս կարողանանք երկնաւոր դառնալ: Վերին զօրքերն

* պիպեթ՝ տեսանելի, իրական մարմնով

** Ի նկատի ունի առաքելաւորին:

*** պիպեթ՝ Քրիստոսին

ամբողջապէս Նրա կամքին են սիրով հնազանդուում եւ, միաբանութեամբ լծուած, փառաւորում են Աստծուն եւ Նրա ահաւոր փառքից ծածկում ոտքերն ու դէմքերը, որպէսզի իրենց ներսում սիրեն Աստծուն: Աչքով տեսնելու փոխարէն իրենց ներսում բաւական են համարում սէրը, եւ նրանց սիրուց [դրողւած]՝ Աստուած էլ նրանց հանդէպ սիրով կատարեց Իր կամքը: Չշտապենք մարմնաւոր աչքով տեսնել Աստծուն, որպէսզի ժամանակից շուտ չկործանուենք: Մեզանից թող սէ՛րը պատգամաւոր լինի Նրա առաջ, եւ Նրա սիրով Իր կամքը թող կատարուի մեր մէջ: Ինչ որ սովորեցրին մեզ մարգարէները, դրանով ջանանք ընթանալ, քանզի նրանք խօսքով ասացին եւ գործով կատարեցին: Նրանց վարդապետը ոչ այլ ոք էր, եթէ ոչ՝ Նա, Ով քեզ սովորեցրեց աղօթքը: Դու էլ խօսքով սովորի՛ր աղօթքը եւ գործով շտապի՛ր կատարել: Հեռու չես հրեշտակներից, այլ նրանց հետ ես աղօթքով, որպէսզի նրանց հետ փառաւորես Աստծուն: Ինչպէս որ դու նրանց միաբանուես, նոյնպէս էլ նրանք քեզ հետ երգակից կլինեն աղօթելիս եւ օրհնելիս: Համարձակ բաց ես անում բերանդ եւ ասում. «Թող Քո կա՛մքը լինի ինչպէս երկնքում, այնպէս էլ՝ երկրի վրայ»: Այս [ասելու] իշխանութիւնն ասելի մեծ է, քան առաջին օրհնութիւնները. այնտեղ միայն երկրին տիրել [արտօնուեց] իշխանութեամբ [Մտուե՛ր. Ա 28], այստեղ ասում է՝ երկնքում եւ երկրի վրայ:

«Մեր հանապազօրեայ Հացը տո՛ւր մեզ այսօր»: Երկրաբոյս Հացն Աստուած առանց աղաչելու հաւասարապէս շնորհում է բոլորին: «Մարդկանց եւ կենդանիներին Դու ես ապրեցնում, Տէ՛ր» [տե՛ս Սաղմ. ԼԵ 7]: Եւ ինչպէ՞ս կարելի է ասել, [չէ՞ որ] նոյնիսկ սա հանապազօրեայ չէ. մանկութիւնն արգելում է, հիւանդութիւնը՝ քչացնում, կարօտութիւնը խափանում է, մահը՝ բաժանում եւ հեռացնում: «Ձեր հայրերն անապատում կերան մանանան եւ մեռան: Այս է ճշմարիտ Հացը, որ երկնքից է իջնում. ով որ այս Հացից ուտի, յաւիտեան չի մեռնի» [տե՛ս Յովհ. Զ 49-50]: Լսում էին Նրանից այս խօսքը եւ չէին կարողանում անմիջապէս հասկանալ, ուտի կրկնում եւ երեքկնում է նոյն խօսքը, որպէսզի հեշտութեամբ լսեն եւ հաւատով ընկալեն այդ խօսքի զօրութիւնը. «Ես եմ, - ասում է, - կենդանի Հացը, որ երկնքից է իջել. ով որ ուտի այս Հացը, մահ չի ճաշակելու» [տե՛ս Յովհ. Զ 51-52]: Այս Հացի մասին է աղօթքի մէջ սովորեցնում հանապազ խնդրել Աստծուց: Եթէ լաւ խորհես, [կհամոզուես, որ] նա, ով այս Հացը

սրբութեամբ է ուտում եւ սրան արժանի կերպով է պատրաստում իր անձը, նա անկարօտ է այս երկրաւոր արքայութեանը: Մահկանացու ձեռքին անմահ Հացը դնելով՝ դրանից ձեռքն անմիջապէս անմահացաւ եւ, այս ուտելով, մարդն ամբողջովին՝ շնչով, հոգով եւ մարմնով, հոգիացաւ ու բաժնեկից դարձաւ Քրիստոսին. միայն թէ զօրութեան սկիզբը մինչեւ վախճանն անարատ պահի: Չկան երկրաւոր չարչարանքներ, որ նրան յաղթեն, նրա առաջ արհամարհուած է արծաթը, եւ ոսկին ատելի է նրա աչքին, ցաւ է համարում այս աշխարհի հարստութիւնը, քանի որ իր խորհուրդները սրբուեցին երկնաւոր ազատութեամբ՝ անմահ Հացով յագեցնելով: Նա ամէն բանի եղաւ բաւարար. եթէ երեսայ է, կատարելահասակ երեւաց, եթէ տկարացաւ ցաւերից, Աստուծոյ զօրութիւնը բնակուեց նրա մէջ, եթէ այս աշխարհի կեանքից հեռացաւ, անմահ կեանքն իր հետ տարաւ առ Աստուած: Այս էր սովորեցնում մեր Տէ՛րը՝ աղօթքի մէջ աղաչել Իրեն. մեր Հացն օրըստօրէ տո՛ւր մեզ ոչ երկրից, այլ՝ Տիրոջից. եւ յայտնի է՝ ոչ էլ երկնքից, այլ [նկատի ունի] ամենքի Տիրոջը, [քանզի] ասում է. «Ա՛յս է Իմ Մարմինը եւ ա՛յս է Իմ Արիւնը» [Մարկ. ԺԴ 22]: Թէպէտ եւ անփշրելի էր, քո սիրոյ Համար փշրուեց եւ քեզ, որ քո կամքով փշրուեցիր, անփշրելի Աստուածութեամբ դէպի Ինքը բարձրացրեց. «Իմ անձը չես թողնի դժոխքի մէջ եւ Քո սուրբին չես տայ տեսնել ապականութիւն» [տե՛ս Սաղմ. ԺԵ 10]: Ուրբաթ օրը խաչուեց՝ մահը փշրելու համար եւ միաշաքաթի օրը հաւաքեց Ադամի փշրուած ոսկորները եւ յարութիւն տուեց անմահութեամբ. եւ [Իրեն] ցոյց տուեց շատերին՝ ճշմարտութեամբ եւ ոչ՝ առ աչօք: Մի օր Հացացաւ Վերնատանը եւ հանապազ հացանում է Եկեղեցում՝ սուրբ Սեղանի վրայ: Նախ Ինքն Իրեն ճաշակեց եւ ապա մեզ ճաշակակից դարձրեց Իր չարչարանքներին: Նա այսուհետեւ չարչարանքների մէջ չէ, այլ Հայրենի փառքի մէջ փառաւորում է հրեշտակներից եւ մարդկանցից եւ մեր բոլորի չարչարանքները վերացրեց Իր անչարչարելի Աստուածութեամբ: Մեր հաւատքի այս յոյսը որպէս հաստատուն խարիսխ պահենք մեր հոգիների եւ մարմինների մէջ. ինչպէս որ սիւնը շէնքի կայունութիւնն է, հաւատքն էլ մարդու անքակտելիութիւնն է Աստուծոյ հետ, որով եւ համարձակութեամբ կարող է բարբառել եւ ասել. «Ների՛ր մեր մեղքերը, ինչպէս որ մենք ենք ներում մեր պարտապաններին»:

Այս է ճշմարիտ, բանական եւ գործնական աղօթքը. երբ դու պարտքդ չես պահանջում ընկերոջից, այնժամ Աստուած էլ քո բոլոր պարտքերը քեզ է շնորհում, որ անմեղ լինես: Ականջ դիր Պետրոսին, թէ ինչպէս սովորեց Տիրոջից. նա եօթ անգամ կամեցաւ ներել եղբոր յանցանքը, իսկ մեր Տէրը եօթանասուն անգամ եօթ ասաց [տե՛ս Մատթ. ԺԸ 23]: Պետրոսն իբրեւ մարդ սահման դրեց, իսկ մեր Տէրը սահման չդրեց իր Աստուածութեան մարդասէր բարերարութեանը: Հանապազ մեղանչում ենք մեր խօսքերով ու գործերով, եւ Աստուած տեսնում է ու զանց առնում, որպէսզի իր Համբերութեամբ մեզ ապաշխարութեան յորդորի: Չմեղանչելն իսկ մարդու Համար կատարեալ արդարութիւն է, իսկ եթէ իբրեւ մարդ յանցանք գործեց, թող շտապի զղջալ՝ ապաշխարելու: Բաց են Նրա ողորմութեան դռները, եւ չի փակում ապաշխարողների առաջ: Մանաւանդ՝ ովքեր գիտեն Հաւատքով աղաչել, նրանք նաեւ առաքինութեամբ կարող են ճգնել Հոգեւոր վաստակների Համար. նրանք ոչ միայն ներում են իրենց ընկերների պարտքերը, այլեւ՝ իրենց ունեցուածքը բաշխում կարօտեալներին: Աստուծոյ զօրութիւնն է, որ նրանց ձգում է դէպի առաքինութիւն, ինչպէս եւ առաջիններն էին անում. «Ովքեր,- ասում է,- գիւղերի, ագարակների եւ ստացուածքի տէր էին, վաճառում էին ողջ ունեցուածքը եւ բերում-դնում առաքեալների ոտքի տակ» [տե՛ս Գործք Դ 34-35]: Մեր Տէրը նրանց առաքեց [Աստուծոյ] խօսքի քարոզութեան Համար: Նրանք խօսքի քարոզիչներ էին եւ պէտքերի մատակարարողներ: Խօսքի ձայնն ականջին է Հասնում, իսկ Վերնայինի սէրն առանց խօսքի էր առատաձեռնութիւն սովորեցնում. ո՛չ՝ որովհետեւ ուզում էին աղքատանալ, այլ՝ որպէսզի այլ Հարստութեան Հասնեն՝ երկնաւորին: Բայց դու, երբ ներում ես քո ընկերոջ պարտքը, նրա Համար չէր, որ դու ասում էիր քո իրերը, այլ՝ որպէսզի քո արած փոքր ողորմութեամբ Աստուած ների քո ունեցած բազմապատիկ պարտքերը: Այս խօսքին հետեւիր [եւ կտեսնես, որ] երբ ներում ես քո ընկերոջը, դու եւս արժանանում ես ներման:

Համարձակութեամբ բաց ես անում բերանդ եւ ասում. «Մի՛ տար ինձ փորձութեան, այլ փրկի՛ր չարից»: Աստուած չի կամենում մարդուն փորձութեան տանել, այլ՝ ազատել փորձութիւնից եւ փրկել մահուանից: Քանզի նա, Ով իր Որդուն չխնայեց, այլ մեր բոլորի Համար մահուան մատնեց, Նրանով շնորհում է ամէն տեսակ բարիքներ բոլոր

նրանց, ովքեր խնդրում են իրենից: Թէպէտ մենք ի վիճակի չենք փոխհատուցել Աստուծուն, չծուլանանք, որչափ որ մեր կարողութիւնն է. մեր սակաւապետութիւնը որպէս պահք է դիտում, չափաւոր ըմպելը՝ գինեհատութիւն, միջին հանդերձը՝ համեստութիւն եւ անհրաժեշտ ստացուածքը՝ աղքատութիւն: Երանութեան Համար հեղախօս լինենք եւ [դրանով] ընկերոջը խոնարհութիւն սովորեցնենք: Եթէ անբուն մնալ չենք կարող, [գոնէ] ողջ գիշերը քնելուն չնուիրենք, որպէսզի ամբողջովին չմոռանանք սաղմոսները եւ օրհնութիւնները: Եթէ աղքատների կարօտութիւնն [ամբողջովին] բաւարարել չենք կարող, մի պատառի եւ բաժակի կարօտ չթողնենք նրանց: Մեր ստացուածքների մէջ որբերից եւ այրիներից յափշտակուած որեւէ բան թող չգտնուի: Ինչ որ ունենք, Աստուծուն նուիրուած թող լինի: Այնժամ մեր անձերն էլ Նրան հաճելի եւ ընդունելի պատարագ կլինեն: Բոլորին վայել է փութալան լինել Աստուծոյ պատուիրանները պահելու եւ գործելու մէջ՝ տղամարդկանց եւ կանանց, ծառաներին եւ ազատներին, քանի որ մեր Տէրը բոլորի թողութեան Համար եկաւ, եւ Նրա մարդասիրութեանը վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ս. ԹՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ

Ա
ԹՈՒՂԹ ՅԱՆՑԱԽՈՐ ՎԱՐՔԻ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՄԱՍԻՆ

Ովքեր ունեն Սուրբ Հոգու ցանկութիւնը եւ աստուածային սիրոյ բաղձանքը, [նրանք] սպասում են Աստուծոյ Որդու գալստեանը եւ փափագում անմահ փառքը, միշտ խորհում վերինի մասին եւ Հանապազ տենչում այնտեղի ուրախութիւնը, ուրանում, արհամարհում առօրէական բաները եւ օրըստօրէ վեր բարձրանում ոչ միայն Հաւատքի ճշմարտութեամբ, այլեւ վարքի առաքինութիւններով, միշտ հսկում սրտի սրբութեամբ եւ Հանապազ պատրաստ լինում հոգիների անարատութեան համար. նաեւ ընթանում եւ ապրում են աշխարհում ոչ ըստ այս աշխարհի Հաճոյքների, այլ ինչպէս այլ աշխարհի օտարականներ, թափառականներ եւ մանուկներ նեղում ու մաշում են բազում կարիքներից, [բայց] զօրանում այն յոյսով, թէ՛ «Ուր ես եմ, այնտեղ եւ իմ պաշտօնեան կլինի» [Յովհ. ԺԲ 26]: Այսպիսին են հոգեւորների պատիւները եւ աստուածասէրների պարգեւները:

Իսկ ես չարի բազում նետերից վիրաւորուեցի եւ յաղթուելով պարտաւորուեցի. խոստովանում եմ [իմ] պարտութիւնը եւ ծանուցում իմ ամբարշտութիւնը, պատմում եմ իմ անթիւ մեղքերը եւ ողբում իմ ահեղ անօրէնութիւնները: Քանզի վէրքերիս ցաւերը հարկադրում են ինձ պատմել, եւ իմ աղէտների վարանումները ստիպում են ինձ պաղատել, վէրքերիս դեղ որոնել եւ Հանապազ արտասուքի վտակներ խնդրել, որով մեղքերս լամ եւ վէրքերս բժշկեմ: Որը մեծ բաղձանքով Հանապազ ցանկանում եմ եւ ըղձալի տենչանքով յարածամ Հայցում ողբալու այն մարգարէական [խօսքերով], որպէսզի, նրա Հետ ձայնակցելով, ողբայի եւ արտասուելով միշտ բարբառէի գորովի աղերսալի ձայնը՝ ասելով, թէ՛ «Մէկն իմ գլուխը բազում ջրերի շտեմարաններ դարձնէր եւ աչքերս՝ արտասուքների յորդ աղբիւրներ» [Երեմ. Թ՝ 1], եւ միշտ օր ու գիշեր անդադար լաց լինէի՝ դառնապէս արտասուելով իմ ամբարշտութեան համար, վարանելով իմ չարիքների համար, լալով իմ անօրէնութիւնների բազմութեան համար, միշտ ողբալով իմ մեղքերի համար, Հեծելով իմ անբաւելի յանցանքների համար, հառաչելով

իմ անթիւ պղծութիւնների համար, կոծելով իմ ահեղ կործանման համար եւ դառնապէս ողբալով տանջանքների աղէտների համար: Քանզի յանցանքներիս խղճմտանքը Հանապազ հեղձում է ինձ, եւ չարիքներս յարածամ չարչարում են ինձ, երբ նայում եմ իմ անթիւ մեղքերի բազմութեանը եւ ահաւոր ախտերի անօրէնութեանը, որ միշտ մաշում է մարմինս, խարշատում՝ ոսկորներս, ճմլում սիրտս, գալարում որովայնս, եւ իմ անձը դողում է երկիւղով, եւ բոլոր անդամներս Հանապազ հալչում են: Քանզի վարանում եմ իմ վէրքերի ցաւերի համար, եւ իմ միտքն ապշած յամառում է, քանի որ գիտեմ բարին եւ անում եմ չարը, իմանում եմ արդարութիւնը եւ զործում անօրէնութիւնը, խօսում եմ արդարութեան եւ խորհում անիրաւութեան մասին, սուրբ եմ նրեւում եւ մերձենում աղտեղութիւնների, ճանաչում եմ ճշմարտութիւնը եւ մոլորութեան յարում, տեսնում եմ լոյսը եւ փափագում խաւարը:

Արդ, ո՞վ պիտի լաց լինի ինձ համար եւ ո՞վ պիտի ողբայ մեղքերով մեռածիս եւ անօրէնութեամբ կործանուածիս, ամբարշտութեամբ խաւարի խորքերի եւ անդունդների մէջ ընկածիս համար, քանզի չարիքներս չարչարում են ինձ, եւ պղծութիւններս՝ սպանում: Եւ արդ, ի՞նչ կերպով լաց լինեմ կամ ինչպէ՞ս ողբամ իմ անթիւ մեղքերի բազմութեան համար, որ հիւանդացել եմ այս յանցանքներից եւ իմ ծուլութեամբ ցաւահարուել: Քանզի ինձ անմահութիւն խոստացաւ, իսկ ես մնում եմ այս մահուան մէջ. հրաւիրեց դէպի վեր՝ երկինք, իսկ ես իջնում եմ դժոխքի անդունդները. պատրաստեց փափագելի դրախտը, իսկ ես ընտրեցի խոցոտիչ փուշը. նաեւ [պատրաստեց] մշտնջենաւոր կեանքը եւ փառքը. իսկ ես ինձ մեղքով սպանեցի: Եւ արդ, այս ամենի համար ի՞նչ սուգ բաւական կլինի կամ ողբալու ի՞նչ ողբեր, արտասուքների ինչպիսի՞ լալում կամ պաղատանքների ինչպիսի՞ հառաչանքներ. ինչպիսի՞ աշխատութիւններ կամ առաքինութեան ի՞նչ ջանքեր կբժշկեն իմ վէրքերը, քանզի անթիւ ու անհամար են: Եւ իմ անձը հեղգում է ծուլութեամբ, թուլանում՝ ահեղ մեղքերի բազմութիւնից լքուած եւ, գեհենի անշէջ հրից սարսելով, սարսափում, քանզի յիշելով Ահեղ Դատաստանի մեծ Օրը եւ Բեմի սոսկալի արհաւիրքները՝ հոգիս դողում է երկիւղով, եւ միտքս ահով սարսափում, սիրտս

1 խարշատել - չարաչար խաշել, այրել

ողբալ է պահանջում, եւ անքերս արտասուքներ են բաղձում. ահեղ Ատեանի ահը շտապեցնում է ինձ ապաշխարել, իսկ չարի պատրանքները հանապազ ինձ ծուլացնում են: Եւ ահա նեղուած եմ երկու կողմից եւ ամբողջութեամբ տագնապած, քանզի օրերս միշտ մեղքերի մէջ անցկացրեցի եւ կեանքս անօրէնութեան մէջ ծախսեցի, մէկին չարութեցի բարին եւ երբէք չստացայ արդարութիւնը, այլ, ապականելով բոլոր անդամներս, կորստեան մատնեցի բազմադիմի յանցանքներում: Բերանս պղծեցի բամբասանքներով եւ լեզուս աղտոտեցի դատարկ խօսքերով. ունկս [տուեցի] ի լուր չարութեան, աչքս՝ նայելու աղտեղիների, սիրտս՝ զագիր խորհուրդներով եւ իմ անձը հանապազ վարեցի անպարկեշտ ընթացքով, մարմինս ամենեւին առողջ չպահեցի, սիրտս՝ ճշմարիտ, քանզի մեղքերով ցաւերի մէջ եմ եւ յանցանքներով՝ հիւանդութիւնների: Ցանկանում եմ զղջալ, խոստովանել, իսկ թշնամին յապաղեցնում է. ցանկանում եմ մտնել ապաշխարութեան վարքի մէջ, իսկ թշնամին ծուլացնում է. ցանկանում եմ Աստուծոյ առաջ ընկնել, իսկ թշնամին հեռացնում է. ցանկանում եմ պաղատել, աղբրսել, աղաչել, իսկ թշնամին կարծրացնում է. ցանկանում եմ ողբալ ու արտասուքներով լալ, իսկ թշնամին ցամաքեցնում է. ցանկանում եմ ողորմել աղքատին, իսկ թշնամին յիշեցնում է իմ աղքատութիւնը. ցանկանում եմ մաշել ինձ պահքով, իսկ թշնամին յիշեցնում է ինձ մարմնով տկարանալը. ցանկանում եմ խոնարհուել եւ հնազանդուել եղբօրը, իսկ սիրտս խստանում է ամբարհաւածութեամբ. քանզի ինչով որ կարող եմ մեղքերս քաւել, նրա դէմ պատրաստուած եմ գտնում թշնամու չար որոգայթները:

Եւ արդ, բոլորովին նեղուած եմ, եւ հոգիս հանապազ հեծում է. յիշելով մեղքերիս բազմութիւնը՝ երկիւղով դողում եմ եւ վարանում խորհուրդներիս զազրութիւնից. անսրբութիւններս տեսնելով՝ ողբում եմ հանապազ, եւ [իմ] անօրէնութիւնները յիշելով՝ ինձ վրայ են հասնում տարակուսանքների արհաւիրքները, եւ վշտերի ցաւերն են ինձ զարկում: Քանզի միշտ տեսնում եմ ահեղ Ատեանի ահը եւ մեծ եւ ահաւոր Բեմի արհաւիրքները, փողի ահեղ հնչումը, հրեշտակապետի ահազուռ բարբառումը, ծովածաւալ հրի բորբոքումը եւ ծաւալումը ողջ երկրով մէկ, արդարների վեր ելնելը եւ մեղաւորների մնալը, բոլոր մեղաւորների հաւաքուելը եւ գործերի ու խօսքերի հաշիւ տալը, Դատաւորի սոսկալի դէմքը, Դատաստանի աններելի Օրը, մեղաւորների չար

ամօթը եւ դառն, անվախճան յաւիտենական տանջանքները: Եւ այս ամենի պատճառով հեծում ու դառնապէս լալիս եմ՝ անդադար ողբալով իմ մեղքերը, քանզի յոյժ ահեղ եմ տեսնում գեհնի արհաւիրքները եւ սոսկալի՝ աղէտների տեսչութիւնը, ուր չեն օգնում ո՛չ ունեցուածք, ո՛չ էլ՝ որեւէ աղաչանք, օգուտ չեն տալիս ո՛չ լաց, ո՛չ էլ՝ արտասուքներ, պէտք չեն ո՛չ հեծութիւններ, ո՛չ էլ՝ հառաչանքներ. ո՛չ արդարներն են աղերսում, ո՛չ էլ սուրբերը բարեխօսում մեղքով ընթացածների համար: Ծանօթներին անծանօթ ես, մերձաւորներից՝ հեռու, սիրելիների համար առելի ես եւ բարեկամների համար՝ թշնամի, ամենեւին ամայի ես եւ օտար՝ բոլորին: Ոչ մէկի չես կարող աղաչել, ոչ մէկը քեզ չի ճանաչում. ողբում եւ ողորմագին լալիս ես, եւ ոչ մէկը քեզ վրայ չի խոնարհուում. ծարաւից չորացած՝ տապակում ես, եւ մէկը քեզ չի ողորմում. հանապազ այրւում ես եւ ամենեւին հնար չես գտնում խորովումից [փրկուելու]. միգապատուած ես հնոցների կրակի մէջ եւ աղջամղջով պատուած՝ աննշմարելի գեհնի մէջ, գարշահոտ եւ որդեռաց խաւարային գուբերում եւ ներքին տարտարոսներում, ներքեւից՝ հրով բորբոքուած, իսկ վերեւից՝ ահեղ հրահոսանքներ, որ յորդալով իջնում են հրեղէնների յորդահոս գետերից, ուր շօշափելի խաւարն է: Եւ ամենեւին չես կարող տեսնել որեւէ մէկին, քանզի մթապատուած ես սեւաթոյր մէգով եւ գցուած՝ կայծակների մէջ. անդադար լալիս ու ողբում ես եւ միայն քո վարանումներն ես կոծում, քանզի ահեղ աղէտների ցաւերի պատճառով միայն քեզ ես համարում չարչարանքների տանջանքների մէջ: Հանապազ հեծում ես եւ դառնապէս լալիս՝ անհանգիստ ու անմխիթար. վշտեր, նեղութիւններ, մշտնջենաւոր տառապանքներ, անդադար տանջանք եւ աններելի տագնապում, անպատում ցաւեր եւ աննման կսկիծներ, ամէն ինչից վարանումներ եւ միայն տարակոյսներ: Քանզի այնտեղ միայն ճիչ ու վայ է լսում, այնտեղ թախանձանքներ ու աղբրսներ են, միայն լսում ես հեծեծանքներ ու հառաչանքներ. հեծել ու տագնապել, անդադար լալ ու ողբալ եւ ողորմութիւն չգտնել, այլ միշտ խաշուում ես վշտերի մէջ, հանապազ մաշուում կարօտութեան մէջ արտասուքներով ու պաղատանքներով հանդերձ, որոնք ոչ ոք չի լսում, եւ ոչ էլ պաղատանքներն են ընդունւում, քանզի ուշ է արդէն: Այլ այստեղ է [պէտք] լալ եւ ողբալ, այստեղ է [պէտք] հեծեծել ու հառաչել: Այստեղ է [պէտք] աղաչել, աղբրսել ու թողութիւն խնդրել, քանզի այստեղ են արտա-

սուքների շահը եւ աղօթքի օգուտը, ողորմութեան սերմերն ու ապաշխարութեան պտուղը, հառաչելու եւ ողորմութիւն խնդրելու ժամանակը:

Եւ արդ, այստեղ մարմնական սուղ նեղութիւնները փոխանակենք անսպառ տանջանքների ցաւերի հետ, որպէսզի սակաւ պահքի, այս աշխարհի ջանքերի միջոցով փրկուենք գեհեհի ահեղ կայծակներից եւ բորբոքուած բոցից. աղօթքի փոքր-ինչ տքնութիւնների միջոցով փրկուենք հրեղէնների յորդահոս գետերից, սուղ տրտմութեամբ փրկուենք ահեղ Հնոցներից եւ կրծող չարածանիք որդերից. այստեղ հեծեծելով ու հառաչելով՝ այնտեղ փրկուենք դառը տանջանքներից եւ աննշոյլ խաւարից, այստեղ մի փոքր լալով եւ արտասուելով՝ այնտեղ փրկուենք միշտ լաց լինելուց եւ հանապազ ողբալուց եւ այստեղ մի ապաշխարութեան փոխարէն այնտեղ փրկուենք միգապատ խաւարից, դառը մահից եւ յաւիտենական ամօթից:

Եւ արդ, այս ամէնը խորհրդածելով, ո՛վ անձ իմ բազմամեղ, հեղձ մի՛ եղիր պահքից, մի՛ ծուլացիր աղօթքից, մի՛ դադարիր զղջալուց, մի՛ ուշացիր խոստովանութիւնից, մի՛ վհատուիր ապաշխարութիւնից, մի՛ յոգնիր ողորմութիւնից, մի՛ դադարիր լաց լինելուց, մի՛ հանգստացիր ողբալուց, մի՛ սպասիր վախճանին, մի՛ յուսա ծերութեան վաստակի վրայ, մի՛ համարիր, թէ աշխարհում բազում տարիներ ես [անցկացնելու], մի՛ կարծիր, թէ յետոյ կապաշխարես, [քանզի] գող է թշնամիս եւ խաբող. խաբում է քեզ եւ այսպէս ուշացնելով կործանում: Ասում ես՝ այժմ կգործես, ապա կապաշխարես. ասում ես՝ մանկութեանս տարիներին կհանգստանամ, իսկ ծերութեանս տարիներին կապաշխարես. ասում ես՝ այսօր կապրեմ, կվայելեմ, իսկ վաղը կպահանջեմ. ասում ես՝ այժմ կյոյվանամ, ապա կպարկեշտանամ. ասում ես՝ այժմ կծողովեմ, ապա կսփռեմ աղքատներին. այսպիսին են թշնամու պատրանքները, որոնցով խաբում եւ կորստեան է մատնում մեզ՝ տարէցտարի բռնելով եւ ժամ առ ժամ ձգձգելով բարին գործելը:

Եւ արդ, չխաբուենք այսպիսի պատրանքներով. անյայտ է վախճանի օրը, անտեսանելի է ելքն այս աշխարհից: Վրայ է հասնում երկունքի պէս, եւ չես հասցնում զղջալ ու ապաշխարել. գիշերով վրայ է հասնում գողի պէս եւ չի թողնում կոծել ու ապաշխարել. թռչնորսների թակարդի պէս բռնում է արագ եւ չի տալիս լաց լինել, հեծել եւ ողորմութիւն գործել. առիւծի պէս յարձակում է, մռնչում եւ յափշտա

կում, եւ բոլորովին չես հասցնում: Եւ արդ, անձ իմ, ի՞նչ պիտի անես կամ ի՞նչ պիտի գործես դո՛ւ, որ խորհում ես բարին եւ չես կատարում, կամենում ես ողորմել եւ յապաղում ես, ասում ես՝ [պէտք] է զղջալ, եւ Դաւթի նման արտասուքներով չես թրջում մահիճդ. [նա] նաեւ ասում է. «Մոխիրը որպէս հաց կերայ եւ իմ ըմպելիքն արտասուքով խառնեցի» [Սաղմ. ՃԱ 10]. եւ ողջ գիշերն անդադար դառնապէս հեծեծում ու լալիս էր: Յօժար ես պահելու եւ նինուէացիների պէս խարազանի ու մոխրի մէջ չես մտնում. նաեւ [Գրքում] ասում է, [որ] դարձան բոլոր չար ճանապարհներից եւ անօրէն գործերից, որ գործում էին [տե՛ս Յովն. Գ 5-8]: Ախորժում ես արտասուել ու լալ եւ պոռնիկի պէս խանդաղատագին չես ողբում [տե՛ս Ղուկ. է 37-50], կամենում ես ողորմել նեղեալներին եւ ոչ՝ այրի կնոջ պէս, որ ամէն ինչ զոհեց [Մարկ. ԺԲ 41-44]:

Արդ, այսպիսին է ապաշխարութեան ջերմութիւնը, որ ո՛չ ունեցուածք, ո՛չ էլ մարմնի ճիգեր է խնայում, այլ նեղում, մաշում ու տառապեցնում է եւ միայն փնտրում է մեղքերի թողութիւն եւ հոգիների արտերի բժշկութիւն, որով մենք նոյնպէս քաւենք մեր մեղքերը եւ բժշկենք մեր հոգիների վէրքերը: Քանզի մեղքերը քաւել է լինում պահքով եւ ծոմաջան տքնութեամբ, մեղքերը քաւել է լինում աղօթքներով, խնդրուածքներով եւ գորովագին պաղատանքներով, մեղքերը քաւել է լինում խարազանով, մոխրով եւ գետնատարած անկողնով, մեղքերը քաւել է լինում լալով, ողբալով եւ տնանկներին գթալով, մեղքերը քաւել է լինում յոգոց հանելով, հառաչելով եւ անդադար հեծեծանքներով, մեղքերը քաւել է լինում հեղութեամբ, խոնարհութեամբ եւ հնազանդութեամբ, մեղքերը քաւել է լինում աղքատութեամբ, անընչութեամբ եւ մերկութեամբ, մեղքերը քաւել է լինում բարի գործերով եւ բոլորի հանդէպ բարերարութեամբ, մեղքերը քաւել է լինում եղբայրասիրութեամբ եւ Աստուծոյ երկիւղով, մեղքերը քաւել է լինում ուղիղ խրատով եւ վարդապետութեամբ՝ ըստ այնմ, թէ՛ «Ով դարձնում է [մէկին] չար ճանապարհից, փրկում է իր հոգին մահուանից եւ ծածկում իր մեղքերի բազմութիւնը» [Յակոբ Ե 20]: Նաեւ միայն ճշմարիտ դարձը եւ ուղիղ խոստովանութիւնը բաւական են փրկուելու եւ արդարանալու համար՝ ըստ այնմ, թէ՛ «Նախ դու քո անօրէնութիւնները պատմիր, որպէսզի փրկուես» [Նաայի ԽԳ 26]:

Եւ արդ, դու ի՞նչ ունես ասելու, ա՛նձ իմ բազմամեղ, եթէ այսքան դեղերով չես բժշկուամ: Սակայն փութա՛, մի՛ յապաղիր, դարձի՛ր դառնանիր՛ ջնիցդ, դարձի՛ր կորստական ճանապարհիցդ, փարա տի՛ր անգիտութեան խաւարը, սթափու՛ի՛ր անզգայ մոլորութիւնիցդ եւ ուշքի՛ եկ, թօթափի՛ր քեզանից մեղքերիդ սաստկութիւնը, թեթեւաց ըո՛ւ անօրէնութեան բեռներիդ ծանրութիւնը, քաւի՛ր յանցանքներիդ անթիւ բազմութիւնը, բժշկի՛ր չարաչար վէրքերիդ խոցուածքները եւ լուսա՛ ամբարշտութեանդ տիղմի ժանտահոտութիւնը, որպէսզի սրբուած եւ մաքրուած հոգով, լուսազարդուած եւ մեծապայծառ մարմնով կարողանաս համարձակադէմ եւ զուարթերես անցնել տիեզերական ահեղ եւ անթիւ բանականի միջով, կանգնել Աստուծոյ ահաւոր ու մեծ Բեմի առաջ եւ լսել Նրանից երանութեան քաղցրալուր բարբառը եւ աշխարհատես հրապարակի [աւետիսը], թէ՛ «Եկէ՛ք, իմ Հօր օրհնեալնե՛ր, եւ մտէ՛ք, ժառանգեցէ՛ք երկնքի բարութեան վայելչութիւնը Հօր, Որդու եւ Սուրբ Հոգու հետ» [Մատթ. ԻԵ 34]։ Նրան փառք եւ պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Բ

ԹՈՒՂԹ ԱՊՈՇՆԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Բժշկական դեղաբոյսերի արմատներն առողջացնում են մարմնի ցաւերը, իսկ ապաշխարութեան արտասուքների հոսքը բժշկում է հոգու մեղքերի վէրքերը, մանաւանդ՝ [ներանց], ովքեր ապաշխարում են ողորմութեամբ եւ տնանկների հանդէպ գթասրտութեամբ: Քանզի հիւանդութիւնները դադարեցնող բազում արմատներ կան, որոնք խառնուած են բժիշկների դեղերի մէջ, բայց կայ [մէկը], որ առաւել եւս ազդու է ցաւերի փարատման համար: Նոյնպէս եւ հոգու ցաւերի դեղերի մէջ կան մեղքերը մաքրող ապաշխարութեան բազում ճգնութիւններ, բայց մեղքերը քաւելու եւ վէրքերը բժշկելու համար ողորմութիւնն է ամենից կարելոր եւ ազդու առաքինութիւնը՝ ողբերով, հառաչանքներով եւ գթագին արտասուքներով ուղեկցուող, որից չյապաղենք եւ փութանակի արարենք մեղքերի ապաշխարութեան դարձը եւ ունեցուածքից ողորմութիւն տալը չթողնենք վաղուայ օրուան: Քանզի գող է այն օրը, յափշտակող է վախճանի օրը. անտեսանելի է այս աշխարհից ելքը, յանկարծահաս եւ ստիպող եւ չի թողնում աղաչել ու աղերսել, լալ ու ողբալ, ողորմել ու ապաշխարել: Բռնում է ինչպէս որոգայթ, յափշտակում ինչպէս առիւծ եւ, անողորմ վարելով, [տանում] ինչպէս գերեվարների գերի. արտասուելով հառաչում եւ եւ ողբալով հեծում, սակայն օգուտ չես գտնում: Քանզի ժամ առ ժամ յետաձգելով՝ բաց թողցիր ապաշխարութեան ժամանակը, որով կարող էիր մեղքերիդ բեռները թեթեւացնել եւ անօրէնութիւնների տիղմը մաքրել, լինել արդարներին երամակից, երկնաւոր Հօր որդի եւ անանց բարիքների ժառանգորդ:

Եւ արդ, կա՛մ ըղձալի փափկութեան բաղձանքով, կա՛մ ահեղ տանջանքների սպառնալիքներով փութանք ապաշխարել եւ բեռը բեռի վրայ չկապենք եւ ցաւը ցաւի վրայ չաւելացնենք: Եւ թող չխաբի մեզ սատանան, թէ երկար է այս կեանքը, եւ թող չպատրի մեզ մանկութեամբ, թէ կապաշխարենք ծերութեան ժամանակ: Չսպասենք աննբելի վախճանին եւ անողորմ պահանջողներին, անվաստակ չծուլանանք եւ անվարձ չգնանք: Այլ քաւենք յանցանքները, ապաշխարենք մեղքերը եւ նախանձաւոր լինենք քաջերի քաջութեանը եւ առաքինիների առաքինութեանը, որոնց սրտերը սրբուած են եւ մտքերը՝ լուսա-

ւորուած, անմեղ են մեղքերից եւ անարատ՝ անօրէնութիւններից, որ միշտ վերինն են խորհում եւ Հանապաղ վերինների Համար հոգում, ովքեր հոգեղէն մարմին ունեն եւ հրեշտակակրօն են, ովքեր կարօտ չեն վարդապետութեան գրքերի եւ տարացոյց օրինակների, քանզի գրքերից առաւել են [նրանց] մտքի ուղղութիւնը եւ վարքի առաքինութիւնը: Իսկ մենք հեռու ենք ուղիղ ընթացքից եւ օտար՝ առաքինութեան վարքից, շեղուած ենք թշնամու որոգայթներով եւ շաղախուած՝ յանցանքների տիղմով, կարօտ ենք խրատների, վարդապետութեան եւ տարացոյց օրինակների. եւ, թերեւ, երկնչենք ահեղ հրի սաստերի ահից եւ իմանանք տարացոյց օրինակների աղէտներից: Մարմնականով ճանաչենք հոգեւորը եւ երեւելիով իմանանք աներեւոյթը. զղջանք ահեղ տանջանքների ահով եւ անանց բարիքների փափագմամբ: Հոգու վէրքերի ցաւերի վրայ ապաշխարելու համար պէտք է օրինակ վերցնել մարմնական ախտերի ցաւը, թէ ինչպէս է անձը միշտ ցաւագին ողբում մարմնական ցաւերի նեղութիւնների համար, Հանապաղ դառնապէս լալիս ժամանակաւոր ախտերի սաստկացման համար եւ ահաւոր աղէտների տարակուսանքից հառաչում, անդադար հեծում, եւ պաղատանքների ու վայերի ձայները շարժում են նոյնիսկ անողորմների գուժը: Քանզի ցաւերի նեղութեան սաստկութիւնից ո՛չ սիրելիների սիրով է բերկրում, ո՛չ ատողների թշնամանքի վրայ զարմանում, ո՛չ կեանքի փափկութիւնը յիշում, ո՛չ էլ մտաբերում գեղեցկութեան վայելչութիւնը. եւ այս աշխարհի ողջ պատիւներն ու պայծառութիւնն արհամարհելով ուրանում է ցաւերի տարակուսանքների պատճառով: Այլ միշտ մնում է սուգով, արտասուքով եւ ողբագին խանդաղատանքներով. միայն վշտերի նեղութիւնների համար է վշտագին պաղատում, որի պատճառով մերձաւորներից շատերը ողորմելով արտասուում են եւ շտապում փնտրել բժիշկներ եւ դեղեր, որպէսզի միառժամանակ ցաւերը փարատեն, եւ բժիշկներին խոստանում են նաեւ վարձ եւ դեղերի գներ՝ ցաւերի տագնապները փարատելու համար:

Եւ այս բոլոր նեղութիւնները լինում են յանուն այս ապականացու մարմնի, որ թէպէտ եւ բժշկուած է, սակայն մեռնել ունի: Իսկ ի՞նչ անենք գեհեհնի ահեղ հրի մշտնջենաւոր ցաւերի համար. որ պատրաստ պահուած են մեր բազմավէրք հոգիների համար, որոնք միշտ ախտացել են մեղքերի մէջ եւ անբուժելի կերպով ընկած են յանցանքների մահճում. եւ մեղքերի անօրէնութիւնները Հանապաղ խոցոտում են եւ

միշտ վիրաւորում, եւ ցաւերի աղէտների նեղութիւններն առաւել չարաչար են տանջում քեզ: Եւ չենք հառաչում, հեծում եւ Հանապաղ պաղատում Աստծուն, չենք ողբում մեղքերի ցաւերը եւ չենք լուանում մեր յանցանքների վէրքերը, անդադար լալով՝ չենք արտասուում մեր անօրէնութիւնների եւ մշտնջենաւոր տանջանքների արհաւիրքների համար, այլ Հանապաղ մեղքեր ենք աւելացնում [նրանց] վրայ եւ ապաշխարութեան սպեղանիներով չենք դարմանում, բժիշկներ չենք փնտրում եւ դեղեր չենք որոնում, ունեցուածք չենք վաճառում եւ վարձ չենք խոստանում կարեւոր վէրքերի բժշկութեան ու անտանելի ախտերի անօրէնութեան դիմաց, որ ոչ միայն աղիքներով եւ որովայնով ենք ցաւերի մէջ, այլեւ մեր ողջ մարմնով՝ մեղքերի վէրքերի մէջ: Քանզի մեր թափառող աչքերը վիրաւորուած են՝ արատներին նայելով, մեր լսելիքը ցաւահարուած է անվայել բաներ ախորժելու պատճառով, իսկ մեր լեզուները՝ բամբասանքներով եւ երգումներով, մեր սրտերը ցաւահարուած են չար ցանկութիւններով եւ պիղծ խորհուրդներով, մեր ձեռքերը՝ յափշտակութեամբ եւ զրկելով, իսկ մեր ոտքերը՝ թատերական խաղերով եւ անպարկեշտ ընթացքով. եւ մեր մարմիններն ամբողջովին ջրգողուած² են մեղքերով եւ այտուցուած՝ անօրէնութեամբ: Եւ այսպէս, բոլոր անդամներով մեղքերի ցաւերի եւ վշտեանութեամբ: Եւ այսպէս, բոլոր անդամներով մեղքերի ցաւերի եւ վշտեանութեամբ: Եւ չենք մերձենում հոգու բժիշկներին, ապաշխարութեան դեղ չենք փնտրում, [այլ] մեղքերի հիւանդութիւններով չարչարուած ենք եւ արտասուքների ապաշխարութեամբ չենք բժշկուում: Ո՛չ ողբերով ենք սրբում մեղքերի դառը թարախը, ո՛չ էլ արտասուքներով լուանում չար նեխածութեան ապականութիւնը, որը եթէ մէկն այստեղ չբժշկի աղօթքով, պահքով եւ ողորմածութեամբ, այնտեղ [նրան] սպասում է ահեղ հուրը եւ գեհեհնի բոցի անշէջ բորբոքումը, [այնտեղ] պատրաստ են եւ սպասում են հրեղէնների գետերի հրահոսանքները եւ խաւարով լի աղջամղջին տարտարոսները, դառը դահիճները եւ անողորմ չարչարանքները, աղէտների բազում վարանումները եւ աննեղելի տանջանքների սարսափելի արհաւիրքները, որ մնում եւ պահուում են ահեղ Դատաստանի մեծ Օրուան:

Եւ արդ, այս ամէնն է սպասում [մեզ], իսկ մենք անբերկիւղ փայփայում, փափկանում եւ մեղանջում ենք եւ, ամբողջապէս երկրաւոր-

2 ջրգողուել - մարմնի խոռոչները ջրով լցունել

ների մէջ յորդելով, անհոգ գործում ենք ամէն ինչ՝ ուտում եւ ըմպում ենք, անհոգ քնում ենք, որպէս անմահներ եւ մշտնջենաւորներ մեծ ազահութեամբ մթերքներ հաւաքում: Ո՛չ երբեւէ մտաբերում ենք Օրը, ո՛չ Դատաստանի արհաւիրքները եւ յաւիտենական դառն ամօթը: Եւ ամենեւին իսկ չենք յիշում, թէ ինչ պիտի կրենք յետմահու եւ մեծ զգուշութեամբ եւ հանապազ երկիւղով չենք մտաբերում սատանայի ամենահնար պատերազմը, որը միշտ գաղտնի, անդադար մարտնչում է եւ յարժամ աներեւոյթ վիրաւորում. եւ չենք սգում եւ չենք զգուշանում նրա չար նետերից ու խստավէր հարուածներից, այլ ամբողջովին ցանկութիւնների մէջ անհոգ վայելում ենք եւ անխոհեմ հանգըտանում: Եւ այնպէս ծոյլ եւ անհոգ ենք ապրում, որպէս թէ տանջանքներ իսկ չկան, ո՛չ գեհէն, ո՛չ ահեղ Դատաւոր, ո՛չ անողորմ դատաստաններ, ո՛չ գործերի քննութիւն, ո՛չ խորհուրդների որոնում, ո՛չ վարքի հաշուետուութիւն, ո՛չ դատարկ խօսքերի պահանջ:

Եւ այս բոլոր ծուլութիւնները սատանայի չար հնարքներից են [իհնում], որ ընթանում է մեր ողջ կենցաղավարութեան միջով եւ այնտեղ դնում մահուան որոգայթը, քանզի սատանան ոչ միայն չարիքով է չարչարում, այլեւ ուղիղ վարքը դէպի չարը դարձնում. եւ բարի շնորհների [դիմաց], որ մարդու մէջ տեսնում է, դնում է մահուան որոգայթը: Ինչ որ փոքր եւ համարում եւ չես շտապում ապաշխարել նրանով է կործանում, քանզի պահողին կործանում է կեղծաւորութեամբ եւ ի ցոյց ճգնելով, աղօթողին՝ արհամարհանքով Աստուծոյ առաջ կանգնելով եւ միտքը դրսում թափառեցնելով, ողորմածին՝ հիւանդների տեսութեան չզնայով: Նաեւ կործանում է վարդապետներին՝ կեղծաւորութեամբ ուսուցանելով, որպէսզի մեծ երկիւղով չուսուցանի Աստուծոյ կամքը: Սատանան կորստեան է մատնում նաեւ սաղմոսներգողին, եթէ չզգուշանայ սնափառութեան չար խիտից, այլ լսողներին ցոյց տալու եւ նրանցից գովուելու համար ասի եւ ոչ թէ Աստուծոյ պատգամները պատմի եւ Նրա օրհնութիւնները երգի. այդ պիսիներն, ինչպէս փառաւորիչները, չեն պատուում: Սատանան կորստեան է մատնում նաեւ լսողներին՝ Աստուծոյ պատգամները եւ վարդապետութեան խօսքերը ծուլութեամբ եւ արհամարհանքով լսելով: Սատանան կորստեան է մատնում նաեւ վաստակաւորների վատակները՝ տրանջալով, աւելի ծոյլերից [իրեն] մեծ ցոյց տալով, իր սպասաւորութեան գործի հաշիւ ու համար ներկայացնելով եւ բոլորին

յայտնելով իր վաստակի ջանքը, ով ոչ թէ վաստակաւորների պէս հանգստանում է, այլ տրտնջացողների եւ դատապարտեալների պէս յանդիմանում: Սատանան կործանում է նաեւ ունեւորներին, որոնք ժրաջան են միայն հաւաքելու եւ ոչ թէ՛ տնանկներին բաշխելու մէջ, որ ունեցուածքի միջոցով էլ չեն կարողանայ փրկուել, այլ կղատապարտուեն ինչպէս անողորմներ եւ ազահներ: Սատանան կորստեան է մատնում նաեւ աղքատներին՝ հեծեծանքներով, տրտնջալով եւ չգոհանալով Աստուծոց, որ կամենում է մշտնջենաւորների մէջ փառաւորել նրանց: Սատանան կործանում է նաեւ արուեստաւորներին, եթէ վարձն աւելի են վերցնում, քան գործը եւ կամ նախանձով ու չարակնութեամբ արուեստի տաղանդն արգելում են նրանցից, ովքեր խնդրում են ուսանել, որ կպարտաւորուեն ինչպէս տաղանդապարտները [տե՛ս Մատթ. ԻԵ]: Սատանան կործանում է նաեւ իշխաններին, որ ծանր իշխանութիւն վարեն, գազանացած սրտով ահաբեկեն ռամիկներին կամ շքեղ արտաքինի եւ կաշառքի համար արդարների իրաւունքը գողանան: Կործանում է նաեւ նրանց, որ իշխանութեան տակ են, եթէ չհնազանդուեն [իշխանին]՝ որպէս Աստուծոյ սպասաւորին եւ երկիւղով չպատուեն: Կործանում է նաեւ հարկահանների հարկապահանջներին, եթէ արքունական հրամանից աւելի պահանջ են եւ նեղ են նեղեալներին³... եւ գեհէնի գուբերի մէջ վառուեն:

Եւ արդ, սատանան այսպէս բոլորի համար մահուան որոգայթներ է հնարում եւ Աստուծոյ ուղիղ կարգից եւ վարքից հանում: [Արդիւնքում]՝ չար պտուղ եւ անօրէն վարձ, [եւ] որով կարծում են ստանալ արքայութիւնը, նոյնով պիտի ժառանգեն տանջանքները: Եւ սատանան այնպիսի յափշտակումով է յիմարացնում, որ նոյնիսկ աղօթքի, պահքի եւ ողորմութեան ժամանակ է զգում մեղքի մէջ: Եւ չենք ջանում մեզանից թօթափել սատանայի թմբիրը եւ պաղատանքներով, ապաշխարութեամբ Տիրոջը չենք հաշտեցնում, քանզի ապաշխարութիւնը կարող է սպիտակեցնել մեղքերով սեւացածներին եւ մաքրել գարշաթաթախներին, լուաւորել մեղքերով խաւարեալներին եւ փարատել անօրէնութեան մթերումները: Եւ այս իմանալով՝ սատանան մօտենում է նրան, ով կամենում է ապաշխարել, եւ ծանրացնում է նրա միտքը՝ չյօծարելու սկսել ապաշխարութիւնը: Քանզի գիտի՝ եթէ սկզբի մէջ

3 Բնագրում մէկ տող անընթեռնելի է, որ միաներում չկայ:

հաստատուի, ապա նաև ապաշխարութեան վաստակով կքաղցրանայ, ուստի բոլոր հնարներով հեռացնում է ապաշխարութիւնը սկսելուց՝ օր-օրի ձգձգելով:

Եւ մենք, այս ամէնն իմանալով, փութալով փութանք սկսել ապաշխարութիւնը, քանզի միայն սկսելիս է թւում, թէ ծանր կլինի, սակայն սկսելուց յետոյ գործը հեշտանում է եւ քաղցր ու ցանկալի ընթանում: Ինչպէս նա, ով կամենում է ուսանել, անգամ չի համարձակուում գրով երկրորդն յարուբենի առաջին [տառերը] եւ ուսման [պարզ] բառերը, այլ, [նախ] կիսատ նշանախեցերով եւ բեկբեկելով եւ ապա տառը տառին կպցնելով, դիւրութեամբ կազմում է վանկը, այնպէս էլ ապաշխարութիւնն է: Եթէ սկզբում միայն համբերում է, խոստովանութեամբ շնորհներ է ստանում, իսկ շնորհներով լուսաւորւում է [ներա] միտքը: Ընկալում է տանջանքների երկիւղը, իսկ երկիւղով արտասուք եւ սուգ է ստանում. սուգն ուսուցանում է պահք, իսկ պահքը բերում է աղօթք. աղօթքը յօժարեցնում է ողորմել. եւ կամաց-կամաց, աստիճան առ աստիճան բարձրանում է եւ հեշտութեամբ երկինք ելնում: Այլեւ կարող ես սրանցից միայն մէկով արդարանալ, եթէ ցանկանաս, քանզի շատերը միայն ճշմարիտ խոստովանութեամբ փրկուեցին, ոմանք փրկուեցին սգով եւ տրտմութեամբ, ոմանք խարազանով ու մոխրով միայն ապաշխարեցին, ոմանք լալով ու արտասուքներով հաշտեցրին Տիրոջը, ոմանք պահքով եւ աղօթքով ապաշխարեցին, ոմանք ողորմութեամբ Աստուծոյ ողորմութիւնը ստացան, ոմանք մարդասիրութեամբ եւ աւելի տկարներին ծառայելով ապաշխարութիւն գտան, ոմանք խոնարհութեամբ եւ հեղութեամբ ստացան մեղքերի թողութիւն: Ինչպէս բազմատեսակ են մեղքի ճանապարհները, նոյնպէս եւ զանազան են ապաշխարութեան դեղերը, որոնցով կարող ես բժշկել մեղքերի բոլոր հիւանդութիւնները, ոչ թէ տարիների թուով եւ շատ ժամանակով, այլ միայն ճշմարիտ դարձով եւ սրտով չարից հեռանալով կարող ես արդարանալ:

Արդ, այս ամէնն իմանալով, ապաշխարութեամբ քաւենք մեր մեղքերը, քանզի մեղքերի պղծութիւնները դատապարտում են ոչ միայն [Դատաստանի] ահեղ Օրը, այլեւ այստեղից իսկ խղճմտանքով սաստիկ չարչարում. եւ գաղտագողի շրջելով՝ [ապրում է] երկիւղով մարդկանցից, կասկածանքով՝ ծանօթներից, ամօթով՝ սիրելիներից, նախատինքով՝ թշնամիներից, դատաւորների սպառնալիքներով, բան-

տի ու պատուհասների երկիւղով, Աստուծոյ պատուիրանների յանդիմանութեամբ եւ ահեղ տանջանքների ահով: Եւ այնտեղ գնալով՝ ո՞վ կկարողանայ պատմել մշտնջենաւոր աններելի աղէտների նեղութիւնների մասին, ուր այրւում եւ մաշւում են ամօթով եւ նախատինքով: Իսկ ապաշխարութեան պտուղը ոչ միայն երկնքում ես վայելում, այլեւ այստեղ իսկ հարիւրապատիկ [աւելին] ես ստանում՝ խնդութեամբ, անհոգութեամբ, պատուիրանների գովութեամբ, անխղճմտալի ուրախութեամբ: Անվեհեր ես մարդկանցից, անկասկած՝ ծանօթներից, անպարսաւ՝ թշնամիներից, անանց ամօթի՝ սիրելիների հանդէպ, համարձակ՝ հրապարակներում, աներկիւղ՝ դատաւորների առաջ, ազատ՝ պատուհասներից. խաղաղ կեանք, հեշտական մահ, մշտնջենաւոր եւ փափագելի փափկութիւնների ակնկալութիւն: Իսկ այնտեղի ուրախութիւնները, անբաւ բարիքների վայելչութիւնը ո՞ր բերանը բաւական կլինի պատմելու:

Արդ, այս է արդարութեան վարձը, այն է ապաշխարութեան պտուղը: Ուստի մեղքերի բազմութիւնից մի՛ երկնչիր ապաշխարութեան մէջ մտնելիս, միայն Աստուծոյ առաջ ընկիր. [Նա] ոչ թէ դատաւոր է, այլ՝ բժիշկ. ոչ թէ սպանող դահիճ է, այլ՝ գործագիրն Հայր: Քեզ ընդառաջ է ելնում, ինչպէս անառակ որդուն, քո պարանոցովն է ընկնում, որ դարձար դէպի ապաշխարութիւն, երկնաւոր Հայրը համբուրում է քեզ՝ բերանը [հպելով] աչքերիդ, հրամայում է քեզ հազցընել անմեղութեան առաջին պատմուճանը, ամրացնում է քեզ կօշիկներով՝ թշնամու յետագայ թոյների դէմ: Կերակրւում ես Որդու Մարմնի Պատարագով, քեզ հետ Պատարագից վայելում են ընտրեալ ծառաները, քո անառակութիւնից դառնալու առթիւ բոլոր սուրբերը երգում եւ պարում են, որից սարսափած փոքր-ինչ նախանձում է առաջին թլփատուած ժողովուրդը՝ չմտնելով Աստուծոյ Որդու զենման ուրախութեան մէջ. որոնց մօտ ելաւ ու եկաւ էական Աստուած Մարմնով՝ աղաչելու Հօրը հաւատացող հրեային, հաւատի կոչելու ապաշխարող հեթանոսին եւ ուրախ լինելու իր անառակ եղբօր դարձով, միասին վայելելու Աստուծոյ Որդու զենումից եւ ծառանգելու անանց բարիքների վայելչութիւնը Հօր, Որդու եւ Սուրբ Հոգու հետ. Նրան փառք եւ պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից:

Գ

ԹՈՒՂԹ ՊԱՅԹԻ ՊՆԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ազգու, օգտակար եւ կարեւոր է պահել պնդութիւնը եւ ժուժկա լուծիւնը որկրամոլութիւնից եւ մանաւանդ՝ [նրանց համար], ովքեր խոհեմութեամբ են մերձենում նրան եւ ճշմարտապէս ճանաչում, թէ որքան շահաւոր է պահել պնդութիւնը: Իսկ ովքեր այսպիսի զգուշութիւն չունեն, արդէն իսկ հետեւեալ տեսանելի [օրինակներով] պէտք է իմանան պարկեշտութեան մաքրութիւնը եւ որովայնի վնասակար լցումը: Յայտնի է, որ ինչպէս երաշտահար տեղանքները պէս-պէս բուսականութիւն չեն բուսեցնում, այնպէս էլ ցամաքած որովայնները պղծութեան խորհուրդներ չեն ծնում: Եւ ինչպէս աղբուտ հողը խառնիխուռն բուսականութիւն է բուսեցնում եւ աճեցնում, նոյնպէս էլ կերակուրների աղբով փափկացած որովայնները հանապազ աղտոյի խորհուրդներ են վեր հանում, քանզի գէջ հողը պարարտացնում է որդերին, իսկ գիջացած որովայնը՝ պիղծ ախտերը. քանզի ովքեր փափկանում են համեղութեամբ, [ներանք] նաեւ ենթարկւում են տեսակ-տեսակ խորհուրդների, եւ ով փոքր-ինչ կերակրով բաւարարւում է, նա [սոսկ] յիշում է քաղցի տագնապը. քանզի թանձրացած որովայնները սուրբ խորհուրդներ չեն ծնում, այլ մարմնի զգայութիւններն ամուր պատում են [մեղքի] ծածկոյթով: Ովքեր որովայնին են ծառայում, հնարաւոր չէ, որ լինեն Աստուծոյ հաւատարիմ ծառայ, քանզի ովքեր պահքով նրբանում եւ սրբւում են, ոչ միայն անօրէնութիւնների պղծութիւնն են սրբում, այլեւ սուրբ Աստուծն իրենց մէջ են բնակեցնում:

Եւ արդ, այսպիսի մեծութիւն ունեն պահել պնդութիւնը եւ պարկեշտութեան առաքինութիւնը, որ արգելելով կանգնեցնում են մարմնի բոլոր անդամները անդէպ ցանկութիւններից ու աղտոյի խորհուրդներից եւ ստէպ-ստէպ հալածում մտքից դիւային խորհուրդների յարձակումը, որոնք ցանկանում են մաքրութեան սրտերը պղտորել եւ պղծել: Քանզի պահել պնդութիւնը որպէս երկաթէ ջլերով ամուր պահում է վարքի բոլոր առաքինութիւնները եւ հաւատքի հաստատութիւնները, քանզի հզօր աշտարակ է ընդդէմ թշնամու եւ ամուր պարիսպ՝ սատանայի բոլոր նետերի դէմ: Քանզի յոյժ կարեւոր է պահել պնդութիւնը մեր բնութեան համար, եւ շատ թերութիւններ շտկւում են

պահել խոնարհութեամբ: Արդէն իսկ մարդուն ստեղծելիս Աստուած պահել պնդութեամբ պարսպեց մեր բնութիւնը եւ առաջին մարդուն որպէս առաջին պատուիրան տուեց պահել պնդութիւնը՝ չճաշակել չարի եւ բարու գիտութեան ծառից: Քանզի եթէ պահէր պահել պատուիրանը, կժառանգէր անախտ, անմահ եւ անմեղ կեանքը եւ երկընթեւ՝ երկնային բարիքները, քանզի շատերը, ովքեր պահեցին պահել պնդութիւնը, փրկուեցին բազում վշտերից:

Այս պահել պնդութեամբ նաեւ մեծն Դանիէլը փրկուեց առիւծների ծանիքներից, քանզի գաղանական բնութիւնն էլ էր պատկառում մերձենալ պահողի սուրբ մարմնին, եւ քանի որ իրեն արգելել էր մօտենալ թագաւորի պիղծ գոհերով աղտոյուած սեղանին, գաղաններին էլ արգելուեց մօտենալ պահողի սուրբ մարմնին [տե՛ս Դան. Ե]: Այս պահել պնդութեամբ նաեւ երեք մանուկները փրկուեցին բորբոքուած բոցից, քանի որ այրեցին կերակուրների ցանկութեան մոլութիւնը եւ մի փոքր ոսպով գոհացան, հանգցրին հնոցի բարձրացրած ահեղ հուրը, քանզի այնտեղ՝ ներսում, [Հոգու] զովացուցիչ ցօղը մխիթարում էր պահողներին. եւ դրսում բոցը զեղխացածների կողմից սաստկանում էր եւ քառասունինը կանգուն տարածութեան վրայ սպանում բոլորին, իսկ ներսում զովացուցիչ ցօղը մխիթարում էր պահողներին [տե՛ս Դան. Գ]: Այս պահել պնդութեամբ նաեւ նինուէացիների բազմամբոխ քաղաքը փրկուեց, քանզի դարձան իրենց բոլոր անօրէնութիւններից եւ չար ընթացքից, խարազանով եւ մոխրով դարձրին Աստուծոյ խստացած բարկութիւնը. եւ քանզի առանց խնայելու նեղեցին իրենց անձերը պահքով եւ պաղատանքներով, հեծեճագին լալով ու ողբալով, Աստուած խնայեց նրանց հոգիներն ու մարմինները [տե՛ս Յովն. Գ]: Այս պահել պնդութեամբ նաեւ Մովսէսը ստացաւ աստուածադիր օրէնքը, քանզի քառասներեայ պահել մաքրութեամբ արժանացաւ մերձենալ Մաքուրին. եւ անմիջականօրէն խօսում էր նրա հետ, ինչպէս՝ բարեկամի [տե՛ս Ելք ԻԴ 12-18]: Այս պահել պնդութեամբ Թեսարացի Նդիան իր բերանի խօսքով երկինքն էր բացում եւ փակում, հուր էր երկիր իջեցնում [տե՛ս Գ Թագ. ԺԸ]:

Պահել պնդութեան մասին էլ ի՞նչ ասեմ աւելի, որը նաեւ պէտք եղաւ տէրուական Մարմնին՝ Անմեղին եւ Անարատին՝ մեզ օրինակ ցոյց տալու համար, որով եւ մեր առաջին հայրերն առաքինացան եւ անմարմին Հրեշտակների վարքը մարդկային մարմնի մէջ երեւեցրին,

երկրի վրայ մեռցրին երկրային ցանկութիւնները եւ հոգիները կենդանացրին երկնքում, մերժեցին յանցաւոր հեշտութիւնները, որպէսզի ստանան անանց բարիքները. տներից եւ ունեցուածքներից հեռացած՝ չարչարուեցին բազում փորձանքներով եւ, իրենց անձերն ամենեւին նեղելով, մեռցրին քաղցով, ծարաւով եւ գծուծ հանդերձով: Քանզի նրանցից ոմանք միայն խոտածարակութեամբ բաւականացան, իսկ ոմանք միայն մրգերի ճաշակմամբ կենցաղավարեցին: Ոմանք միայն ծառի [ճիւղերի] ծայրերն ու խոտերի արմատներն էին ուտում, ոմանք ժուժկալում էին փոքր-ինչ ընդեղէնով, ոմանք՝ օրական երեք նուկի⁴ հացով, ոմանք [օրական ուտում էին] նկանակի⁵ չորրորդ մասը, ուրիշներ էլ՝ վեցերորդ մասը. ոմանք որպէս կերակուր էին գործածում ցորենի թեփը, ոմանք միայն խոզաբուտ եղջիւրով⁶ էին դադարեցնում քաղցի տագնապը: Ոմանք հոգեւոր Կերակուրի Հաղորդութիւնն օրուայ մէջ բաւական էին համարում մարմնի կարիքների համար, եւ այլ կերակուրների փափկութիւնն ամենեւին մեռած էր նրանց համար: Քանզի ոմանք ճաշակում էին օրական մէկ անգամ, ոմանք՝ երկու օրը մէկ, ոմանք՝ երեք օրը մէկ, ոմանք՝ եօթ օրը մէկ, ոմանք էլ՝ աւելի: [Երբ] յիշում էին կերակրի կարիքը, այն ճաշակում էին կշռով եւ ջուրն ըմպում էին չափով, անդադար հեծութեամբ պարապում էին աղօթքի եւ պաշտօնի⁷ մէջ, ողջ գիշերն անցկացնում արտասուքների եւ ողբերի մէջ եւ աղբսալի թախանձանքներով եւ հառաչանքներով հաշտեցնում Աստծուն: Ոմանք ննջում էին պարաններով կապուած⁸, ոմանք՝ ոտքի վրայ տքնելով գիշերն անցկացնում, ոմանք՝ սակաւ ինչ նստելով, ոմանք՝ մինչեւ առաւօտ ձեռքերը վեր ամբարձած պահում, ոմանք, պարանոցները խոնարհած, մինչեւ առաւօտ համբերում, ոմանք՝ հարիւրաւոր աղօթքներ կատարում: Ոմանք լուռ էին, ոմանք՝ միայն սաղմոսներ ասում, ոմանք չէին բարբառում, մինչեւ մէկը չհարցնէր նրանց, ոմանք խոհեմաբար խօսում էին միայն ընկերոջն օգուտ տալու համար եւ մշտաջան ճիգերով ու պաղատանքներով անց-

4 Աուկի - 1/12 լիտր
 5 Ականակ - հացի բլիթ
 6 խոզաբուտ եղջիր - եղջերեմու պտուղ, որով սնում են խոզերը
 7 պաշտօն - սաղմոսերգութեան կանոն, գիշերային ժամերգութեան մաս
 8 Հաւանաբար Ակատի ունի ճգնութեան այն տեսակը, որի ժամանակ ջրեղու Ապատակով պարաններով իրենց կապում էին պատից կամ առաստաղից:

կացնում օրը, ինչ-որ հոգեւոր խրատի համար գնում էին օտար աշխարհներ, թշնամիներին սիրում ինչպէս բարեկամների, խոնարհութեամբ ընկերոջն իրենց անձից լաւը համարում, հնազանդութեան համար նոյնիսկ հրի մատնւում եւ զազանների առաջ գնում, իրենց անձերը ծառայեցնում ընկերոջը եւ իրենց արգար վաստակով կերակրում ընկածին, տնանկին եւ հիւանդին: Իրենց մարմինը չափով էին պահում եւ սանձահարում խորհուրդները եւ այնպէս զանազան եւ բազում նեղութիւններով պահքի պնդութիւններ յօրինում, քանզի այս ամէնն է նեղ դուռը եւ անձուկ ճանապարհը, որ տանում է դէպի յաւիտեանական կեանք: Ծշմարիտ պահքի պնդութեամբ նաեւ կատարում էին բազում նշաններ եւ սքանչելիքներ՝ հանում էին դեւերին, բժշկում հիւանդներին, յարութիւն տալիս մեռելներին, քայլում ջրերի վրայով եւ արեգակի ընթացքը դադարեցնում. եւ այսպիսի ու սրանից էլ աւելի մեծ զօրութիւններ էին գործում պահքի պնդութիւնները: Քանզի առաջին սուրբերը, երբ կամենում էին մերձենալ Աստծուն, նախ մաքրւում էին պահքով, ապա մերձենում Մաքուրին եւ աստուածատեսներ լինում: Իսկ ովքեր հեռացան պահքից, հեռացան Աստուծոյ շնորհներից եւ բազում չարիքներով չարչարուեցին: Ահա Ադամը հեռացաւ պահքի պնդութիւնից եւ դուրս ելաւ դրախտից դէպի փշաբեր երկիրը: Նոյի ժամանակների ազգի որդիները հեռացան պահքի պնդութիւնից եւ համալուծւել ջրհեղեղով սատակուեցին եւ հեղձուեցին: Երբայցիների ժողովուրդը հեռացաւ պահքի պնդութիւնից, եւ ընտիրները սատակուեցին [տե՛ս Սաղմ. 2է 31]: Սողոմի բնակիչները հեռացան պահքից, եւ կայծակների հրացայտ անձրեւ տեղաց նրանց վրայ: Եւ բոլորը, ովքեր արհամարհեցին պահքը, արհամարհուեցին Աստծուց եւ Նրա ողորմութիւնից հեռացան:

Բայց պահողները պէտք է [զինուած] լինեն խոհեմութեամբ, քանզի սատանան կործանում է պահեցողին եւ ժուժկալողին, եթէ բամբասի աւելի անպարկեշտների մասին կամ իրեն ուրիշներից բարձր ցոյց տայ կամ կերակուրները պիղծ համարի կամ, եթէ կեղծաւորութեամբ պահի, որպէս թէ ուրիշների աչքում պահքի պնդութիւնը ծածկի՝ սնապարծ եւ կեղծաւոր չերեւալու համար, սակայն ցանկանում է, որ ուրիշների կողմից հռչակուէր իր ժուժկալութիւնը. եւ եթէ ոչ ոք չիմանայ, ապա ինքը ցանկանում է խստացնել [ճգնութիւնները] պահքի պնդութեան պատրուակով, որպէսզի իմանան եւ զարմանան նրա համ-

բերութեան վրայ: Այսպիսի պահքը ոչ թէ սրբում եւ արդարացնում է, այլ՝ պղծում եւ կործանում: Եւ եթէ նոյնիսկ կերակուրներով պարկեշտանայ, իսկ միւս անդամներով չպահի, զուր եւ ունայն է ջանում: Այն է, որ ասում եմ. եթէ լեզուն չպարկեշտացնի, աչքի, ունկի, խորհուրդների եւ մտքերի համար չզգուշանայ, ընկերոջ նկատմամբ ոխ պահի, եղբոր հանդէպ ատելութիւն ունենայ կամ մէկի նկատմամբ կեղծաւորութեամբ սէր ցոյց տայ կամ խոնարհութեամբ ընկերոջը չծառայի, պատիւ եւ իշխանութիւն ցանկանայ եւ կարծի, թէ իր անձը պահքի մէջ է, այնպիսին յոյժ մոլորուած կլինի սատանայական խորհուրդներից: Քանզի այն ոչ թէ խոնարհութեան պահք է, այլ՝ խաբէութեան եւ կեղծաւորութեան, զրաջան եւ անվաստակ է, որ այրւում է հրի մէջ եւ հանապազ ջուրը թափւում, որը ցեցն ապականեց, եւ գողերը կտրեցին ու տարան, եւ ոչ մի օգուտ չստացաւ այնպիսի պահքի մրցութիւնից, այլ յոյժ պատժի եւ պատուհասի [արժանացաւ]: Քանզի այստեղ պատժւում է կեղծաւոր պահքով, իսկ այնտեղ՝ արդար դատաստանից դատապարտուելով, հնոցների կրակի մէջ է չարչարւում եւ աւելի եւս պատժապարտ լինում, քան որկրամոլն ու արբեցողը, քանզի ամենազէտ Աստծուն անգէտ համարեց չարաչար խստակրօնութեան կեղծաւորութեամբ:

Կան նաեւ այնպիսիներ, ովքեր երբ ցանկանում են մտնել պահքի մէջ, շտապում են լուացուել եւ օծանուել, խճողում են փորն ու որովայնը, սաստիկ որկրամոլութեամբ եւ արբեցութեամբ շուայտանում, ապա մտնում պահքի պնդութեան մէջ: Եւ արդ, ի՞նչ կոչենք այնպիսիներին՝ պահողներ, թէ՞ արբեցողներ, պարկեշտներ, թէ՞ որկրամոլներ, ճգնաւորներ, թէ՞ զեղխացածներ, քանզի անհնար է պղծութեամբ սրբութիւն գտնել եւ մեղքով դէպի արդարութիւն բարձրանալ. եւ ոչ ոք պոռնկութեամբ կուսութիւն չի ստանում, ոչ էլ զեղխութեամբ եւ արբեցութեամբ՝ պահքի սրբութիւն: Քանզի անհնար է այսպէս լինել, թէ՛ նախ պոռնկանամ, ապա կուսանամ եւ կամ զեղխանամ ու շուայտանամ արբեցութեամբ, ապա մտնեմ պահքի սրբութեան մէջ, քանզի անհնար է պոռնիկին կուսանալ եւ արբեցութեամբ զեղխացածին՝ պահող եւ ճգնող դառնալ: Քանզի կոյսը կուսութեամբ է ստանում կուսութեան պսակը եւ ոչ թէ՛ պոռնկութեամբ, եւ պահողը ծուկալութեամբ է ընդունում պահքի վարձը եւ ոչ թէ՛ արբեցութեամբ, զեղխութեամբ եւ որկրամոլութեան շուայտանքով:

Կան նաեւ այնպիսիներ, ովքեր քառասնորդական պահքն ապաղաս⁹ են ասում. շարաթների մի կէսը կարեւոր են անուանում եւ պնդւում ու ճգնում են սրբութեամբ, իսկ մնացածն ապաղաս են անուանում եւ թուլացնում պահքի պնդութիւնը, անակնկալ կերպով փափուկ կերակուրներ ճաշակում եւ որկրամոլութեամբ լուծում սուրբ եւ անարատ քառասնորդական պահքը: Քանզի այս կարեւոր քառասնորդական պահքն Աստուծոյ Որդին պահեց՝ մեզ օրինակ ցոյց տալու համար եւ այնտեղ չէր անուանում ապաղաս: Նոյն քառասունքը նաեւ Մովսէսը պահեց լեռան վրայ եւ այնտեղ չէր անուանում ապաղաս: Նոյն քառասունքը Եղիան պահեց անապատում՝ լեռան վրայ, եւ այնտեղ չանուանեց ապաղաս: Նոյն քառասունքը նաեւ մենք մեր տկարութեամբ կատարում ենք օրըստօրէ պահքով, եւ վայել չէ մեզ քառասնորդական պահքն ասել ապաղաս եւ լուծարել սուրբ պահքի պնդութիւնը, քանզի պահքի սկզբից մինչեւ վերջ պահք է փափկութիւնից, եթէ ցանկանաս ճգնել եւ պահել. իսկ եթէ ցանկանաս որկրամոլութեամբ լուծարել, ոչ թէ թեթեւ ապաղասներ ես լուծարում, այլ՝ կարեւոր պահք: Քանզի ապաղաս է անուանւում ծոյլերի եւ անկատարների կողմից եւ ոչ թէ՛ պարկեշտների եւ պահողների:

Այլեւ պահք է անուանւում ոչ թէ միայն կերակուրներից [ժուժկալիլը], այլեւ խուսափելն ամէն տեսակ մեղքերից, քանզի պահք է նաեւ բերանի լուութիւնը եւ ոչ առանց հարկի եւ մէկի հարցնելու խօսելը: Պահք է նաեւ անընչութիւնը, աղքատութիւնը եւ աւելորդութիւնները չհոգալը, այլ օրուայ կարիքները փնտրելը եւ նոյնն Աստծուց խնդրելը: Պահք է նաեւ խոնարհութեամբ տեղում նստելը եւ փուչ մէկի պէս ցոփութեամբ չըրջելը՝ թափառելով եւ դրամաշորթութեամբ: Պահք է նաեւ, առանց լուացուելու եւ օծանուելու, ողորմելի եւ գծուծ հպնուելը. պահք է նաեւ միայն խարազանագործ հանդերձներով մերկութեան եւ ցրտի կարիքները հոգալը: Պահք է նաեւ աչքերն արատութիւնից, լսելիքն անդէպ լսելուց եւ սիրտը պիղծ խորհուրդներից զերծ պահելը: Պահք է նաեւ չընկերանալը պատուի եւ իշխանութեան համար, չբարկանալը, չաղաղակելը, չնախանձելը, վրէժխնդիր չլինելը եւ չջանալը սեփական անձն ընկերոջ մօտ արդարացնել: Պահք է ազակութիւն չաննելը, չմարդահաճոյանալը եւ՝ հանդերձով սնապարծ

9 ապաղաս - թեթեւ լուծելի պահք

չլինելը: Պահճ է նաև խոնարհութիւնը, հնազանդութիւնը եւ սուրբ սրտով բոլորին սիրելը: Պահճ է նաև, երբ բնական քնի կարիքը միայն սպառի եւ ցանկութեան քուն չունենայ, այլ միայն առաջինով [գոհանայ] եւ ապա, վեր կենալով, գործի կամ աղօթի:

Եւ արդ, այս ամէնն է ճշմարիտ պահճը եւ առաւել է, քան կերակուրների կարճումը. այս եւ սրանց նման բաները պէտք է կարճել պահճի ժամանակ, եւ ապա ընդունելի կլինի նաև կերակուրների կարճումը: Նաև կերակուրների կարճումը միանման չէ, այլ՝ ըստ իւրաքանչիւրի կարողութեան. ոմանք՝ միօրեայ, ոմանք՝ երկօրեայ, ոմանք՝ երեքօրեայ եւ ոմանք՝ եօթօրեայ [պահճով] պարկեշտութեամբ կատարում են՝ իւրաքանչիւրն ըստ իր անձի զօրութեան: Ոմանք՝ լոկ բանջարով, ոմանք՝ էլ միայն ընդեղէնով բաւականացան. ոմանք՝ փոքր-ինչ հացով, ոմանք՝ աւելի շատով եւ անպաճոյճ թանկը եւ յաւելեցին. եւ ոմանք՝ եղան միայն գինեհատներ, ոմանք՝ թանհատներ, ոմանք՝ հացահատներ եւ փափուկ ու համեղ կերակուրները բացէիբաց հալածեցին եւ ուրացան, մի տեսակի կերակուրով եւ հոգեպահով միայն բաւականացան, որը միայն կենդանութիւնն է պահում եւ ոչ թէ մարմինն ու արիւնն աւելացնում, որոնք փստերի ցանկութիւնն են զրգուում: Եւ այսպէս [ժուժկայեցին]՝ սակաւ ուտելով, սակաւ ըմպելով, սակաւ քնելով եւ անդադար աղօթելով: Նաև մանաւանդ պէտք է՝ պահճի օրերին ինչ արգելում եւ որովայնիցդ, այն աղքատներին ընձեռել, քանզի դու պիտի քաղցես, եւ քաղցածը յագենայ, եւ քո մեղքը քաւուի: Այս է սուրբ եւ, աստուածահաճ պահճը, եւ սրանով են ընդունելի լինում բոլոր վշտամբերութիւնների ճշմարտութիւնները, որ բժշկում են մեղքերով վիրաւորուածներին, սատանայից գերուածներին, կանգնեցնում անօրէնութեամբ կործանուածներին, յարութիւն տալիս ամբարշտութեամբ հիւանդացածներին, սրբում պղծութեամբ աղտեղուածներին, լուսաւորում մոլորութեամբ խաւարածներին, բոլոր յանցանքներից մաքրում ու արդարացնում պահողներին եւ մեծապայծառ լոյսով կանգնեցնում Աստուծոյ ահաւոր եւ լուսաւոր Բեմի առաջ. եւ [պահեցողները] Նրա հետ ժառանգում են անանց բարութեան վայելչութիւններն ի Քրիստոս Յիսուս՝ ի Տէր մեր: Նրան փառք յաւիտեանս:

Դ

ԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԵՒ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԱՂՕԹՔԻ ՄԱՍԻՆ

Հաւաքելով մեր միտքը՝ ճանաչենք այս ճառի խօսքերը եւ այս երեւելիով ծաննեք աներեւոյթը եւ գիտենանք, թէ ինչպիսի դողում եւ ահեղ արհաւիրքներ են [սպասում] յանցաւորներին, երբ մեղքերի ամօթով կանգնեն Դատաւորի առջեւ ինչո՞ւ են այլայլւում եւ այլազունում նրանց դէմքերը, ինչո՞ւ են սոսկում եւ սարսափում, ինչո՞ւ են երկիւղով դողում Դատաւորի ահեղ դէմքից եւ գլխիկոր, հայեացքը խոնարհած եւ լեզուակապ, կանգնում [Նրա] առջեւ: Եւ եթէ յանդրգնեն ինչ-որ բան աղաչել եւ աղերսել, ապա երկիւղած սրտով, անհամարձակ լեզուով հիւանդաձայն բարբառում են եւ բազում աղերսներով ցաւագին պաղատանքներ մատուցում: Արտասոււմ են, աղաչում, աղերսում, որպէսզի շարժեն Դատաւորին գթալու ու ողորմելու՝ յանցանքների պատուհասներից փրկուելու համար. նրանց միտքը չի զբօսնում ուրիշ տեղում, ոչ էլ նրանց աչքերը՝ այլուր, եւ լսելիքը՝ այլուր: Եւ երբ Դատաւորը բարբառում է նրանց հետ, չեն իշխում երեսները դարձնել կամ ծառայակիցներից մէկի հետ խօսել, այլ միայն Դատաւորին են նայում՝ մեծ պատկառանքով աղաչելով ու հայցելով յանցանքների տանջանքների թողութիւն: Իսկ որչա՞փ առաւել եւս մեզ համար յոյժ կարեւոր է մեծ պատկառանքով կանգնել ահաւոր [եւ] մեծ Դատաւորի առջեւ, ահեղ ահով ու սոսկալի դողութեամբ մտնել եւ կանգնել Աստուծոյ հայեացքի դիմաց եւ ցաւագին ողբերով ու յորդահոս արտասուքներով թախանձել ու թողութիւն խնդրել: Պէտք չէ այլուր՝ միտքը եւ այլուր խորհուրդներն առաքել, այլուր՝ լսելիքը եւ այլուր տեսանելիքը թափառեցնել, երբ մէկը կամենում է իր մեղքերի յանցանքների համար աղաչել եւ աղերսել Աստուծոց, որպէսզի հեծեծանքներով ու հառաչանքներով հաշտեցնենք Տիրոջը եւ պաղատանքներին գթալու խոնարհեցնենք, որ աղօթքի աղերսների եւ գթագին սրտի ջերմութեան միջոցով քաւի մեր մեղքերը, սրբի մեր անօրէնութիւնները, փրկի ահեղ աղէտների տանջանքներից եւ յաւիտեանական ամօթից: Քանզի շատերը բազում բարիքներ ստացան աղօթքի միջոցով եւ հաճելի եղան Աստուծուն, որով մեղքերի թողութիւն եւ հոգիների փրկութիւն գտան. եւ մանաւանդ [նրանք], ովքեր արտասուքներով եւ տնանկներին գթալով աղօթեցին, ոչ միայն մեղքերի թողու-

թիւն են գտնոււմ, այլեւ ստանոււմ են մարմնի խնդրանքները եւ երկնքի բարիքները: Քանզի աղօթքն աղօթականի ձեռքերն են, եւ [նրանցով] բռնել է Աստուծոյ ոտքերից, եւ աղօթքն արագ խոնարհեցնոււմ է՝ [նա-յելու] մաղթողի աղաչանքներին, քանզի Աստուած յոյժ կամեցոււմ եւ ախորժոււմ է աղաչողի թախանձելը. «խնդրեցէ՛ք, եւ կտրուի ձեզ, փնտրեցէ՛ք եւ կգտնէ՛ք» [Մատթ. է 7]:

Եւ արդ, բոլոր մեղքով ծանրացածներին, վշտերով նեղուածներին, թշնամուց վտանգուածներին եւ ցաւերով տառապածներին միշտ պէտք է մէկնորեայ անդադար աղօթքներով եւ պաղատանքներով աղաչել, թախանձել եւ խնդրել, քանզի ովքեր միամիտ մտքով եւ ան-նենգ հաւատքով աղօթոււմ են Աստծուն եւ խնդրոււմ բարին, ստանոււմ են բոլոր խնդրածները, ինչպէս ստացան մեր առաջին Հայրերը: Իսկ եթէ մէկն ասի, թէ՛ խնդրեցի եւ չուենցայ, աղօթեցի եւ չստացայ, [ա-պա] դեռ թախանձագին չես խնդրել, ինչպէս այրի կինը՝ անիրաւ դա-տաւորից [տե՛ս Դուկ. ԺԸ 1-6], եւ բարեկամը, որ գիշերով հայցոււմ էր նկանակները [տե՛ս Դուկ. ԺԱ 5], որ ոչ թէ բարեկամութեան, այլ թա-խանձանքի շնորհիւ ստացաւ: Նոյնպէս եւ Աննան ցաւագին Հոգով, արտասուելով եւ աղօթքի թախանձով ստացաւ Սամուէլին [տե՛ս Ա Թագ. Ա]. նոյնպէս էլ ժողովուրդը տրտմութեան Հովտոււմ լալիս էր առ Աստուած, եւ ջերմագուժ աղօթքների եւ պաղատանքների շնորհիւ Աստուած տուեց նրանց Գեղէնին եւ փրկեց Իսրայէլը [տե՛ս Դատ. Բ, 2]. եւ Եղեկիայի արտասուագին աղօթքների շնորհիւ տասնհինգ տա-րով աւելացրեց կեանքը [տե՛ս Դ Թագ. Ի]: Եւ եթէ դու այսպիսի ար-տասուքներով եւ ողջ սրտով աղօթես Աստծուն եւ չերկմես, ընդու-նոււմ է քո խնդրուածքները:

Աղօթականին պէտք է են շատ խօսքերի հիւսուածքներ. մաքսաւո-րը մի բարբառ արձակեց, եւ նրա աղօթքն ընդունելի եղաւ, եւ մեղքե-րի բազմաքանքար բեռները թեթեւացրեց [տե՛ս Դուկ. ԺԸ]. Մովսէսն իր անշշուճ բերանով իսկ աղաղակեց եւ ծովը մինչ եւ յատակ բաժա-նեց [տե՛ս Ելք ԺԴ 21]: Եւ եթէ դու ամբողջ սրտով աղերսես, մեղքերի ծովը մենակ կցամաքեցնես եւ կղաղարեցնես բարկութեան ալիքները: Քանզի Աստծուց չստանալու պատճառն ամբողջ սրտով է թախանձելն ու չաղաչելն է կամ՝ եթէ աւելի վնասակար լան խնդրէ՛ք: Իսկ եթէ ան-դադար աղօթքներով Հոգու Համար օգտակարը խնդրէ՛ք, անհնար է Աստծուց չստանալ: Ահա Եղիայի աղօթքը երկինքը փակեց ու բացեց

[տե՛ս Գ Թագ. ԺԸ]. Դաւթի աղօթքը հրեշտակի սուրը կանգնեցրեց [տե՛ս Յովն. Բ]. Յովնանի աղօթքն իրեն կենդանի Հանեց կէտի փորից [տե՛ս Յովն. Բ]. քանանացու աղօթքը հայածեց դեւին իր դստեր միջից [տե՛ս Մատթ. ԺԵ]. աղօթքը սրբեց պոռնիկներին, բժշկեց հիւանդնե-րին, մաքրեց բորոտներին, լուսաւորեց կոյրերին եւ արդարացրեց մե-ղաւորներին:

Եւ արդ, այս բոլորն ընդունելի աղօթքի օրինակներ են, որին եթէ կամենաս, կարող ես նմանուել, հանել քեզ մեղքերի բանտից եւ արձա-կուել սատանայական կապանքներից: Միայն արտասուալից պաղա-տանքներով աղօթիւր Աստծուն եւ կթեթեւանաս ամբարշտութեան ախ-տերից, կառողջացնես անօրէնութեան ցաւերը եւ կբժշկես յանցանք-ների հիւանդութիւնները: Միայն ամբողջ սրտով աղօթիւր Աստծուն եւ կազատուես սատանայի որոգայթներից, կփրկուես չարածանիք վիշա-պից եւ ողջանդամ կազատուես թունաւոր թշնամուց: Միայն անդա-դար աղօթքով թախանձիւր Աստծուն, եւ կլուսաւորի մոլորութեան խա-ւարը եւ կցամաքեցնի մեղքերի պղծութեան աղտեղութիւններն ու ցանկութեան տիղմը: Քանզի երբ անբիժ հաւատքով ամբողջ սրտով ա-ղօթես Աստծուն, կստանաս մեղքերի թողութիւն եւ յանցանքների քա-ւութիւն, կստանաս երկնքի արքայութիւնը եւ անբաւ բարիքները, կունենաս մարմնի առողջութիւն եւ Հոգու փրկութիւն, կունենաս բա-րի օրեր եւ խաղաղ կեանք՝ [ազատ]՝ բոլոր զրպարտողներից: Նաեւ ա-ղօթքը դադարեցնոււմ է բռնաւորների բարկութեան ալիքները, դարձ-նոււմ է Աստուծոյ բարկութեան ցասումը, աղօթքը հարստացնոււմ է աղ-քատներին եւ զօրացնոււմ տկարներին, աղօթքը բժշկոււմ է հիւանդնե-րին եւ հալածոււմ մոլի ախտերը, աղօթքն ամուլին ծննդական է դարձ-նոււմ եւ անդաւակներին՝ բազմազաւակ, փրկոււմ է ծովի փոթորիկներից եւ ազատոււմ գետի յորձանքներից, կերակրոււմ է քաղցածներին եւ հագցնոււմ մերկերին, արգելոււմ է տարածամ մահը եւ կատարոււմ հա-ւատքով թախանձողների բոլոր խնդրուածքները:

Այս է ճշմարիտ աղօթքի զօրութիւնը նրան մերձենալ կամեցողնե-րի Համար: Սա է անարիւն բանաւոր պատարագը, քանզի իւրաքան-չիւր մէկի աղօթք Աստուծոյ պատարագ է. եւ եթէ սիրով չներես, չհա-ճես ընկերողք, քո աղօթքն ընդունելի պատարագ չի լինի, քանզի առ Աստուած չի բարձրանոււմ: Որովհետեւ ով քէն ունենայ ընկերող նկատմամբ, անհնար է, որ նրա աղօթքները ելնեն առ Աստուած, իսկ

եթէ նա սրտի սիրով աղօթի նրան, մինչեւ աղաղակելը, կասի, թէ՛ ահա՛ հասել եմ: Քանզի անարատ աղօթքը՝ արտասուքներով եւ ողորմութեամբ ուղեկցուող, աղօթքի ժամին աղօթականի առաջ բացում է երկնքի դռները եւ ելնում դէպի Աստուծոյ լսելիքը, եթէ միայն առանց թերանալու կանչեն նրան:

Սատանան, գիտենալով այս ամէնը, թէ աղօթքով մեծամեծ զօրութիւններ եւ անբաւ բարիքներ են կատարուում, գնում, մերձենում է նրան, ով աղօթել է ցանկանում: Եւ նախ եւ առաջ մահճի մէջ է պատերազմում նրա հետ՝ հեշտացնելով անկողինը, քաղցրացնելով քունը, ծանրացնելով մարմինը. այս ու այն կողմ է շուռ տալիս, յօրանջեցնում եւ քորել տալիս: Եւ յետոյ, հազիւ վեր կենալով, բեկբեկուելով գնում է եկեղեցի եւ ներս մտնում ու կանգնում Աստուծոյ առաջ: Եւ սատանան այնտեղ էլ պատրուակում է միտքը՝ իր յանցանքների բազմութիւնը չյիշելու, եւ չի հասկանում, որ կանգնած է Աստուծոյ առաջ. ո՛չ օրհնութիւնն է լսում, ո՛չ փառաբանութիւնն է իմանում, ո՛չ էլ ընթերցուածների վարդապետութիւնն է նրա սիրտը մտնում: Ո՛չ հեծում է, ո՛չ էլ հառաչում մեղքերի անօրէնութիւնների համար, ո՛չ լալիս է, ո՛չ էլ ողբում հոգու վէրքերի համար, ո՛չ աղաչում է, ո՛չ էլ աղերսում Աստուծոց, ո՛չ էլ արտասուալից պաղատանքներով հաշտեցնում Տիրոջը՝ չխոստովանելով չարիքների բազմութիւնը եւ չյայտնելով անօրէնութեան ծածկուած մթերումները, որպէսզի փրկուի ահեղ տանջանքներից եւ աննշոյլ խաւարից: Փոխանակ լալու եւ պաղատելու՝ մեծ աներկիւղութեամբ եւ արհամարհանքով կանգնած ենք Աստուծոյ առաջ՝ առանց պատկառանքի, ահ ու դողի, ինչպէս դատապարտեալները դատաւորի առաջ կամ ինչպէս մեղանչած ծառաները, ովքեր, իրենց տիրոջ ոտքերն ընկած, աղերսում են եւ մեծ երկիւղով ու պաղատանքներով աղաչում ու պաղատում: Նաեւ հեծեծանքներով, հառաչանքներով եւ ողորմագին ողբերով չենք արտասուում մահապարտների պէս, որոնց քարշ տալով տանում են չարչարանքների տեղը, եւ չենք ընկնում Աստուծոյ առաջ խորգով, մոխրով եւ մեծ սուգով, որպէսզի փրկի մեզ բորբոքուած գեհենից եւ սաստիկ տանջանքներից, որդերի չարութիւնից եւ աննշոյլ խաւարից:

Եւ արդ, ահով եւ խանդաղատագին աղերսներով չենք կանգնել Աստուծոյ առաջ՝ աղաչելու եւ աղերսելու [հոգու] վէրքերի բժշկութիւնը, այլ երբ պատրաստուում ենք աղօթքի, պաղատանքների եւ մեղ-

քերի թողութիւն խնդրելու, լուացուում, օծանում եւ պաճուճում ենք հանդերձները, որպէս թէ պատրաստուում ենք բողանոց կամ թատերախաղի [գնալ]: Եւ սնափառ պերճանքներով եւ մոլեկան հպարտութեամբ կանգնում են Աստուծոյ առաջ, կանայք՝ բոզերի կերպարանքով, իսկ տղամարդիկ՝ բողահոմանիներով¹⁰: Եւ ցփոգի մեղկութեամբ իգանում են պիղծ ցանկութեամբ եւ ձանձրացած վաւաչում են նոխազների եւ իգամու ձիերի նման. եւ հէնց եկեղեցու մէջ եւ սրբութեան առաջ պղծութիւն ու պոռնկութիւն են գործում եւ շնութիւն կատարում, [որը] թէպէտ եւ մարմնով չեն գործում, սակայն մտքով են կատարում նոյնը՝ ակնարկելով, արատալի հայեացքներով եւ կնկածայն բարբառով, ինչպէս եւ Ինքը Տէրն է ասում, թէ ով ցանկութեամբ նայի, կատարեալ շնացող է [տե՛ս Մատթ. Ե 28]: Այսպիսիներն արժանի են ի վերուստ իջնող փայլակների, կայծակների, հրէ շանթերի եւ այրուելու ու սատակուելու այնտեղ եւ որից յետոյ՝ յաւիտենական հրին, սարսափելի խաւարին եւ աններելի տանջանքներին, քանզի աղօթքի ժամին պղծութիւնների ցանկութեամբ են սիրտը լցնում:

Քանզի, ո՛վ թշուառական, եկար հեծելու եւ պաղատելու առ Աստուած, արտասուքներ հեղելու եւ աղերսագին ողբալու, հայցելու, հառաչելու եւ թողութիւն խնդրելու եւ արդ, ա՛յդ է քո խնդրուածքների կերպարանքը՝ ի ցոյց նայողների պաճուճուելը, օծանուելը եւ լուացուելը. ա՛յդ է մեղքերիդ թողութիւն խնդրելու եւ հայցելու կերպարանքը՝ արատանալը, շողոքորթելը եւ պիղծ ցանկութեամբ ակնարկելը. ա՛յդ է Տիրոջը քո չարիքների վրայ հաշտեցնելու կերպարանքը՝ կրքոտ ցանկութեամբ բողահոմանիների գեղեցկութիւնը եւ հասակդ գննելը: Ինքդ քեզ սատանայացնում ես եւ աղաչում ես սատանայից ազատուել, կամովին դիւահարուում ես եւ խնդրում ես փրկուել դեւերից: Ինչպէ՞ս կարող ես Աստուծոյ առջեւ հեծել այդպիսի կերպարանքով կամ ինչպէ՞ս հառաչել այդպիսի խորհուրդներով: Նաեւ համարձակուեցիր նոյնիսկ մտնել Աստուծոյ առաջ զազրելի մտքով եւ սատանայական կերպարանքով, Աստուծոյ եկեղեցին պոռնկանոց դարձնել եւ չես ստակում ու դողում սուրբերի Սուրբից եւ Աստուծոյ ահեղ դէմքից: Զգիտե՛ս, որ Սրտագէտը քննում է քո խորհուրդները եւ գիտի ամէն ինչ. չե՞ս լսել, որ [Աստուած] դատելու է

10 բողահոմանի - բոզի հոմանի, սեղեխ

մտածութիւնների համար եւ հաշիւ է պահանջելու աչքերի արատաւոր [նայուածքների] համար:

Եւ արդ, սթափուի՛ր եւ դէ՛ն գցիր քեզանից մտքի պաճուճանքների կեղծաւոր խաբէութիւնը, ապա՛ մտիր Աստուծոյ առաջ եւ լսի՛ր: Երբ մահապարտները մտնում են թագաւորի առաջ, չեն դիմում պաճուճանքների, այլ՝ աղերսների եւ պաղատանքների. երբ վիրաւորը մտնում է հիւանդանոց, այլեւայլ խորհուրդների կարիք չունի, այլ՝ միայն դեղ որոնել վէրքին եւ բժշկել ցաւերը: Նոյնպէս էլ մեղքերով վիրաւորին եւ անօրէնութիւններով ցաւազնեալին պաճուճանքներ եւ պիղծ խորհուրդներ պէտք չեն, երբ եկեղեցի է մտնում, ոչ էլ՝ օծանուել եւ մազերը հիւսել՝ աղօթքի ժամին Աստուծոյ առաջ պաղատելու համար, այլ [պէտք է] մարմինը նեղել եւ խորհուրդը մաքրել. եւ գծուծ տեսքով, փշրուած սրտով, խոնարհ անձով մտնել, կանգնել Աստուծոյ առաջ եւ բազում պաղատանքներով ողբալ եւ դառնապէս լալ, անդադար հծութեամբ աղաչել ու աղերսել, բախել կուրծքը, տարածել ձեռքերը, արտասուք հոսեցնել, նեղուած սրտով խոստովանել չարիքները, անհամարձակ լեզուով, ամօթալից երեսով, ողբալի ձայնով եւ խանդաղատալի բարբառով հաշտեցնել Աստուծուն եւ մեղքերի թողութիւն ստանալ:

Այս է այն աղօթքների եւ խնդրուածքների կերպարանքը, որոնց վրայ Տէրը խոնարհւում է եւ լսում, որով յանցանքներին [թողութիւն] է շնորհում, քաւում անօրէնութիւնները, որով մաքրւում եւ սրբւում ենք պղծութիւնների չար ախտերից եւ սատանայական խորհուրդներից, որով ստանում ենք արքայութիւնը եւ անմահ կեանքի փափկութիւնը: Իսկ մենք, այս ամէնը յիշելով, մեծ արհամարհանքով մտնում ենք Աստուծոյ մօտ, սակայն սատանայի հետ լինում, որ շփոթեցնելով խառնակում է մեր միտքը պէս-պէս մտքերով եւ ցրելով հոսեցնում մեր խորհուրդներն աշխարհի հոգսերի եւ զբօսանքների մէջ: Եւ, գերուած աղօթքի շահաւոր օգնութիւնից, զբաււում ենք չարի չար խորհուրդներով. [եկեղեցու] ներսում ծունկի ենք եկել աղօթելու համար, իսկ մեր միտքը շրջում է՝ բազում ցնորքներով թափառելով դրսում: Քանզի աղօթելիս խորհում ենք տան եւ անդաստանների հոգսերի մասին. աղօթելիս հաշուում ենք դաշտերի արդիւնքը եւ այգիների պտուղները, թէ քանի աման կլինի իմ հացը կամ քանի սափոր՝ գինին. նաեւ աղօթելիս մտաբերում ենք հօտերն ու նախիրները, թէ քանի արջառ

կամ քանի ոչխար կայ. այնտեղ նաեւ յիշում ենք վարձկանների գործն ու վարձը, թէ՛ ափսոս, որ այս [կամ այն] ելնում է իմ տանից: Այլեւ աղօթելիս յիշում ենք նոյնիսկ ընկերոջ դատաստանները եւ իսկոյն դատում Աստուծոյ առաջ. եւ մինչդեռ աղօթքի ենք կանգնած, տակաւին նաեւ ամբաստանութիւններ ենք խորհում եղբօր մասին եւ, եկեղեցուց դեռ չարձակուած, սկսում ենք ոսոխին ամբաստանել եւ որպէս լեղիով դառնացնում աղօթքի քաղցրութիւնը: Եւ այնպէս է սատանան մեր միտքը յափշտակում, որ աղօթելիս մինչեւ իսկ աղտեղի խորհուրդներն է յիշեցնում. աղօթելիս հաշուում ենք փողերի վաշխերը եւ տոկոսները, աղօթելիս յիշում ենք ընկերոջ նկատմամբ թշնամանքը եւ նախանձը: Եւ ոչ միայն դատապարտւում ենք այսպիսի չար խորհուրդներով, այլեւ վիրաւորւում ենք՝ աղօթելիս ունայնախօս լեզուով եւ շատախօսութեամբ վնասուելով: Քանզի բազում հոգիների վնաս ենք հասցնում, որոնց մասին գերւում ենք մտքով եւ մերժուելով դուրս բերւում աղօթքից եւ փառատրութիւնից, [աղօթքը] վերածում ենք խաւարային խօսքի եւ կորստեան խորխորատներն իջեցնում [մեր հոգիները]: Այս ամէնն արժանի չէ՞ արդեօք [Աստուծոյ] ահեղ բարկութեանը եւ գեհնի բորբոքուած բոցին, բազում տանջանքների եւ աննշոյլ խաւարին, որովհետեւ այսչափ անօրէնութիւններ ենք գործում Աստուծոյ առաջ եւ, դատապարտութեամբ պատուհասուած, դուրս ելնում աղօթքից եւ ո՛չ թէ որպէս աղօթականներ պատւում, այլ որպէս հայհոյիչներ եւ արհամարհողներ՝ պարտաւորւում եւ պատժւում:

Իսկ եթէ աղօթքի եւ բարեգործութեան մէջ ենք մեղանչում, որչափ առաւել եւս պարտաւորւում ենք չար գործերի մէջ. եթէ [աղօթքի] նաւահանգստի ներսում ընկղմուած ենք չարի խորութիւնների մէջ, ի՞նչ պիտի անենք, երբ, դուրս ելնելով, մտնենք մեղքերի ծովի մէջ՝ հրապարակների, շուկանների, երգումների, հայհոյանքների, զրկանքների, սնափառութեան, բամբասանքների, նախանձի, բարկութեան, դրամաշորթութեան, արբեցողութեան, որկրամոլութեան, հպարտութեան [եւ առհասարակ] բոլոր ախտերի բազմութեան մէջ, որ, առաւել քան ծովածուփ այեկոծութիւնները խեղդելով, ընկղմում է եւ խորասուզելով սատակեցնում բազմահոյլ յանցանքներով: Եւ արդ, ինչո՞վ կամ որո՞վ պիտի կարողանանք փրկուել մեր անթիւ եւ չարաչար գործերից եւ սատանայի բազում հնարներից, որ ոչ միայն դառը

չարիքներով չարչարում եւ սպանում է, այլեւ հնարներ է նիւթում սուրբ աղօթքի քաղցրութիւնը վերածելու դժնդակ լեղու դառնութեան. եւ չենք կարող որեւէ ճանապարհով զերծ մնալ չար իժից եւ դառը քարրից, եթէ ոչ՝ հանապաղ պատրաստ լինելով սատանայի մեքենայութիւններին եւ զգուշանալով նրա աներեւոյթ նետերից:

Եւ եթէ միշտ յիշենք մեր վախճանի օրը՝ երկիւղելով այն վտանգից, կարող ենք փրկուել, երբ հոգին աններելի տագնապով մարմնից դուրս գալ պահանջուի եւ բռնուելով տարուի մթապատ խաւարային մէգի միջով. եւ եթէ միշտ յիշենք մեծ Բեմի արհաւիրքները եւ Դատաստանի ահաւոր Օրը, եթէ յարածամ հոգանք այն ամօթի համար, որ լինելու է տիեզերական հրապարակի առաջ, [եթէ յիշենք] տանջանքների բազմութիւնը, թունաւոր որդերի դառնութիւնը, աղջամուղջի շօշափելի խաւարը, ժանտաճոտ տարտարոսների խորութիւնները, գեհնեհի հրի կայծակների բորբոքումը, հնոցների բարձրաձայն գոչումները, հրեղէնների յորդահոս գետերի արհաւիրքները, մեղաւորների մշտատեւ այրումն ու խորովումը, ցաւերի ու աղէտների անտանելի կսկիծները:

Եթէ այս ամէնը միշտ մտաբերես, կարող ես զերծ մնալ սատանայի որոգայթներից, կարող ես երկիւղով կանգնել Աստուծոյ դիմաց, կարող ես սուրբ աղօթք մատուցել, կարող ես սգալ, լալ եւ դառնապէս ողբալ, կարող ես Դատաւորի դէմքը քաղցրացնել, ողորմելու եւ գթալու խոնարհեցնել եւ արժանանալ մեղքերի թողութեանը եւ յանցանքների քաւութեանը, լուսեղէն խորանների ժառանգութեանը եւ փափագելի դրախտի փափկութեանը, յաւիտենական ուրախութիւնների հեշտութիւններին, անմահ կեանքի ցանկութիւններին եւ անբաւ բարիքների վայելչութիւններին Հօր, Որդու եւ Սուրբ Հոգու հետ. նրան փառք, պատիւ եւ գոհութիւն յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Խ.ՍՐՈՎ ԱՆՁԵՒԱՅԻ

ԱՍՏՈՒԾՈՅ ԿԱՍՔՆ ՈՒ ԵՐԿԻՒՂԸ ԾՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՄԲ ԾԱՆՈՒՑՈՂ ՍՈՒՐԲ ԶՈԳԵԿԻՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԽՈՍՐՈՎԻ ՅՈՅԺ ՕԳՏԱԿԱՐ ԵՒ ԶՈԳԵՇԱՂ ԽՐԱՏԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՍՆԵՐԸ

Բազում աղօթքներ են մեզ պէտք, բազում արտասուքներ, յաճախակի պաղատանքներ եւ մեծագոյն ճգնութեամբ հայցել Աստուծոց, որպէսզի արժանի լինենք լուսաւոր միտք ստանալու, որով կորրոքուեն մեր մէջ աղօթքի բաղձանքն ու Աստուածային Գրքի վերծանութիւնը*: Եւ մեր մտքի ճաշակելիքում կհամեղանայ այդ իմանալի ու տեստների խոհարարութիւնը, եւ կճանաչենք հոգեւոր երկուների օգտակարութիւնն ու անսպառ բարիքների արդիւնարարութիւնը: Եւ սիրով կլիամբենք հոգեւոր ստիներների խօսքի կաթը եւ յօժարութեամբ կզմայլուենք Սուրբ Հոգու պարգեւներով, որպէսզի չմնանք ինչպէս մի անմշակ եւ անարդիւն անդաստան, որ միշտ սերմանուում եւ սերմնակորոյս է լինում. զո՛ւր աշխատանք եւ ընդունա՛յն յոգնութիւն:

Այսպիսին են ցրուած միտք ու զբաղուած բարք [ուենցողները], որոնց մօտ սպառուել է աստուածային Կտակարանների ունկնդրութեան սէրը, որոնք շրջում են աշխարհում ինչպէս կոյրն ու ակնազուրկը: Քանզի կամ քնաւ չեն ընթերցում, եւ կամ ինչ որ ընթերցում են՝ ոչ թէ սիրով ու փափագով, այլ՝ որպէս հարկադիր մի բան եւ պարտքերի հատուցում: Քանզի ոչինչ [աւելի] ողորմելի չէ, քան Սուրբ Գրքի հանդէպ սիրոյ եւ աստուածային պատուիրանների վերծանութեան բաղձանքի սպառումը:

Աստուածսիրութիւնը Գրքից է ծնուում մարդու մէջ: Աղօթքների եւ արտասուքների, պահքի եւ ողորմութեան, խոնարհութեան ու սիրոյ հանդէպ սէրը Գրքից է ծագում մարդկանց մտքում: Արիութեան եւ համբերութեան, յուսոյ եւ երկիւղի եւ բոլոր բարեգործութիւնների պատճառը մեզանում Սուրբ Գիրքն է լինում՝ մաքուր մտքով կարդա-

* Վերծանութիւն- ընթերցողութիւն՝ ճամաշողաբար, մտառաբար, հոգեւոր ընթերցանութիւն

լիս: Նաեւ օրէնքների ու կանոնների եւ բոլոր բարեկարգութիւնների պատճառն ու հաստատութիւնն աշխարհում Գիրքն է:

Այլեւ մեռոնի, խաչի եւ եկեղեցու օրհնութիւնը, քահանայական ձեռնադրութիւնը, Թագաւորական օծումը եւ քրիստոսական Պատարագի բաշխումն ըստ Սուրբ Գրքի ենք կատարում: Նաեւ քրիստոնէական հաւատքն ու մկրտութիւնը, օրինաւոր ամուսնութիւնը, մահն ու կեանքը, հանդերձեալ կեանքի ծանօթութիւնը, երկնքի արքայութեան [մասին] տեղեկութիւնն ու աստուածաճանաչութիւնը եւ [ամէն ինչի] սկիզբն ու վախճանը մենք Գրքից ենք իմանում:

Եւ չկայ որեւէ հոգեւոր գործառնութիւն կամ բարեկարգութիւն, որ առանց Գրքի լինի: Ուստի եւ, ինչպէս Յովհաննէ ասում, քանի որ զրկուեցինք Հոգուց, պարտաւոր ենք միշտ Գրքով առաջնորդուել*:

Եւ Տէրն [ասում է]. «Քննեցէ՛ք Գիրքը, քանզի նրանով էք համարում յաւիտենական կեանք ունենալ ձեր անձերում» [տե՛ս Յովհ. Ե 39]:

Եւ արդ, պատուենք Սուրբ Գիրքն ընթերցանութեամբ, որ պատճառն է մեր բոլոր բարեխաւութիւնների, սիրով փափագենք Սուրբ Գրքի ուսումնասիրութիւնը եւ ընթերցելիս հոգանք երկու բանի մասին. նախ՝ որ հասկանանք ընթերցուածը, եւ երկրորդ՝ որ մտքում անմոռաց պահենք, մանաւանդ՝ գործով կատարենք եւ օրէնքը կատարող լինենք, որպէսզի թեթեւամտութեամբ չզրկուենք մեծագոյն բարիքներից:

Առաջիններն** օրէնքով սահմանել են կանոնները*** միմեանց չմիացնել, այլ ամէն մի կանոնի վերջում ընթերցել Գիրքը մտքի լուսաւորութեան եւ բարի գործերի յորդորման համար: [Մինչդեռ]

* Ի Ակատի ունի Յովհան Ոսկեբերանի հետեւեալ խօսքերը. «Պարտ է պատշաճ էր մեզ ոչ կարօտանալ ի մշտնապիս գրելոցն օգնականութեան, այլ այնպէս սրբական վարս ընծայեցուցանել, որպէսզի շնորհք Հոգւոյն փոխանակ ընդ Գրոց յիւնիս մերոց հոգուցս ի պաշտպանութիւն. եւ գործիմակ գգրեալսն մեյաճաւ, Առյճպէս եւ զմեր պիրտս՝ Սուրբ Հոգւովն գրել: Իսկ արդ, քանզի յայնպիսի շնորհացն վրիպեցաք, օ՛ն առաւել մտադիր յերկրորդն դիմեացուք» [տե՛ս «Յովհաննէ Ոսկեբերանի Կոստանդիանուպօլսի եպիսկոպոսապետի յԱլեքսարանագիրն Մատթեոս», Վենետիկ, 1826, էջ 1]:

** Ի Ակատի ունի Եկեղեցու առաջին Տալերի: Ա

*** Խօսքը ժամակարգութեան տեքստերի մասին է:

մենք բոլոր սաղմոսները միացնում ենք եւ, եթէ վերջում փոքր-ինչ ընթերցում ենք, ապա՝ ձանձրութեամբ եւ կամ էլ բնաւ չենք ընթերցում:

Եւ այս՝ ի՞նչ պատճառով: Որովհետեւ սէրը սպառուեց, երկիւղը վերացաւ, զարտուղի ընթացանք, սիրեցինք աշխարհը եւ այն, ինչ աշխարհում է, ընթացանք ոչնչի ետեւից, կասեցուեցինք յոյսից եւ ցանկացանք միայն առօրէականը, քանզի մարմին դարձանք: Եւ սիրեցինք մարմնաւոր բաները եւ դրանց ետեւից գնացինք՝ հեշտութեան, զբաղմունքների, ծովութեան, նախանձի եւ ատելութեան եւ բոլոր միւս չարիքների, փառքի, պատուի, իշխանասիրութեան եւ ազատութեան:

Այս պատճառով աղաչում եմ՝ զարթնենք, զարթնենք եւ առաւել եւս թօթափուենք սատանայական մոլորութիւնների արբեցութիւնից: Մի կո՛ղմ նետենք հրէական քողը* եւ լուսափայլ մտքով նայենք առ Աստուած:

Չար է մեղքի երեւոյթը եւ առաւել չար է գործողի համար եւ այնքան առաւել, որ մինչեւ իսկ վերացնում է Աստուծոյ երկիւղը մեղանշողի սրտից եւ չի թողնում նայել Արարչի շնորհին, այլ զբաղեցնում է միայն երկրաւոր բաներով ու թմրեցնում խաւարի խորքերում: Մէկին՝ աշխարհական ցնորքների, միւսին՝ արծաթսիրութեան, մէկ ուրիշին՝ փառամոլութեան, մէկ այլին՝ նախանձի եւ ատելութեան մէջ: Եւ մեր կեանքի թշնամին մղում է մեզ չարիք գործել սիրով եւ յօժարութեամբ՝ իրրեւ թէ իրաւացիօրէն: Որպէսզի, չիմանալով անոտի սիրոյ հետեւանքը, ոչ ոք չզղջայ եւ ապաշխարութեամբ չփրկուի, այլ, չարի պատրանքներով զբաղուելով, խորը գիշերուայ մէջ թմրածի պէս, տգիտաբար խաւարն իրրեւ լոյս սիրի:

Այս պատճառով մենք, ճանաչելով նենգաւորի խորամանկութիւնները, միշտ սիրով, ահ ու դողով փութանք առ Աստուած, դաստիարակենք մեր միտքն ու զգայութիւնները՝ միշտ բորբոքելով առ Աստուած գոհութեամբ եւ երկիւղով: Զգալի գիշերուայ նուազելու հետ փարատենք մեղանից տխրատեսիլ մեղքերի գիշերը եւ առաւօտուայ լոյսի ծագելու հետ՝ սիրով ընդունենք մեր մէջ խաղաղութեան առաւօտ Բրիստոսին: Միշտ աղաչենք մարդասէր Աստծուն, որ վերստին վերա-

* Ակնարկում է փարիսեցիական ձեւական պաշտամունքը:

դարձնի մեզ գերութիւնից Հարաւի առունների պէս [տե՛ս Սաղմ. ՃԻԵ 4] եւ բորբոքի մեր հոգիներում իր սիրոյ հուրը:

Միշտ ողորմութիւնն Հայցենք ամենակալ եւ ամէնառատ Տիրոջից՝ ոչ միայն խօսքով յարածամ խնդրելով, այլեւ ճիգերով եւ գործերով մեզ միշտ արժանի դարձնենք Աստուծոյ ողորմութեանը: «Քո մեղքերը ողորմութեամբ կքաւես եւ քո անօրէնութիւնները՝ աղքատներին օգնելով» [տե՛ս Դան. Դ 24] եւ թէ՛ «Ինչ չափով որ չափում էք՝ [նոյնով] կչափուէք» [տե՛ս Մատթ. է 2, Մարկ. Դ 24, Ղուկ. Զ 38] եւ թէ՛ «Ողորմութիւն տուէք, եւ ձեր ամէն ինչը սուրբ է» [տե՛ս Առակ. ԺԴ 21] եւ՝ «Ինչ որ անէք փոքր եղբայրներից [մէկին], Ինձ եմ համարում» [տե՛ս Մատթ. Ե 40]:

Ուստի եւ անհրաժեշտ է ոչ միայն ողորմութիւն գործել, այլեւ մեծ փափագով խնդրել Աստուծոց, որ բացի մեր միտքը՝ առատապէս յորդորուելու ողորմածութեան սիրով, որպէսզի պատշաճ ժամին արժանի լինենք փոխարէնը ստանալու երկնքի արքայութիւնում: Մանաւանդ միշտ գոհանանք մեր բարերար Տիրոջից եւ Նրա ամէնառատ բարձրագոյն շնորհներից: Յարածամ Նրան աղօթենք սիրով եւ փափագով, անլռելի ձայնով օրհնենք մարդասէր Աստուծոյ՝ իր արարածների Հանդէպ մեծագոյն շնորհները:

Խաղաղութիւն Հաստատենք ե՛ւ մեր անձերում, ե՛ւ Աստուծոյ, ե՛ւ մարդկանց Հանդէպ: Քանի որ մեր մեղքերը մեզ թշնամացնում են Աստուծոյ Հետ, ուրեմն պարզ է, որ բարի գործերով խաղաղութիւն ենք Հաստատում Նրա Հետ: Քանզի նախ Նա՝ խաղաղութիւն Հաստատեց իր խաչի արեամբ եւ այժմ, ըստ Իր կատարածի, մեզանից նոյնն է պահանջում: Իսկ ինչպէ՞ս է այս լինում. երբ սիրենք միմեանց, երբ տանենք միմեանց բռնները, երբ ընկերոջ կարիքները [սեփական] անձինը Համարենք, երբ լաց լինենք լացողների Հետ եւ խնդացողների Հետ զուարճանանք, երբ վերացնենք [մեր] միջից թշնամութիւնը եւ լինենք Աստուծոյ որդիներ եւ Քրիստոսի նման խաղաղարար: Երբ Համարձակ ասենք. «Ես եղբայրն եմ, եւ եղբայրը՝ ես»՝ թէ՛ վշտի եւ թէ՛ ուրախութեան մէջ: Երբ [մեր] ձեռքերը ողորմութեան կարկառենք, երբ ստէպ աղօթքի կանգնենք սուրբ սրտով եւ խոնարհ Հոգով՝ երբէք չձանձրանալով կամ աղօթքի ծառայութիւնը Հեղգութեամբ եւ Հարկադրաբար կատարելով, այլ՝ սիրով եւ յօժարամտութեամբ, որպէսզի Տէրը չբարկանայ, եւ վարձքի փոխարէն՝ դատապարտութիւն կրենք:

Իսկ թէ ինչու է Աստուած բարկանում փառաբանութեան պաշտամունքի մէջ Հեղգացողների վրայ, յայտնի է բանասարկուի [օրինակով]: Քանզի երբ բոլորի միջից միայն նա դադարեց օրհնաբանել Արարչին, Աստուած բարկացաւ նրա վրայ եւ գցեց նրան [իր] դասի կայանից: Եւ նա, որ [իր] պայծառութեան Համար Արուեսակ էր անուանուում, ամբարտաւանութեան պատճառով խաւարելով, նսեմացաւ եւ Հրեշտակի փոխարէն Սատանայ անունը ժառանգեց: Նաեւ ԱՀարոնի որդիները, երբ ծուլացան խորանի ծառայութեան մէջ եւ անպատշաճ ժամի օտար հուր մատուցեցին սեղանին, ողջ-ողջ այրուեցին [տե՛ս Ղեւ. Ժ 1-3]:

Այս պատճառով պէտք է զգուշանալ, քանզի եթէ Աստուած բուն ոստը չլինայեց, այլ անմիջապէս դատապարտեց, պանուաստուածներիս ինչպէ՞ս կլինայի, եթէ նոյն ախտով ախտանանք: Եւ դու այժմ, Աստուծոյ ներողամտութեանը նայելով, [ասածս] մի՛ արհամարհիր՝ նրանց պէս նոյն պահին չպատժուելու պատճառով կարծելով, թէ Աստուած միշտ ներում է, քանզի այն ամէնը մեզ խրատելու Համար գրուեց, որպէսզի զգաստանանք: Ապա թէ ոչ՝ [յիշի՛ր, որ] Օր է կարգել, երբ դատելու է մարդկանց որդիների գաղտնի [գործերը]:

Բայց աղօթքներում չճառենք ունայն խօսքերով, ինչպէս արձագանքների սոսկ Հնչումը, կամ կապիկների պէս՝ ըստ սովորութեան միշտ բերանով պաղաջելով, այլ Հոգով եւ մտքով Աստուծոյ կամքին Համաձայն պատրաստենք մեզ աղօթքի ժամին: Քանզի նա, ով աղօթքի վայրում մարմնով լինի, իսկ մտքով անկապ անասունների պէս դրսում թափառի, ոչ միայն աղօթքից վարձք չի ստանայ, այլեւ կզատապարտուի անզգոյշ աղօթքի Համար:

Քանզի եթէ որեւէ մէկը, մարմնաւոր թագաւորի առաջ աղաչանքներ մատուցելիս, մեծապէս հոգ է տանում իր ներսում եւ առաւել ձգտում ըստ նրա Հաճութեան խօսել եւ չսխալուել, ապա ինչպէ՞ս կարող է մէկը ներում ստանալ, երբ ամենքի Արարչի եւ Տիրոջ առջեւ աղօթք մատուցի միայն լեզուով բարբառելով եւ մտքով խօսքերին չհետեւելով, անշունչների եւ անբանների պէս անբանաբար աղօթելով, որ սոսկ անզգայական ձայնի շշնջիւն է եւ ուրիշ ոչինչ: Եւ կամ՝ դարձեալ [նրանք], ովքեր տարտամութեամբ եւ կցկտուր բարբառով են խօսքերն արտաբերում ի դատապարտութիւն իրենց անձերի եւ ոչ թէ յօգուտ լսողների՝ պատերազմի եւ չարախօսութեան պատճառ լինելով:

եւ ի՞նչ ասենք [նրանց մասին], ովքեր դատարկաբանելու եւ շատախօսելու համար են [եկեղեցի] յաճախում եւ, արտասուլաթոր պաղատանքների եւ հաճոյական աղօթքների փոխարէն, որպէս թէ թատրոնում, կաքանների պէս կարկաչում են ու չեն զարհուրում:

Քանզի եթէ առայժմ հուրը, երկնքից ընկնելով, արագապէս չի այրում, արդեօ՞ք վախճանի Օրը հատուցում չի լինի, երբ ոչ միայն գործերի քննութիւն է լինելու, այլեւ՝ խօսքերի ու խորհուրդների: Եւ գռեհիկ դատարկաբանութեան ու ծաղրածութեան համար ստուգապէս պատիժ եւ պատուհաս է [պատրաստուած]:

Ապա ովքեր աղօթքի վայրն անխտիր այսպէս են յաճախում, ի՞նչ պատասխան պիտի տան Աստծուն: Քանզի ուր պէտք էր մեղքերը քաւել եւ հաճոյական աղօթքով Աստծուն հաշտեցնել, այնտեղ շատախօսութեամբ եւ ծաղրածութեամբ բարկացնում են Աստծուն եւ դատապարտուած դուրս գալիս աղօթարանից՝ վարձք ստանալու եւ հոգեւոր շնորհներ շահելու փոխարէն:

Էլ չեմ ասում աղօթքի ժամին հակառակութեամբ եւ նախանձով, նաեւ կեղծաւորութեամբ ու փառասիրութեամբ միմեանց հանդէպ վարուելու մասին, կամ չարութեամբ լռելու, կամ երգերը նախանձով եղանակելու: Աստուած աղօթքների այդպիսի պտուղները չի ընդունում, այլ առաւել զայրանում է եւ դատապարտում:

Պէտք է եւ հետեւեալը միշտ մտաբերել. ասում են՝ Հայրերից մէկը վախճանուելիս ուրախութեամբ էր գնում Տիրոջ մօտ: Եւ երբ եղբայրները հարցրեցին իր խնդութեան պատճառի մասին, ասաց. «Ոչ մի այլ բարի բան չեմ արել, բացի նրանից, որ աղօթքի ժամին միտքս թոյլ չեմ տուել դուրս գալ աղօթարանից», որից եղբայրներն յոյժ օգտուեցին ու գովեցին նրան: Եւ մէկ այլ ծերի հարցրեցին, թէ արժէ՞ աղօթքի ժամին որեւէ խօսք ասել, եւ նա ասաց. «Եթէ լինի այնպիսի մի խօսք, որ սաղմոսի տան արժէքն ունենայ, թող խօսեն, իսկ եթէ՞ ոչ, թող լռութեամբ աղօթեն»:

Եւ մեծն Յովհան Ոսկեբերանի մասին գրուած է, թէ աղօթքի ժամին անհնար էր, որ որեւէ մէկը խօսէր նրա հետ: Եւ այս ամէնը մեզ որպէս խրատ եւ վարդապետութիւն գրուեց առաջիկաների կողմից, որպէսզի իրենց յաջորդողներս զգուշանանք եւ առաջադիմենք առաքիւնութեան մէջ: Ուստի աղաչում եմ բոլորին աղօթքի ժամին առաւել

լռութիւն ձեռք բերել եւ միտքն ու զգայարաններն Աստուծոյ երկիւղով պարսպել՝ իւրաքանչիւր ոք ինքն իր հետ եւ Աստուծոյ հետ խօսելով եւ սիրով ու խոնարհութեամբ միմեանց հետ վարուելով եւ, եթէ հնարաւոր է, բոլորի հետ, ըստ առաքեալի, խաղաղութեամբ ընթանալ [տե՛ս Հռոմ. ԺԲ 18, Եբր. ԺԲ 14]:

Ամէնքս, լինելով Քրիստոսի անդամները, սիրով միաւորուենք մեր Գլխին: Եւ քանզի քաջ Հովիւր եկաւ՝ փրկելու մեր մոլորուած ընութիւնը, եւ հրաւիրեց մեզ դէպի Իր արքայութիւնն ու փառքը, լսենք քաջ Հովուի ձայնը եւ առաքինութիւնների գործերով միշտ պատրաստենք մեզ լինել նրա հօտից: Որպէսզի վախճանի Օրը չլսենք, թէ՛ «Ձեմ ճանաչում ձեզ, հեռու՛ կացէ՛ք Ինձանից բոլոր անիրաւութեան մշակներդ» [տե՛ս Մատթ. է 23]: Մանաւանդ որ Տէրը մշտապէս բարբառում է հովիւների հետ՝ ասելով Պետրոսին. «Եթէ սիրում ես Ինձ, արածեցրո՛ւ Իմ ոչխարներին» [տե՛ս Յովհ. ԻԱ 15-18]:

Եւ այն, որ հովիւներն ընտանիներին են արածեցնում ու խնամարկում եւ ո՛չ թէ վայրիներին, ցոյց է տալիս, որ նա, ով անձամբ օտարացնում է իրեն Աստուծոյ պատուիրաններից եւ չար գործերով հեռանում նրա սիրուց, հեռու է քաջ Հովուի խնամքից: Եւ ի՞նչ վտանգաւոր պատուհաս ասես չի կրի նրա խնամքից հեռացողը: [Մինչդեռ] նա հանապաղ կանչում, միշտ աղաչում եւ յարածամ ձայնում է. «Եկէ՛ք Ինձ մօտ բոլոր յոգնածներդ եւ ծանր մեղքերով բեռնաւորուածներդ, եւ Ես կհանգստացնեմ ձեզ [Իմ] ողորմութեամբ՝ խոստովանութեան եւ ապաշխարութեան միջոցով» [տե՛ս Մատթ. ԺԱ 28]:

Նաեւ մարգարէի միջոցով է պատուիրում. «Ասա՛ դու քո մեղքերը, որպէսզի արդարացուես եւ Իմ սիրելին լինես» [տե՛ս Եսայի ԽԳ 26]: Իսկ այլ մէկն ասաց. «Ո՛վ մարդ, ի՞նչ է խնդրում քեզանից քո Տէր Աստուած՝ Իրենից երկնչելուց եւ Իր երեսի մեծութիւնից սարսափելուց բացի», Որից քերովբէները թեւասքօղում են, եւ սերովբէները սարսելով ամփոփւում իրենց մէջ, եւ տէրութիւններն ու պետութիւնները ծառայում ահ ու դողով: Այս պատճառով, թէեւ ոչ մի բարիք ստացած չլինէինք նրանից, պէտք էր սարսել ու դողալ եւ ահ ու երկիւղով միշտ ծառայել նրան:

Իսկ ինչպիսի՞ պատասխանատուութիւն պիտի կրենք, երբ նրանից բազում երախտիքների ու մեծագոյն սիրոյ արժանանալով եւ անթիւ բարիքներ վայելելով՝ խոտորնակ եւ զարտուղի ենք գնում նրա պա-

տուիրաններից: Աստուած պարգևեց մեզ բոլոր բարիքները եւ արժանացրեց բոլոր մեծագոյն շնորհներին եւ այնչափ առաւել, որ արարածներին եւ ոչ մէկին նոյնը չարեց՝ ո՛չ երկնաւորներին եւ ո՛չ էլ երկրաւորներին: Մանաւանդ որ պատուիրանազանցութիւննից յետոյ էլ չանտեսեց, այլ տուեց Օրէնքն ու Մարգարէները՝ հրաւիրելով ճշմարտութեան գիտութեան:

[Եւ որպէս] ամենայն բարերարութեան գլուխգործոց՝ բարի եւ գթած երկնաւոր Հայրը, մեր՝ կորսուածներիս փրկութեան համար, առաքեց Իր միածին Որդուն: Եւ անմահ Թագաւորը, գալով, մեր փրկութեան համար խաչով եւ արեամբ Իր մարմնով մահը ճաշակեց եւ մեղքով մեռածներիս կենդանացրեց: Սերովբէների համար անտեսանելին մեր կերպարանքով տեսնուեց խաչի վրայ, եւ անշոշափելի բնութիւնը շօշափուեց մարդկանց ձեռքով, դիապատուեց եւ Իր աստուածային փրկագործութեամբ բժշկեց մեր վէրքերը: Անապական մարմնով գերեզմանում դրուեց կորստեան վիհն ընկածներիս համար, աստուածաբար յարութիւն առաւ եւ մեզ մեղքերի անկումից յարութիւն տուեց եւ մշտնջենաւոր անմահութեան հրաւիրեց:

Եւ քանզի հանապազմեռ մեղքերի մէջ ենք, որպէս կենդանութեան մշտնջենաւոր դեղ պարգևեց Իր Մարմնի եւ Արեան օր ըստ օրէ ճաշակումը: Իսկ դու հեղգում եւ յապաղում ես Հաղորդ լինելու Քրիստոսին Իր Մարմնի Հաղորդութեամբ՝ մեղքերի առիթ պատճառելով, եւ մարմնի դոյնք-ինչ հեշտութեամբ ծուլանում ես՝ հեռանալով Քրիստոսից: Զգիտե՛ս, որ ինչ չափով յապաղում ենք մարմնի հեշտութեան մէջ, օտարանում ենք Աստծուց՝ չգիտակցելով մեր հոգիների կործանումը:

Այս արեգակն իր զգալի ճառագայթներով մաքրում է աղտեղութիւնը, ցամաքեցնում ծահահոտութիւնը եւ լուսաւորում մթնած օդը: Եւ դու Տիրոջ Մարմնին եւ Արեանը, որ իմանալի արդար Արեգակի ճառագայթներն են, չե՞ս հաւատում, թէ կարո՞ղ է քեզ մաքրել: Զուրը լուանում է կեղտը եւ սրբում. Հուրը բաժանում է ծանգը երկաթից ու վերստին նորոգում, իսկ դու չե՞ս վստահում, թէ Աստուծոյ Որդու Մարմնին ու Արիւնը կարող է նորոգել քեզ մեղքերի հնութիւնից: Ասում ես՝ մեղաւոր եմ, իսկ ե՞րբ պիտի արդարացուես: Առանց խոստովանութեան մեղքը չի քաւում, եւ առանց ապաշխարութեան ոչ ոք Հաղորդութեան արժանի չի լինում: Այս պատճառով եմ մանաւանդ ա-

սում՝ Հաղորդուել, որպէսզի զղջաս, խոստովանուես եւ ստես մեղքերը, որպէսզի ապաշխարես եւ քաւես յանցանքները, որպէսզի մարմինդ Քրիստոսից առաւել չսիրես եւ յուսահատութեամբ չկորչես. «Ասա՛ դու քո մեղքերը, որպէսզի արդարացուես» [տե՛ս Եսայի ԽԳ 26], եւ ո՛չ թէ կփրկուես հեշտութեանդ մէջ յապաղելով: Մուկութեամբ եւ հեղգութեամբ մեղքերը չեն քաւում, եւ յուսահատութեամբ թողութիւն չի՛ լինում, եւ ով որ անարժանաբար է Հաղորդւում, [այն] դատապարտութիւն է իր անձի համար եւ ո՛չ թէ փրկութիւն: Եւ երբ որեւէ մէկն իրեն Հաղորդութեան արժանի է կարծում, այնժամ առաւել անարժան է: Սակայն որքան կարողութիւն կայ, պէտք է ջանալ եւ անձը մաքրել մեղքերից եւ զղջմամբ ու յոյսով Հաղորդուել, որպէսզի դիւրորսալի չլինենք սատանայի [համար]:

Քանզի որքան որեւէ մէկն ուշանում է Հաղորդութիւնից, դեւերն ուրախանում են, որովհետեւ նրանց համար դիւրորսալի է փրկական խորհուրդից հեռացածը: Իսկ երբ որեւէ մէկը Հաղորդւում է, զարհուրում են ու խոյս տալիս եւ առաւել հեռու փախչում, որովհետեւ նրանում իրենց տեղ չեն գտնում: Քանզի նա, ով Քրիստոսի տաճար է լինում, նրանում դեւերին մեհեան չի՛ յաջողւում ստեղծել:

Ուստի աղաչում եմ ամենքին եւ Հայցում, որ յորդորուեն Աստուծոյ երկիւղի ու սիրոյ փափագով, որպէսզի ոչ ոք բնաւ անարժանաբար չՀաղորդուի եւ չբարկացնի Աստծուն եւ կամ յուսահատութեամբ չհեռանայ եւ կորստեան ջմատնուի, այլ այս երկու ծայրայեղութիւններից էլ խուսափի՝ թէ՛ անառակաբար խիզախելուց եւ թէ՛ հեղգութեամբ եւ յուսահատութեամբ յապաղելուց ու հեռանալուց:

Եւ այս ամէնն անուսումութիւնից եւ անառաջնորդութիւնից է լինում [այնտեղ], ուր հօտի հովիւները հոգ չեն տանում, որի պատճառով Քրիստոսի հօտը շրջում է անտերունչ եւ մոլորական՝ թափուր եւ ունայն հոգեւոր մշակութիւնից: Եւ տգիտութիւն ու ամայութիւն է տարածւում աշխարհում, եւ ամէն ոք ընթանում է ըստ [իր] քմահաճութեան եւ կամակոր վարքի:

Տէրն ասաց Պետրոսին եւ նրա միջոցով, ինչպէս ասացինք՝ բոլոր առաջնորդներին. «Արածեցրո՛ւ Իմ ոչխարներին, որոնց համար հեղեցի Իմ Արիւնը եւ փրկեցի եւ ձեզ յանձնարարեցի բարւոք հովուել, որպէսզի ոչ ոք չկորչի» [տե՛ս Յովհ. ԻԱ 15-18]: Եւ ասում է մարգարէի միջոցով. «Մարդո՛ւ որդի, վերակացու կարգեցի քեզ Իմ ժողովրդի

վրայ, եթէ տեսնես սուրն անօրէնին մերձեցած եւ չյանդիմանես նրան, անօրէնը կմեռնի իր անօրէնութեան մէջ, իսկ նրա արիւնը քեզանից կպահանջեմ» [տե՛ս Եզեկ. Գ 17-18]:

Լսէ՛ք, Հովիւնե՛ր, լսէ՛ք եւ երկնչէ՛ք եւ առաւել՝ զարհուրէ՛ք եւ ողբացէ՛ք ա՛հ ու դողով: Քանզի Հովիւ կոչուեցիք ոչ թէ որպէսզի ձեր անձերն արածեցնէք եւ ջորիներով ու աչքի ընկնող երիվարներով շրջէք աշխարհում եւ մարմնական փառքով ճոխանաք ու յիմարաբար մեղկանաք զգեստներով, այլ՝ որպէսզի Տիրոջ ժողովրդին Հովուէք, բանաւոր խաշներն արածեցնէք, բանական գառներին խնամէք եւ այժմերին ոչխարների փոխարկէք, որպէսզի միշտ խօսքով վարդապետէք եւ նոյնը գործով կատարէք՝ [սեփական] անձի մաքրութեամբ բոլոր բարիքների օրինակը տալով Հօտին եւ բարի նախանձով յորդորելով բոլորին: Քանզի ում շատ գիտութիւն տրուեց, նրանից շատ առաքիտութիւններ կպահանջուեն: Եւ ում տրուեց բանական Հօտի մեծ վերակացութիւն, նրանից առաւել եւս կպահանջուի ուղիղ վարք եւ ժողովրդի խնամակալութիւն:

Իսկ դուք, այս բարձրագոյն շնորհը թողնելով, հետեւում էք անպիտան գործերի եւ մարմնական հոգսերի էք տրւում, անբան կենդանիների էք խնամում եւ զգալի հողը կակղեցնում: Եւ ինչպէ՞ս թողութիւն ու ներում կստանաք կամ ի՞նչ պատասխանի արժանի կհամարէք ձեր անձերը՝ միշտ փառքի եւ հեշտութիւնների մասին հոգալով: Երկու դահեկան աւանդեց ձեզ մեր Տէր Քրիստոս՝ Հին եւ Նոր կտակարանները, որպէսզի նրանցով դարմանէք աւազակների ձեռքն ընկած եւ կիսամահ եղած բանական ոչխարներին:

Իսկ դուք, այս աստուածային առաջարկութիւնը թողնելով, ընթանում էք ոչնչի ետեւից՝ կաթ ուտելով, բուրդ հագնելով, եւ վիրաւորուածին բժշկութեան արժանի չէք համարում, այլ կեղեքում էք՝ կրկնակի կսկիծ պատճառելով: Եւ, որ պարտաւոր էիք բարի օրինակ լինել, գայթակղութեան պատճառ էք լինում եւ կործանում ձեր անձերն ու ձեր ձեռքի տակ գտնուողներին: Եւ ով անհոգ է իր անձի կորստեան հանդէպ, ինչպէ՞ս կարող է հոգ տանել այլոց փրկութեան համար:

Ո՛վ [դուք], Քրիստոսի Հօտի Հովիւնե՛ր եւ խնամակալներ, չէ՞ք լսել Սողոմոնի ասածը. «Հգօրները զօրաւոր Դատաստան կընդունեն, - ասում է, - իսկ խառնիճազաններ ներելի ողորմութեանը կարժանանայ»

[տե՛ս Իմաստ. Զ 7]: Քանզի առաջնորդներն ու վերակացուները ոչ միայն իրենց անձերի, այլեւ իրենց հնազանդուողների սխալների համար պատուհասների պատիժներ պիտի հատուցեն: Նաեւ՝ այն [խախտման համար], որ բոլոր սխալներից մեծ է եւ երկու կողմից էլ առաւել դատապարտութեան արժանի. քանզի շտապելով ձեռնադրում էք տգէտներին եւ նրանց, ում վարքուբարքին անտեղեակ էք՝ առաքելի [խօսքին] հակառակ զինելով, եւ կցորդ էք լինում այլոց մեղքերին: Էլ չեմ ասում սիմոնեան խտտով խտտանալու մասին, քանզի, նրանց վարքին տեղեակ թէ անտեղեակ լինելով, երկուսով պատժուում էք եւ երկու կողմով դատապարտուում: «Սոտան կհամարուեն, - ասում է, - արծաթով ընտրուածները» [տե՛ս Սաղմ. Կէ 30], եւ ովքեր ազահութեան կամ փառքի համար կաշառք տան, կդատուեն. թէ՛ տուղները եւ թէ՛ վերցնողները:

Եթէ, մամոնայ ասանալով, ձեռնադրեցիր մէկին՝ յուզայեան եւ սիմոնեան խտտով խտտացար ի դատապարտութիւն անձանց, քանզի, Աստուծոյ պարգեւը վաճառքի տակ դնելով, արժանիներին զրկեցիք շնորհներից եւ անարժաններին պատուեցիք: Եւ դարձեալ՝ թէ եւ ոչինչ չվերցրեցիր, բայց ձեռնադրեցիր անարժան մէկին, պատուհասի կրկնակի պատիժներ կլինեն, քանզի թէ եւ ազահութեան պատճառով չխաբուեցիր, սակայն անմտօրէն շտապեցիր՝ շնորհներն անարժաններին տալով:

Զգուշացէ՛ք, ուրեմն, Հովիւնե՛ր, զգաստացէ՛ք եւ աշալո՛ւրջ եղէք ձեր գործում՝ միշտ ձգտելով աստուածասէր եւ անարծաթասէր լինել: Քանզի, ինչպէս ասում է իմաստունը, «չեն օգնի ունեցուածքները մեծ Ատեանի առաջ», այլ միայն արդարակշիռ լինելն է փրկութիւն շնորհում յաւիտենական մահուանից:

Զարթնէ՛ք, զարթնէ՛ք եւ առաւել ե՛ւս զգաստացէք, որպէսզի չլսէք Տիրոջից այն սոսկալի խօսքը, թէ՛ «Ահաւասիկ ես Հովիւներիդ վրայ եմ եւ դատաստանով կդատեմ ձեզ» [տե՛ս Եզեկ. Լ 7 10, Երեմ. Ի Գ 2, Զաք. Ժ 3]: Եւ թէ՛ «Որթնած փայտն ուրիշ բանի պիտանի չէ, բացի հրում թայրուելուց» [տե՛ս Առակ ԺԲ 4, ԻԵ 20, Ամբակ. Բ 11]: Եւ թէ՛ «Երբ աղն անհամանայ, դուրս կնետուի եւ ոտնակոխ կարուի ամենքի կողմից» [տե՛ս Մատթ. Ե 13]: Եւ թէ՛ «Անօրինութիւնը ձերբից դուրս եկաւ, եւ թիւրութիւնը՝ քահանաներից» [տե՛ս Բ Մնաց. Լ Զ 11, Նէեմ. Թ 34, Եսայի Ի Զ 7]: Եւ դարձեալ՝ «Առաջնորդները միաբա-

նուեցին չարիքի մէջ ընդդէմ Տիրոջ եւ Նրա Օծեալի, եւ այդ պատճառով Տէրը կբարկանայ, եւ կկորչէք յաւիտեանական յոյսից» [տե՛ս Սաղմ. Բ 2-4]: Քանզի եթէ միայն այս կեանքի վրայ է մէկը յոյս դնում, ողորմելի եւ անյոյս կորչում է, ինչպէս առաքեալն է ասում, եւ լսում է Տիրոջից, թէ՛ «Ձեր բարիքները ստացաք անցաւոր կեանքով որպէս լրումն ձեր կամքի» [տե՛ս Ղուկ. ԺԶ 25]: Արանք, արդարեւ, վայի են արժանի՝ ըստ Տիրոջ խօսքի:

Սակայն վա՛յ ինձ, որ եղկելի եմ եւ ես, քանզի անձամբ դատապարտեցի ինձ՝ այլոց խրատելով, իսկ ինձ՝ ոչ: Այլոց նախատելով՝ ես մշտապէս նոյնն եմ անում: Ուրիշի աչքի շիւղը տեսայ, իսկ իմ առաւել մեծ գերանը չնշմարեցի, դատեցի այլոց, իսկ իմ անձը բարու մէջ երբէք չկրթեցի:

Բայց թէպէտ եւ իրօք առաւել եղկելի ենք, քան ամէն ոք, այսուհանդերձ, որքան որ կարողութիւն ունենք, պարտաւոր ենք խօսքի արծաթը տալ սեղանաւորին, որպէսզի չդատուենք որպէս քանքարը թաքցնող, քանզի ժամը մերձեցել է, եւ Դատաստանը Տիրոջ տանից է սկսուելու: Այսինքն՝ երէցներից կսկսուի՝ առաջնորդներից, վերակացուներից, գիտուններից եւ իմաստուններից, թագաւորներից, դատաւորներից եւ խօսքով ու գործերով մեծամեծներից:

Ուստի աղաչում եմ բոլորին եւ, ընդհակառակը, պաղատում՝ Տիրո՛ջը դառնանք ամենայն յօժարութեամբ, հեղութեան եւ խոնարհութեան սիրով, որպէսզի Տէրը դէպի մեզ դառնայ գթութեամբ եւ ողորմութեամբ: Հանապազ երկարածիզ աղօթքներով փութանք առ Նա եւ Նրա բարեհաճութի՛ւնը խնդրենք պատեհ ժամին: Քանզի մեծ է առ Աստուած հոգեւոր աղաչանքների եւ յարածամ աղօթքների [նշանակութիւնը], եւ մեծ շնորհի են արժանացնում մարդու, երբ լինեն սուրբ սրտից եւ խոնարհ հոգով:

Եւ քանզի յարածամ աղօթքի փութալը տէրունական պատուէր է, միշտ եւ անդադար [պէտք] է աղօթել Նրան: Քանզի թէպէտ այլ առաքինութիւնների համար չափ եւ սահման ունենք, այսինքն՝ պահոց պնդութիւնն ու մարմնի ճնշումն ըստ կարողութեան են, իսկ ողորմութիւնը՝ ըստ ունեցուածքի եւ ժամանակի [պատշաճութեան], սակայն աղօթքի պտուղն Աստուած պահանջում է ամէն ժամ եւ ամէն տարիքում ու դիպուածում:

Աղօթքը բարի սննդակիցն է մանուկների համար եւ պահապան դրսում ու ներսում, երիտասարդների գործակից է, ծերերի հաստատութեան յոյս, քահանաների պարծանքի պսակ, ժողովուրդների ամբողջութեան պարիսպ, զինուորների փրկութեան վահան, թագաւորների ցնծութիւն, իշխանների արդարութիւն, դատաւորների զգաստութիւն: Ծգնաւորների մարտակից է եւ կոյսերի կառավարութիւն, սգաւորների սփոփանք, բերկրեալների հրճուանք, նեղեալների անդորրութիւն ու խաղաղացածների զուլուրթիւն: Այրերի գործակից է եւ կանանց տնակից, ճանապարհորդների ուղեկից եւ նաւորդների առաջնորդութիւն, առողջների խնդութիւն եւ հիւանդների մխիթարութիւն, մեղաւորների քաւութիւն եւ արդարների խնդութիւն, ննջեցեալների կեանքի պաշար ու բարիքների յոյս:

Եւ ի՞նչ եւս ներբողեմ աղօթքի արդիւնաւորութեանը, քանզի հրեշտակներին դասակից է դարձնում, սուրբերին՝ քաղաքակից եւ սերովբէներին՝ կաճառակից: Մարդուն դարձնում է Աստուծոյ տաճար եւ Երրորդութեան օթեւան: «Ուր երկու կամ երեք հոգի հաւաքուում են իմ անունով, - ասում է Տէրը, - ես այնտեղ նրանց մէջ եմ» [տե՛ս Մատթ. ԺԸ 20]: Եւ դարձեալ՝ «Ով պահում է իմ խօսքը, ես եւ Հայրս կգանք նրա մօտ Սուրբ Հոգու հետ եւ նրա մօտ կօթեւանենք» [տե՛ս Յովհ. ԺԴ 23]:

Տե՛ս առաջին արդար հայրերին եւ աղօթքով Աստծուն հաճոյացած կգտնես նրանց. թէ առաջին արդար Աբէլին մտաբերես, նախ աղօթքով արդարացած [կտեսնես] եւ ապա՝ ընդունելի պատարագն Աստծուն մատուցելիս, Սէթը, Ենոփսը, Ենոփքը, Նոյը, Աբրահամը, Իսահակը, Յակոբը, Մելքիսեղեկը, Մովսէսը եւ Ահարոնը՝ սրանք բոլորն էլ այլ բարի գործերի հետ նաեւ աղօթքով միշտ հաճելի եղան Աստծուն:

Դաւիթն աղօթքով ոչ միայն ազատուում էր Ուրիայի [հանդէպ գործած] մեղքից, այլեւ մարգարէական շնորհը պահում իր մէջ: «Յոգնեցի, - ասում է, - իմ հեծութիւններով, ամէն գիշեր լուացի իմ մահիճը եւ իմ արտասուքներով անկողինս թրջեցի» [Սաղմ. Զ 7]: Առաքեալների գլուխ Պետրոսը որպէս երեք ուրացութիւնների դեղ եւ սպեղանի յատկապէս աղօթքն էր համարում. «Դառնապէս լաց եղաւ, - ասում է, - եւ այնքան սաստիկ, մինչեւ որ արցունքի հետ արիւն կաթեց» [տե՛ս Մատթ. ԻԶ 75, Մարկ. ԺԴ 72, Ղուկ. ԻԲ 62]:

Մաքսաւորն աղօթքներով արդարացաւ եւ փարիսեցուց բարձր Համարուեց: Պոռնիկ կինն աղօթքով ընդունեց բազում մեղքերի թողութիւն եւ ապրեց հոգով. «Քո հաւատքը փրկեց քեզ,- սասց Տէրը,- աղօթքի միջոցով» [տե՛ս Դուկ. Ը 37, 48]: Աւագակը մի խօսքով ճանաչեց [իր] մեղքերը, Քրիստոսից յիշուել հայցեց եւ դրախտի ժառանգորդ եղաւ: Նաեւ եղկելի Յուդան, եթէ ճշմարտապէս ապաւինէր աղօթքին, թերեւ այնպէս չմատնուէր կորստեան:

Առաքեալներն աղօթքով Հանդիսացան*, մարգարէները հրաշքներ գործեցին, մարտիրոսները պսակների արժանացան եւ հայրապետներն աւել գործեր ցոյց տուեցին: Պողոսն ու Շիղան աղօթքով բանտի հիմքերը շարժեցին [տե՛ս Գործք ԺԶ 25-26], եւ Պետրոսը գարմանալի անօթը տեսաւ իջած [տե՛ս Գործք 11], Եղիան երկնքից հուր իջեցրեց [տե՛ս Գ Թագ. 18-38] եւ յարութիւն տուեց մեռեալին [տե՛ս Գ Թագ. Ժէ 17-24], Եղիսէն իր ուսուցչի նման [հրաշքներ] գործեց եւ դեռ աւելին. Երիբովի ջուրը բժշկեց [տե՛ս Դ Թագ. Բ 19-22], ասորի իշխանին մաքրեց [տե՛ս Դ Թագ. Ե 1-4], Գէեզի գողին տանջեց [տե՛ս Դ Թագ. Ե 20-27], փայտով երկաթը ջրից դուրս հանեց՝ խաչի զօրութիւնն օրինակելով [տե՛ս Դ Թագ. Զ 1-6], ասորիների գունդը կուրուրեամբ կապեց՝ Բելիարի եւ նրա դեւերի նման [տե՛ս Դ Թագ. Զ 11-19]:

Ստեփանոս նախասարկաւագն ու առաջին վկան աղօթքով ոչ միայն նշաններ եւ արուեստներ գործեց, այլեւ բացեց երկինքը եւ տեսաւ Որդուն Հօր աջ կողմում՝ իր հոգին ընդմիշտ Նրան յանձնելով [տե՛ս Գործք Զ 8, է 55-56]: Եւ Յիսուս՝ աղօթքներին անկարօտն ու բոլորի աղաչանքներն ընդունողը, աղօթքով Հանդիսացաւ, որպէսզի յորդորի մեզ միշտ եւ յարածամ սուրբ աղօթքի մէջ անձանձիր մնալու սիրով:

Աղօթքն ամրութեան պարիսպ է, Հաստատութեան սիւն, Հաւատքի հիմք, յոյսի խարիսխ, առ Աստուած ելնելու սանդուղք: Աղօթքը պարծանքների պսակ է, փրկութեան պատճառ, բարիքների առիթ, Համբերութեան մարզիչ, աստուածպաշտութեան ծանօթութիւն, Սուրբ Հոգուն հրաւիրող, ինչպէս վկայում է աղօթքով այս [ամէնը] գտած եւ

* Բանդիսանալ - առաքիմանալ, ճգնել, նախատակել, անվեհեր եւ անձնորաց պայքար սղել

պայծառացած կոռնելիոսը [տե՛ս Գործք Ժ 1-33]: Աղօթքը սանդարամետական դեւերի հալածիչ է, Բելիարին ջախջախող [տե՛ս Դատ. Ի 13], բանսարկուին կործանող, նրա բոլոր արկածները խափանող եւ կորստեան ամօթ: Եւ քանի որ սատանան գիտի, որ մարդն աղօթելիս շնորհ է ստանում Աստծուց, ուստի ջանում է աղօթքի ժամին ցնորել մարդկանց մտքերը, որպէսզի զրկի շնորհներից, որոնք մարդ ստանում է մաքուր մտքով աղօթելիս:

Ուստի եւ մենք, այս իմանալով, նրան հակառակ Հանապաղ ջանանք անդբաղ մնալ աղօթքում: Եւ այն ժամին մեր սրտերը մաքրենք չարի բոլոր արկածներից եւ միշտ աղօթենք առանց բարկութեան եւ երկմտութեան: Եւ մանաւանդ սրտանց աղօթենք թշնամիների համար, որպէսզի մեր աղաչանքն էլ ընդունելի լինի Աստուծոյ մօտ: Եւ յատկապէս աղօթքի ժամին մեր հոգիներում ընդունենք Քրիստոսի սիրոյ հուրը՝ յարատեւ պաղատանքներով արթուն լինելով Նրա առջեւ, աօրեայ հոգսերը թիթեւ համարելով՝ յանուն մշտնջենաւոր բարիքների վայելքի:

Արթնացնենք մեր միտքը՝ ամէն ժամ հաճոյ լինելու Աստուծոյ կամքին, եւ առաքինասէր վարքով դաստիարակենք մեր անձերը: Չնայենք միայն առօրեային, այլ միշտ յաւիտենականը ցանկանք եւ այնտեղի կեանքը մշտապէս պտղաբերենք: Այս կեանքը վաճառարան է, եւ ինչ վաստակների գործեր որ մէկն այստեղ վաճառում է որպէս իր հոգու ծնունդ, նոյնն էլ գտնում է Հանդերձեալում պատրաստուած իր անձի համար՝ թէ՛ բարին եւ թէ՛ չարը: Եկանք աշխարհ եւ գնում ենք աշխարհից, բայց մեր ետեւից [մեր] գործերն են լինելու, եւ պիտի մոռացուենք այս աշխարհից, եւ միայն Հանդերձեալի հոգան է նորոգում:

Մէկը սերմանեց մարմնի մէջ եւ հեշտացաւ մարմնական վայելքներով, փառքին հետեւեց, ծառայեց ինչքին եւ ունեցուածքին, հեղձութեամբ եւ պարապութեամբ կեանքն անցկացրեց՝ որովայնով շուայտանալով եւ մտքով միշտ թափառելով: Ամէն ինչ անցաւ, ապականութիւն եւ ոչինչ դարձաւ, իսկ պատուհասի պատիժները կան եւ մնում են յաւիտեան. բոցակէզ հուրը եւ եռացող որդը, տարտարոսն ու յոյժ սարսափելի խաւարը: Իսկ եթէ որեւէ մէկը զրկեց կամ գողացաւ, խաբեց կամ յափշտակեց, բազմապատիկ տոկոսներով կհատուցի, քանզի, [բարի] գործերից սպառուելով, Հաւատքից եւս կվրիպի:

Ի՞նչ ասեմ չարակնողների, նախանձոտների եւ ատողների, [չարիք] հրահրողների եւ վրիժառուների մասին, որոնք անտանելի աղէտների են արժանանում: Քանզի բոլոր գործերը յառնելու են համընդհանուր Յարութեանը՝ թէ՛ բարի եւ թէ՛ չար: Եւ գործողներն ստանալու են ըստ արժանւոյն, ոմանք՝ պատիժ, եւ ոմանք՝ պսակ:

Եւ այնժամ այնտեղ մեծ վիշտ ու սոսկալի վտանգ է լինելու: Քանզի բաժանուելու են միմեանցից հայրերն ու որդիները, եւ անջատուելու են հարազատ եղբայրները, եւ յոյժ հեռացուելու են մտերիմները, եւ սննդակիցները՝ զատուելու: Քանզի եղբայրը եղբորը չի փրկի, եւ ոչ էլ հայրը՝ իր ծնած որդուն, եւ ոչ ոք չի կարող օգնել իրեն հարազատ անձին, քանզի Դատաւորն անաչառ է, եւ Դատաստանն՝ իրաւացի:

Այնտեղ սաստիկ ողբեր կլինեն, անբաւ աղաղակ կտիրի, եւ կլսուեն դատապարտուած անձանց յոյժ ողորմագին ձայներ: Քանզի մէկը կմատնուի գեհեների հրին, մէկը կդատապարտուի տարտարոսի, մէկ ուրիշը հրեղէն որդերի կեր կլինի, միւսը միշտ կտանջուի հրեղէն սրով: Եւ ամենքին կհատուցուի ըստ իրենց արժանի չափի, քանզի ահաւոր է այն Ատեանը, ահեղ եւ զարհուրելի է հրապարակը, եւ անաչառ՝ գործերի քննութիւնը: Թագաւորներից չի աչառուում եւ քահանաներից չի հարկադրուում, մեծամեծների պատիւ չի տալիս եւ ծերերի ալնհերութեամբ չի մեղմանում: Ովքեր ողորմութիւն չեն գործել, այնտեղ էլ ողորմութիւն չեն գտնում: Ովքեր առաւել սիրեցին արծաթը, քան Քրիստոսին, եւ զարդարեցին ձիերին, ջորիներին ու շներին, իսկ աղքատներին անտեսեցին, այնտեղ կդատուեն Քրիստոսի կողմից եւ կայրուեն գեհեների հրում: Եւ միայն արդարները կպսակուեն Աստուծոյ արքայութեան մէջ, որին եւ մենք բոլորս արժանանանք Քրիստոսի շնորհներով, որ օրհնեալ է Հօր եւ Սուրբ Հոգու հետ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵՒԱՑԻ

ՔԱՐՈՋ ԵՐԿՆՔԻ ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՓՆՏՐԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ*

«Նախ փնտրեցէք Աստծոյ արքայութիւնն ու Նրա արդարութիւնը, եւ այդ ամէնը աւելիով կտրուի ձեզ»¹:

Սուրբ Հոգու օգնականութեամբ եւ ձեր աղօթքների օժանդակութեամբ կամենում եմ մեկնաբանել Աւետարանի այս խօսքը՝ քարոզելով նախ՝ Աստծոյ արքայութիւնը փնտրողների, ապա՝ արքայութեան, եւ վերջապէս՝ խնդրուածքների մասին:

Փնտրողների մասին

Մարդկանցից շատերը բնաւ չեն փնտրում Աստծոյ արքայութիւնը, այլ փախչում են նրանից. ոմանք էլ փնտրում են, սակայն չեն գտնում. ոմանք փնտրում եւ գտնում են, սակայն չեն պահում. իսկ ոմանք էլ փնտրում են, գտնում եւ պահում: Եւ այսպիսով մարդիկ բաժանուում են չորս դասի:

Նրանք, ովքեր չեն փնտրում Աստծոյ արքայութիւնը, այլ փախչում են նրանից, իրենց կեանքի բոլոր օրերում չեն դադարում չարիք գործելուց: Նրանց մասին է ասում ս. Յովհաննէս Ոսկեբերանը, թէ չար մարդիկ կամենում են յաւիտեան ապրել, որպէսզի հանապազ չարը գործեն, եւ միշտ ցանկանում են կենդանի լինել, որպէսզի չդադարեն մեղանշելուց: «Ձեռք կամենում ճանաչել Քր ճանապարհները: Ո՞վ է Ամենակալը, որ ծառայեց Նրան»², - այսպիսի դառն ու դժնդակ պատասխան են տալիս նրանք, երբ փորձում են խրատել ի-

* Տե՛ս «Քարոզ յերկրորդ կիսակէս վասն խնդրելոյ» («Գիրք քարոզութեան, որ կոչի Ձմեռան հատոր», Կ. Պոլիս, 1740, գլ. ԼԳ, էջ 333):

¹ Տե՛ս Մատթ. Զ 33:

² Տե՛ս Յոթ ԻԱ 14-15:

րենց: Այդպիսինները մատնուում են Աստծոյ արդար դատաստանին ու երբէք զերծ չեն մնում տանջանքներից:

Եւ այս ոչ միայն անհաւատներն ու չարագործներն են, այլեւ բազում չար հաւատացեալները, ովքեր սոսկ հաւատացեալի անունն են կրում, սակայն Հեռու են բարի գործերից: Նրանք թէեւ լեզուով հաւատում են, սակայն սրտով հեռացած են Աստծուց եւ իրենց գործով ուրանում են Նրան:

Երկրորդ խմբում նրանք են, ովքեր փնտրում են Աստծոյ արքայութիւնը, սակայն չեն գտնում: Դրանք սնափառ ու մարդահաճ մարդիկ են, որոնք բարիք են գործում, սակայն փառամոլութեան պատճառով կորցնում են իրենց վարձը. մարմնով մեռնում են, բայց հոգով չեն ապրում. չարչարուում են, սակայն չեն հանգստանում. տանջուում են, բայց պսակի չեն արժանանում, քանզի այդ իսկ է նրանց վարձը³: Նրանք միմեանցից են փառք ստանում, իսկ Միակ Աստծոյ փառքը չեն փնտրում⁴, ինչպէս ասում է Տէրը: Այս դասին է պատկանում Աւետարանի փարիսեցին, որն ասում էր. «Գոհանում եմ Քեզանից, Տէ՛ր, որովհետեւ այնպիսին չեմ, ինչպէս մարդկանցից ոմանք»⁵: Ահա այսպիսի չարիք է փառասիրութիւնը, քանզի փարիսեցին արդար մտաւ տաճար, բայց աղօթելիս մեղանչեց եւ այնտեղից մեղքով ելաւ: Մինչդեռ մաքսաւորը, որ խոնարհութեամբ կուրծքն էր ծեծում եւ արտասուում, մեղքերով մտաւ տաճար, բայց արդարացած դուրս եկաւ այնտեղից: Այս է մարդկանց երկրորդ դասը, որ փառասիրութեամբ փնտրում, սակայն չի գտնում արքայութիւնը:

Երրորդ խմբի մարդիկ նրանք են, ովքեր փնտրում եւ գտնում են Աստծոյ արքայութիւնը, սակայն չեն պահում այն: Այդ նրանք են, ովքեր միառժամանակ հաւատում են, բայց փորձութեան պահին ընկրկում են եւ այս անցաւոր կեանքի պատճառով զրկուում անանց կեանքից: Կարճ ժամանակ վայելելով երկրի վրայ՝ նրանք յաւիտենապէս տանջուում են դժոխքում: Քանզի ուրանում են իրենց Փրկչին եւ կորչում՝ նմանուելով նրանց, ովքեր լոյսը մերժելով՝ տանջուում են խաւարում: Նրանց մասին Տէրն ասաց. «Ով ուրանայ ինձ՝ մարդկանց

3 Տե՛ս Մատթ. Զ 2, 5, 16:
4 Տե՛ս Մատթ. Ե 44:
5 Տե՛ս Ղուկ. ԺԸ 11:

անջեւ, Ես էլ նրան կուրանամ իմ Հօր եւ հրեշտակների առջեւ»⁶: Այլեւ նմանուում են այն աշակերտներին, որոնք երբ լսեցին Տիրոջից, թէ՛ «եթէ չուտէք Մարդու Որդու Մարմինը եւ չխմէք Նրա Արիւնը, ձեր անձերում կեանք չէք ունենայ», ասացին. «Խիստ է խօսքը: Ո՞վ կարող է այն լսել», ու հեռացան⁷: Այսպիսիների համար աւելի լաւ էր, եթէ ճշմարտութեան ճանապարհը ճանաչած չլինէին, քան ճանաչելին ու ետ դառնային⁸, ասում է առաքեալը: Այս մարդիկ են, որ փնտրում եւ գտնում են, սակայն չեն պահում Աստծոյ արքայութիւնը:

Իսկ չորրորդ դասը նրանք են, ովքեր փնտրում են երկնքի արքայութիւնը, գտնում են եւ պահում այն: Նրանք այնպիսի սիրով են միաւորուում Աստծոյ հետ, որ ոչինչ են համարում այս աշխարհի բոլոր վայելքները: Եւ ոչինչ չի կարող նրանց բաժանել Քրիստոսի սիրուց՝ ո՛չ նեղութիւնները, ո՛չ հալածանքները եւ ո՛չ այլ ինչ⁹: Նրանք մշտապէս աճում են բարիք գործելով եւ շարունակ ձգտում են առաջ գնալ:

Ուրեմն պէտք է Աստծոյ արքայութիւնը փնտրենք հաւատով, յոյսով եւ կատարեալ սիրով եւ այսպէս կարող ենք գտնել այն:

Ոմանք այն փնտրում են միամիտ սրտով, ինչպէս Սողոմոն Իմաստունն է ուսուցանում. «Խորհեցէ՛ք Տիրոջ մասին բարութեամբ. եւ միամիտ սրտով՝ փնտրեցէ՛ք Նրան»¹⁰: Իսկ ոմանք փնտրում են երկմտութեամբ: Միամտորէն փնտրողները, իրենց սրտի ողջ բաղձանքը բեւեռելով դէպի Նա, միշտ յօժար կամքով, հոգով ու մարմնով կարօտում են երկնքի արքայութեանը: Ինչպէս որ ծարաւ մարդիկ են ջուր փնտրում, այնպէս էլ նրանք են փնտրում Կենաց ջուրը, ինչպէս Դաւիթն է ասում. «Իմ անձը երկրի պէս ծարաւ է Քեզ, լսի՛ր ինձ, քանզի նուազեց իմ հոգին»¹¹:

Մինչդեռ երկմտութեամբ փնտրողները նրանք են, ովքեր կամենում են այս կեանքում հարստանալ, հեշտանալ ու մեծարուել եւ... հանդերձեալում նոյնպէս պսակ կրել: Սակայն այդպէս չի լինում եր-

6 Տե՛ս Մատթ. Ժ 33, Ղուկ. ԺԲ 9:
7 Տե՛ս Թովթ. Զ 54, 61, 67:
8 Տե՛ս Բ Պետր. 21:
9 Տե՛ս Հռոմ. Ը 35:
10 Իմաստ. Ա 1
11 Տե՛ս Սաղմ. ԾՆԲ 6, 7:

բէք, քանզի Տէրն ասում է. «Ձէք կարող ծառայել երկու տիրոջ՝ Աստծուն եւ մամոնային»¹²: Եւ մարգարէն ասում է. «Վա՛յ նրանց, ովքեր ընթանում են երկու ճանապարհով»¹³: Այդ ճանապարհներից մէկը նեղ է եւ անձուկ, որ տանում է դէպի կեանք, իսկ միւրը՝ լայն ու ընդարձակ, որ կորստեան է մատնում¹⁴: Որովհետեւ չենք կարող հեշտութեամբ հանգիստ գտնել, ինչպէս վկայում է առաքելը. «Պէտք է բազում նեղութիւններով մտնել հանգիստ, քանզի նա, ով կցորդւում է չարչարանքների, նաեւ Քրիստոսի փառքին է հաղորդ դառնում»¹⁵: Ուստի պէտք է միամիտ սրտով փնտրել Աստծոյ արքայութիւնը, որովհետեւ սա է այն պատուական մարգարիտը, որի համար տալիս ենք մեր ունեցած ամէն բան, անգամ մեր մարմինը, նրա բոլոր հեշտութիւններն ու ցանկութիւնները, որից յետոյ միայն գտնում ենք Աստծոյ արքայութիւնը:

Ուրեմն փնտրենք Աստծոյ արքայութիւնը ո՛չ Ղովտի կնոջ պէս, որը ետ նայեց ու աղէ արձան դարձաւ, քանզի թէեւ դուրս ելաւ Սողոմից, սակայն ետ շրջուեց ու կործանուեց¹⁶: Այդպէս եւ մենք, եթէ արքայութիւնը փնտրելով՝ թողնենք ու ետ դառնանք դէպի աշխարհի սէրը, կկործանուենք: Փնտրենք այն Հարաւի թագուհու պէս, որ եկաւ երկրի ծայրերից՝ լսելու Սողոմոն արքայի իմաստութիւնը¹⁷: Սողոմոն թարգմանում է խաղաղութիւն՝ խորհրդանշելով մեր Տէր Յիսուս Քրիստոսին, որ խաղաղութիւն արարեց երկնքում ու երկրի վրայ. Հայր Աստծուն հաշտեցրեց արարածների հետ, հրեշտակներին ու մարդկանց եւ հրեաների ու հեթանոսների Եկեղեցիները միաւորեց մի խաղաղութեան մէջ: Իսկ Հարաւի թագուհին խորհրդանշում է Եկեղեցին, այսինքն՝ հաւատացեալ ժողովուրդը, որ հաւաքում է երկրի չորս ծագերից, այսինքն՝ հեթանոսական կրօններից, լսելու Քրիստոսի վարդապետութիւնը:

Փնտրենք Աստծոյ արքայութիւնը այն մեղաւոր կնոջ նման, որը իւրով օձեց Քրիստոսի ոտքերը, եւ որին Տէրն ասաց. «Գնա՛ խաղա-

12 Տե՛ս Մատթ. Զ 24, Ղուկ. ԺԶ 13:
 13 Հմմտ. Առակ. ԻԸ 18:
 14 Տե՛ս Մատթ. Է 13, 14:
 15 Հմմտ. Գործ. ԺԴ 21, Բ Թեա. Ա 7, Երր. Դ 3, Հոմ. Ը 17:
 16 Տե՛ս Ծն. ԺԹ 26:
 17 Տե՛ս Գ Թագ. Ժ 1-5, Բ ՄԱ. Թ 1-4:

ղութեամբ, թող ներուած լինեն քո մեղքերը»¹⁸: Փնտրենք իմաստուն կոյսերի պէս, որոնք իրենց լապտերները վառել էին ողորմութեան իւղով, եւ ոչ թէ յիմար կոյսերի պէս՝ մարած լապտերներով, որոնց Տէրն ասաց. «Ճշմարիտ եմ ասում, չե՛մ ճանաչում ձեզ»¹⁹: Փնտրենք, եղբայրներ՛ր, ոչ թէ ունայն ու անցատր կեանքը, այլ Աստծոյ արքայութիւնը, որ անանց է եւ մշտնջենական:

Արքայութեան մասին

Տէրն ասում է. «Երկնքի արքայութիւնը նմանուեց ագարակում ծածկուած գանձի»²⁰: Քրիստոս արքայութիւնը նմանեցնում է թաքուն պահուած գանձի, որովհետեւ այն գանձ է գտնողների համար, լիութիւն եւ անհատնելի հարստութիւն: Գանձի պէս Աստծոյ արքայութիւնն էլ ծածկուած է շատերից. եւ ամէն մարդ չի կարող գտնել այն: Եւ սակայն ովքեր փնտրում են, գտնում են, ինչպէս գանձ որոնողները: Գանձը երբէք ձրի չի գնւում. նրա համար վճարել է պէտք: Այդպէս եւ Աստուած կեանքը մեզ ձրի տուեց, իսկ արքայութիւնը ստանալու համար պէտք է գին վճարել եւ ջանք թափել:

Արդ, երկնքի արքայութիւնը բազմիմաստ է:

Աստծոյ արքայութիւն է կոչւում մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս՝ Որդին վերին Արքայի, քանզի սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչն ասում է. «Ապաշխարեցէ՛ք, որովհետեւ մերձեցել է երկնքի Արքայութիւնը»²¹, այսինքն՝ Աստծոյ Որդին: Նա ծածկուած է մարմնի ագարակում՝ անհաւատների եւ հեթանոսների համար մնալով անճանաչելի եւ անյայտ: Եւ Արքայութիւն է կոչւում, որովհետեւ նրա հետ թագաւորելու ենք երկնքում՝ ըստ առաքելի խօսքի. «Եթէ համբերենք, նրա հետ կթագաւորենք»²²:

Արքայութիւն է կոչւում նաեւ սուրբ Եկեղեցին՝ հաւատացեալ ժողովուրդը, որովհետեւ հաւատացել է երկնքի Արքային: Եւ նա, ով այս կեանքով արժանանում է Աստծոյ արքայութեանը եւ առաքինանում

18 Տե՛ս Ղուկ. Է 49, 50:
 19 Մատթ. ԻԵ 12
 20 Տե՛ս Մատթ. ԺԳ 44:
 21 Մատթ. Գ 2
 22 Տե՛ս Բ Տիմ. Բ 12:

է, այնտեղ՝ Հանդերձեալում, պսակւում է մեծ փառքով եւ, բնակուելով երկնքի արքայութեան մէջ, թագաւորում Քրիստոսի Հետ:

Արքայութիւն է կոչուում եւ Աւետարանը՝ միւս Սուրբ Գրքերի Հետ միասին: Ովքեր մերժում են Աստծոյ խօսքը եւ անարժան լինում յաւիտեանական կեանքին²³, Տիրոջ խօսքի Համաձայն՝ արքայութիւնը կվերցուի նրանցից եւ կտրուի այն ազգին, որը պտղաբեր կդարձնի այն²⁴, այսինքն՝ Աւետարանը: Այն ծածկուած է բառերով, առականրով ու նիւթեղէն գրերով, եւ երկնքի արքայութեան մուտքը բացուած է նրա պատուիրանները պահողների Համար:

Արքայութիւն են կոչուում նաեւ Եկեղեցու խորհուրդները՝ մկրտութիւնը, պաշխարութիւնը, ձեռնադրութիւնը, պատարագը եւ այլն: Սրանք եւս նիւթեղէն ծածկոյթ ունեն, որպէսզի Հաւատացեալները գտնեն, իսկ անհաւատները կորցնեն: Եւ արքայութիւն են կոչուում, որովհետեւ Հաւատացեալներին առաջնորդում են զէպի արքայութիւն եւ նրանց սրբազործելով՝ միաւորում երկնքի Արքայի Հետ:

Նաեւ արքայութիւն է կոչուում մարդու Հոգին, որ ծածկուած է նրա մարմնի ազարակում՝ անտես լինելով զգայարանների եւ տեսանելի՝ մտքի Համար: Այս մասին է Տէրն ասում. «Աստծոյ արքայութիւնը ձեր ներսում է»²⁵: Քանզի Հոգին երկնքի արքայութեան պատկերն է, ինչպէս գրուած է Սուրբ Գրքում. «Աստուած ստեղծեց մարդուն ըստ Իր պատկերի»²⁶: Եւ այսպէս Հոգին մեր մէջ Աստծոյ պատկերն է եւ արքայութիւն է դառնում սուրբ գործերի միջոցով: Մինչդեռ Հար գործերը այն դարձնում են սատանայի պատկեր, մեղքերի տուն եւ դժոխք:

Վերջապէս՝ արքայութիւն է կոչուում եւ յաւիտեանական կեանքը, որ Վերին քաղաքն է, այսինքն՝ Հրեշտակների եւ Հրեշտակացած սուրբերի բնակավայրը: Նրանց մասին է Տէրն ասում. «Երանի՜ Հոգով աղքատներին, քանզի նրանցն է երկնքի արքայութիւնը»²⁷. իսկ մէկ այլ

23 Տե՛ս Գործ. ԺԳ 46:
24 Մատթ. ԻԱ 43
25 Ղուկ. ԺԷ 21
26 ԾՃ. Ա 27
27 Մատթ. Ե 3

տեղ ասում է. «Իմ թագաւորութիւնն այս աշխարհից չէ»²⁸: Եւ այն արքայութիւն է կոչուում, որովհետեւ բոլոր երանութիւնների ու փառքերի լրումն է եւ մեծագոյն Հարստութիւնը: Այդ պատճառով Տէրն ասում է. «Նախ Աստծոյ արքայութիւնը փնտրեցէք»²⁹, որովհետեւ նախ եւ առաջ փնտրել է պէտք եւ ապա՝ գտնել, իսկ ովքեր չեն փնտրում, նրանք չեն գտնում:

Այսպիսով, Հարկաւոր է փնտրել, գտնել եւ պահել:

Խնդրուածքների մասին

Յայտնի է, որ մարդու բոլոր խնդրուածքները լինում են երկու կերպ՝ սեփական անձի եւ այլոց Համար:

Սեփական անձի Համար խնդրուածքները չորսն են:

Պէտք է նախ՝ փնտրեցէ՛ք Աստծոյ արքայութիւնը եւ Նրա արդարութիւնը, ինչպէս ուսուցանում է Տէրը, որ նշանակում է Հայցել թողութիւն մեղքերից եւ փրկութիւն տանջանքներից, փնտրել երկնքի արքայութիւնը եւ Քրիստոսի տեսութիւնը: Նոյնն ուսուցանեց ասել «Հայր մեր» աղօթքում. «Թող սուրբ լինի Բո անունը, թող զայ Բո արքայութիւնը, թող Բո կամքը լինի»³⁰:

Այնուհետեւ պէտք է Տիրոջից յաջողութիւն խնդրել Հաւատի եւ գործերի մէջ, քանզի Հաւատը, յոյսը եւ սէրը Աստծոյ շնորհներն են³¹: Նաեւ պէտք է խնդրել բարի գործերում խոհեմութիւն ու արիութիւն ունենալու Համար եւ ողջախոհութիւն ու արդարութիւն³², ամէն ինչում: Այս ամէնն Աստծոյ պարգեւներն են, որոնք տալիս է Տէրը նրանց, ովքեր խնդրում են: Աստուածային առաքինութիւնների մասին է ասուած. «Եթէ մէկը Հաց խնդրի Հօրից, մի՛թէ նա քար կտայ»³³. Հացը խորհրդանշում է Հաւատը, որ կեանքի պատճառ է,

28 Յովն. ԺԸ 36
29 Տե՛ս Մատթ. Զ 33:
30 Տե՛ս Մատթ. Զ 10:
31 Հաւատը, յոյսը եւ սէրը կոչուում են աստուածային առաքինութիւններ:
32 Խոհեմութիւնը, արիութիւնը, ողջախոհութիւնը եւ արդարութիւնը կոչուում են մարդկային առաքինութիւններ:
33 Տե՛ս Մատթ. Է 9:

իսկ քարը՝ անհաւատութիւնը: «Եթէ ձուկ խնդրի, մի՞թէ օձ կտայ»³⁴. ձուկը յոյսն է, իսկ օձը՝ յուսահատութիւնը: «Եւ եթէ ձու խնդրի, մի՞թէ կարիճ կտայ»³⁵. ձուն սէրն է խորհրդանշում, որ բոլորածեւ է ու կատարեալ, իսկ կարիճը՝ ատելութիւնը, որ խայթիչ է հոգու համար եւ մահաբեր:

Իսկ մարդկային առաքինութիւնների մասին Տէրն ասում է. «Առանց Ինձ ոչինչ չէք կարող անել»³⁶, որովհետեւ Նա է, որ յաջողեցնում է մեր մէջ կամենալն ու կատարելը³⁷:

Տիրոջից պէտք է խնդրել նաև մարմնի անհրաժեշտ կարիքների համար, ինչպիսիք են չափաւոր սնունդը եւ հանդերձը՝ ըստ Տիրոջ ուսուցանութեան. «Մեր հանապազօրեայ հացը տո՛ւր մեզ օրըստօրէ՛»³⁸: Չափաւորն ենք խնդրում եւ ոչ թէ աւելորդը: Իսկ ամէն կերպ զարդարուելը եւ չափից աւելի ուտելն ու ըմպելը չարից է եւ հեթանոսների-նր, այլ ոչ թէ մերը:

Նմանապէս պէտք է խնդրել մարմնի առողջութիւն եւ ազատութիւն գերութիւնից կամ չար տէրերից, որպէսզի առողջութեամբ բարին գործենք. Տիրոջը ծառայենք, պաս պահենք եւ աղօթենք: Իսկ երկար ապրելու համար մարմնի առողջութիւն եւ հեշտութիւն խնդրելը հեթանոսների՝ սովորութիւնն է, որոնք աւելորդն են փնտրում:

Մեր անձերի համար չորրորդ խնդրուածքը մեղքի փորձութիւններից, սատանայի որոգայթից, չար մարդկանցից եւ զանազան փորձանքներից փրկուելու վերաբերեալ է՝ համաձայն Տիրոջ ուսուցանութեան. «Մի՛ տար մեզ փորձութեան, այլ փրկի՛ր չարից»³⁹:

Բայց եթէ միայն մեր անձի համար խնդրենք, անձնասէր եւ անողորմ կլինենք: Ուրեմն անհրաժեշտ է նաև այլոց համար աղօթել, որովհետեւ ինչպէս առաքեալն է ասում, արդարի աղօթքը յոյժ զօրաւոր է օգնելու համար⁴⁰:

34 Տե՛ս Մատթ. Է 10, Ղուկ. ԺԱ 11:

35 Տե՛ս Ղուկ. ԺԱ 12:

36 Թովթ. ԺԵ 5

37 Տե՛ս Փիլիպ. Բ 13:

38 Տե՛ս Մատթ. Զ 11:

39 Մատթ. Զ 13

40 Թակ. Ե 16

Արդ, այլոց համար խնդրուածքները եւս չորսն են:

Առաջին հերթին պէտք է աղօթել թագաւորների եւ աստուածասէր իշխանների համար՝ նրանց համար Աստուծոց խնդրելով երկար կեանք, առողջութիւն, թշնամիների դէմ յաղթութիւն: Այս խնդրուածքի մէջ անհրաժեշտ է աղօթել նաև հոգեւոր առաջնորդների համար: Պէտք է նաև խաղաղութիւն եւ միաբանութիւն հայցել համայն աշխարհի եւ եկեղեցու համար, պատուհասների եւ ամենայն խռովութիւնների վերացում մարդկանց միջից, ինչպէս նաև օգի բարեխառնութիւն եւ բերքի առատութիւն:

Այնուհետեւ պէտք է խնդրել հաւատացեալ ննջեցեալների համար, քանզի եթէ աղքատները ողորմութեան կարիք ունեն, առաւել եւս՝ նրանք, ովքեր զրկուել են բոլոր բարիքներից եւ անօգնական վիճակում են: Եւ եթէ ողորմած ենք հաշմանդամների հանդէպ, որքա՛ն առաւել պէտք է նրանց ողորմել, ում ողջ մարմինն է ապականուել եւ տարրալուծուել հողի մէջ: Եւ եթէ մարդկանց ձեռքով գերուածներին ենք ողորմում, առաւել եւս նրանց է անհրաժեշտ ողորմել, ովքեր իրենց մեղքերի պատճառով մատնուել են սատանային: Եւ քանի որ իրենք չեն կարող ապաշխարել մեղքերի համար, եւ մեռեալներն էլ անգոր են օգնել միմեանց ու տալ խնդրածը, ուստի միայն մարդասէր եւ գթած Աստուծոյ ողորմութիւնն են ակնկալում եւ կարօտում մեր՝ ողջերիս աղօթքներին, ինչպէս երանելի Յորն էր ասում նրանց անունից. «Ողորմեցէ՛ք, ողորմեցէ՛ք Ինձ, բարեկամներ՝, քանզի Տիրոջ ձեռքն Ինձ դիպաւ»⁴¹: Հետեւաբար մենք պէտք է ողորմենք եւ աղօթենք նրանց համար, ովքեր յոյսով ու հաւատով ննջեցին ի Քրիստոս, եւ աշխարհի սխալանքներից որոշ բաներ տարան իրենց հետ. եւ կամ՝ ովքեր, յանկարծակի մեռնելով, չհասցրին խոստովանել իրենց մեղքերը եւ սուրբ պատիւ արժանանալ. նրանց համար պէտք է մեղքերի թողութիւն խնդրել Աստուծոց: Եւ այսպէս, սուրբ պատարագի ընթացքում եւ մեր ամէնօրեայ աղօթքներում սուրբերին եւ արդարներին պէտք է յիշել իբրև բարեխօսների, իսկ մեղաւորներին՝ նրանց համար ներում խնդրելով՝ լինեն ծանօթ թէ անծանօթ:

Սրանից յետոյ պէտք է խնդրել նրանց համար, ովքեր տակաւին կենդանի են երկրի վրայ՝ թէ՛ հարազատների եւ թէ՛ օտարների համար

41 Թոր ԺԹ 21

Հայցելով առողջութիւն եւ խաղաղութիւն, ուղիղ վարք, անբիծ հաւատ եւ այլն:

Եւ վերջապէս՝ պէտք է խնդրել թշնամիների համար՝ ըստ Տիրոջ հրամանի. «Միեւն ատելիներին եւ աղօթել թշնամիների համար»⁴²: Եւ պէտք է գիտնել, որ մեր թշնամիները երեքն են. նախ՝ սատանան, որ ատելի է թէ՛ Աստծոյ, թէ՛ մեզ համար. երկրորդ՝ անհաւատներն ու մեղաւորները. եւ երրորդ՝ մեր անձնական թշնամիները: Արդ, սատանային, որ ատելի է Աստծուն, մենք եւս պիտի ատենք ու անիծենք, ինչպէս մարգարէն է ասում. «Քեզ ատելիներին, Տէ՛ր, ատեցի եւ Քո թշնամիներից գարշեցի»⁴³: Իսկ մեղաւորների ու անհաւատների համար պարտաւոր ենք աղօթել, որ Տէրը հաւատ տայ նրանց, որպէսզի ետ դառնան մեղքից եւ չկործանուեն: Այս մասին է ասում մարգարէն. «Տրտմութիւն պատեց ինձ մեղաւորների համար, ովքեր թողեցին Քո օրէնքը»⁴⁴: Եւ պէտք է տրտմել նրանց համար, որ զէպի կորուստ են ընթանում՝ ո՛չ օրհնելով եւ ո՛չ էլ անիծելով:

Ինչ վերաբերում է մեր թշնամիներին, նրանք բաժանւում են երկու դասի: Եթէ միայն մեր անձնական թշնամին է, որ մարմնի կամ ունեցուածքի պակասութիւն է պատճառել, միշտ պէտք է օրհնել եւ ոչ թէ անիծել, ինչպէս գրուած է. «Օրհնեցէ՛ք ձեզ անիծողներին եւ մի՛ անիծէ՛ք, բարի՛ արէք ձեզ ատողներին»⁴⁵: Եւ պէտք է մերժենք մեր սրտից քէնն ու ոխը, քանզի եթէ մարդկանց ներենք իրենց յանցանքները, Երկնաւոր Հայրն էլ կների մեր յանցանքները»⁴⁶: Իսկ եթէ թշնամի եւ վնասարար են ընդհանուր Եկեղեցու եւ հաւատի հանդէպ, պէտք է աղօթել նրանց համար, որպէսզի ետ դառնան չարիքից: Սակայն եթէ անզեղջ մնան, ինչպէս չար ու մեղաւոր մարդիկ եւ հերձուածողները, պէտք է նզովել ու խրատել եւ ոչ թէ օրհնել:

Այսպէս պէտք է ընտրողաբար խնդրել եւ աղօթել: Եւ ինքը՝ մեր Տէր Յիսուս Քրիստոս, որ առատաձեռն է իւրաքանչիւրիս բարիքներ շնորհելու մէջ, որ փոքր խնդրանքի դիմաց մեծամեծ պարգեւներ է

տալիս, որ գիտէ նախքան մեր խնդրելը եւ պարգեւում է նախքան աղերսելը, մեր բոլոր խնդրուածքները թող ի բարին կատարի: Քանզի տեսնում է անհոգներիս եւ մեր միտքն ու կամքը զէպի բարին շարժում: Եւ թող Իր արարչական խնամքով ների մեր յանցանքները եւ բոլորիս առատապէս լցնի հոգեւոր ու մարմնաւոր բարիքներով:

Եւ նրան փա՛ռք եւ գոհութի՛ւն եւ երկրպագութի՛ւն Իր Հօր եւ Ամենասուրբ Հոգու հետ. ամէն:

42 Տե՛ս Մատթ. Ե 44, Ղուկ. Զ 27:

43 Տե՛ս Սաղմ. ԾԼԸ 21:

44 Սաղմ. ԾԺԸ 53

45 Տե՛ս Մատթ. Ե 44, Հոռմ. ԺԲ 14:

46 Տե՛ս Մատթ. Զ 14:

ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

I. 1 Արդ, նախ, ամենից առաջ, հոգ տար խորհուրդների մաքրութեան համար, որի մասին ասում է մարգարէն. «Աստուած փառաւորուած է իր սուրբերի խորհուրդներում»*: 2 Ինչպէս որ ծառան սպասում է իր տիրոջ հրամանին, այնպէս [էլ] բոլոր զգայարանները կառավարուում են խորհուրդների միջոցով. քանզի բարին նախ խորհում են եւ ապա գործում, ինչպէս գարձեալ ասում է մարգարէն. «Յղացաւ ցաւեր եւ ծնեց անօրէնութիւն»**: 3 Եւ նախ խորհուրդներով են սիրում եւ ապա տալիս պարգեւներ, ինչպէս որ նախ Յովնաթանի հոգին կապուեց Դաւթին, եւ ապա հանելով իր հանդերձները՝ հագցրեց նրան: 4 Եւ նախ խորհուրդներով են ասում եւ ապա սպանում, ինչպէս որ Յովսէփի եղբայրները նախ ատեցին Յովսէփին եւ ապա [նրան] վաճառեցին Եգիպտոս: 5 Արդ, յայտնի է, որ բոլոր զգայարանները գործում են խորհուրդների միջոցով. ուստի դու ողջ զօրութեամբը ջանա՛ եւ խորհուրդներդ մաքրի՛ր բոլոր աներեւոյթ շնչական ախտերից: 6 Եւ առաւել զգուշացի՛ր պոռնկական խորհուրդներից, որի մասին էլ ասում է Տէրը. «Շնացաւ իր սրտում»†: 7 Եւ զգո՛յշ եղի՛ր տեսելիս ու լսելիս, քանզի տեսնելն ու լսելը խորհուրդների դուռն են: 8 Այս մասին է ասում առաքեալը. «Ոչ մի պղծութիւն ու պոռնկութիւն թող չյիշուի ձեր մէջ, ինչպէս վայել է սուրբերին»††: 9 Ինչպէս որ երբ մէկը քաղցած է, եւ քաղցը մոռացութեան է տրուել, բայց երբ առատ սեղան է տեսնում, այնժամ քաղցը բորբոքւում է եւ ստիպում ուտել, եւ դարձեալ՝ երբ մարդը ծարաւ է, եւ ծարաւը մոռացութեան է տրուել, բայց երբ յստակ աղբիւր է տեսնում, այնժամ ծարաւը բորբոքւում է եւ ստիպում խմել, այնպէս էլ մարդու մօտ՝ ցանկութիւնը, որ լռելով դադարում է, բայց երբ [մարդ] գեղեցիկ

* Սաղմ. ԶԸ 8
** Տե՛ս Սաղմ.Է 15:
† Մատթ. Ե 28
†† Տե՛ս Եփես. Ե 3:

դէմք է տեսնում եւ կամ պոռնկական երգեր լսում, այնժամ ցանկութիւնը բորբոքւում է եւ ստիպում մեղանչել: 10 Ուստի դու արգելի՛ր տեսանելիքդ ու լսելիքդ, որպէսզի խորհուրդների պատերազմ չբարձրանայ քո դէմ: 11 Արդ, ինչպէս որ արծիւը թռչում է եւ թակարդի մէջ կերակուր տեսնում, զօրութեամբ իջնում է կերակուրը ճանկելու, եւ մագիլի ծայրը մնում է թակարդում, եւ այդ փոքրիկ մասի պատճառով նրա ողջ զօրութիւնը թուլանում է, այնպէս էլ պատահում է մարդու հետ, որ բռնում է մի չնչին նայուածքով: 12 Եւ դարձեալ՝ եթէ կամենում ես պոռնկական խորհուրդները յաղթել, հրաժարուի՛ր աւելորդ կերակուրներից ու ըմպելիքներից: 13 Այս մասին է ասում Երեմիա մարգարէն. «Քեզ յագեցրի, Իսրայէլ, իսկ դու բոլոր քաղաքներում պոռնկանոցներ շինեցիր»*:

II. 1 Աղտեղի խորհուրդների պատճառ է լինում այն, որ չարախօսում ես եղբօրից, բամբասում, ատում կամ հպարտանում. այնժամ Քրիստոս Աստուած խորհուրդներին թոյլ է տալիս վրայ հասնել ու խաւարեցնել միտքդ: 2 Իսկ երբ լինում ես հեզ, խոնարհ, ողորմած, մարդասէր, խաղաղարար, այնժամ հալածում է խռովարար խորհուրդները, եւ միտքդ լուսաւորւում է: 3 Աղտեղի խորհուրդների պատճառ է նաեւ այն, որ ծուլանում ես աղօթքից եւ աշխատասիրութիւնից, քեզ տալիս քնի ու հանգստեան. այնժամ սատանան խորհուրդների որոմը սերմանում է սրտիդ մէջ ու միտքդ խաւարեցնում: 4 Իսկ երբ լինում ես արթուն, սթափ, աղօթող եւ խոհեմ, այնժամ գարշելի խորհուրդները հալածւում են, եւ միտքդ լուսաւորւում է: 5 Աղտեղի խորհուրդների պատճառ է եւ այն, որ առաւել զբաղւում են երկրաւոր հոգսերով. այնժամ այլ խորհուրդների հետ խառնուած նաեւ պոռնկական խորհուրդներ են մտնում եւ խաւարեցնում միտքդ: 6 Իսկ երբ քեզ զսպում ես մարմնաւոր խորհուրդներից, այնժամ յարատեւում ես հոգեւորի մէջ, եւ միտքդ լուսաւորւում է: 7 Երբ խորհուրդները գալիս են, դու զարհուրի՛ր, մարտնչի՛ր, խոստովանի՛ր եւ ապաշխարի՛ր, որ [նրանց] չընտելանաս ու սովորես, այլ յաղթես: 8 Այս մասին է ասում առաքեալը. «Քակտում ենք խորհուրդներն ու խորհուրդների ամէն

* Տե՛ս Երեմ. Ե 7:

բարձրութիւն, ամէն միտք գերում ենք ի Հնազանդութիւն Քրիստոսի»*:

III. ¹Արդ, ինչպէս որ գողն իբրեւ գէնք ունենալով խաւարը՝ գալիս է գողանալու, այնժամ երբ լոյս են բերում, լոյսից գարհուրում ու հալածուում է, այնպէս էլ սատանան գող է եւ թուլացնում է [քեզ], երբ միտքդ խաւարած է տեսնում, այնժամ դու Քրիստոսի լոյսը ծագեցրո՛ւ մտքիդ մէջ, եւ սատանան կհալածուի, եւ միտքդ կլուսաւորուի, ինչպէս որ Քրիստոս ասաց. «Ես եմ աշխարհի լոյսը»**։ ²Եւ մի փոքր ժամանակ իսկ մի՛ թող, որ պոռնիկական խորհուրդները յապաղեն քեզ մօտ, յիշի՛ր տէրունական ահարկու խօսքերը, որ ասաց, թէ՛ «Շնացաւ իր սրտում»†։ ³Եւ ինչպէս որ մինչեւ թշնամիների գալը նախ քաղաքը պարսպում են, այնպէս էլ դու նախ պահե՛ր, աղօթե՛ր ու արտասուքով պարսպի՛ր միտքդ. Աստուած ջանքդ կտեսնի եւ միտքդ կլուսաւորի:

IV. ¹Փոքր մի՛ համարիր խորհուրդների յանցանքները, քանզի հպարտութիւնը, նախանձն ու ատելութիւնը խորհուրդներով են լինում եւ մեծամեծ մեղքեր են: ²Ինչպէս որ քանի դեռ թշնամին ամբողջ հեռու է, դիւրաւ կարելի է զգուշանալ նրանից, իսկ երբ յարձակուելով գրաւի ամրոցը եւ ներս մտնի, այնժամ դժուար է այնտեղից նրան հանել, այդպէս եւ դու, քանի դեռ խորհուրդների պատերազմը մտքիդ ամրոցից հեռու է, զգուշացի՛ր նրանից, իսկ երբ յարձակուելով գրաւի ամրոցը եւ ներս մտնի, այնժամ առաւել նեղութիւն կպատճառի քեզ: ³Ուստի դու զօրացի՛ր ու խորհուրդներդ միշտ աստուածահաճո՛յ պահիր, որպէսզի Սուրբ Հոգու տաճար դառնաս, քանզի նրան վայել է փառք, իշխանութիւն եւ պատիւ այժմ եւ յաւիտեանս. ամէն:

* Բ Կոր. Ժ 5
** Յովն. Ը 12
† Մատթ. Ե 18

ԽՐԱՏ ԽՈՆԱՐՀՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

I. ¹Արդ, ինչպէս ասում է առաքեալը. «Ամենայն խոնարհութեամբ միմեանց պէտք է աւելի լաւ համարել, քան ինքներդ ձեզ»*։ ²Արդ, «ամենայն» ասելով՝ յայտնում է, որ խոնարհութեան մասերը շատ են. կան ոմանք, որ խոնարհութիւնից քիչ մաս ունեն, ոմանք՝ շատ, եւ միւսները՝ ամբողջը:

II. ¹Արդ, նախ եւ առաջ՝ խոնարհութիւն է՝ որ [մարդ] ինքն իրեն անարժան է համարում բոլոր մարդկանցից, ինչպէս մաքսաւորը, որ չէր կամենում աչքերը երկինք բարձրացնել, որի համար Տիրոջից դրուատուեց: ²Խոնարհութիւն է եւ Հնազանդութիւնը, որ [մարդ] ինքն իրեն ծառայի կարգին է դասում եւ ծառայում ընկերոջը, ինչպէս ասում է առաքեալը. «Քրիստոսի երկիւղով միմեանց Հնազանդեցէք»**։ ³Խոնարհութիւն է սուգն ու արտասուքը, որ [մարդ] ինքն իրեն վարձկան չի համարում, թէպէտ առաքինութիւն է գործում, որի մասին Տէրն ասում է. «Երբ կատարէք առաքինութեան բոլոր գործերը, ասացէ՛ք, թէ՛ «Անպիտան ծառաներ ենք. ինչ որ պարտաւոր էինք անել, այն արեցինք»†։ ⁴Խոնարհութիւն է՝ որ [մարդ] համբերում է եղբօր բարկութեան ժամին եւ իրեն է յանցաւոր համարում, քանզի զայրանալը եւ ընդդիմանալը հպարտութիւն է, ինչպէս ասում է Սողոմոնը. «Ամբարտաւան մարդը նախատինքների չի համբերում»††։ ⁵Խոնարհութիւն է լուռութիւնը՝ որ [մարդ] իրեն արժանի չի համարում առաջ գալ եւ բազմութեան առջեւ խօսել, ինչպէս ասում է Տէրը. «Ով իր անձից է խօսում, իր անձի փառքն է որոնում»‡։ ⁶Խոնարհութիւն է՝ երբ մեծարում են ընկերոջդ եւ քեզ անտեսում, դու չես տրտմում, այլ

* Փլպ. Բ 3
** Եփես. Ե 21
† Ղուկ. ԺԷ 10
†† Հմմտ. Առաւ. ԺԴ 7:
‡ Յովն. Է 18

այսպէս ես ասում, թէ՛ «Սրան էլ արժանի չեմ, ինչ ունեմ», ինչպէս ասում է Սողոմոնը. «Մեծամեծներին մի՛ ձգտիր, այլ չափի մէջ պահիր քո անձը եւ Տիրոջ առջեւ շնորհներ կգտնես»^{*}: 7 Խոնարհութիւն է՝ որ ընկերոջը ծառայ չի պահում, այլ ինքն է նրան ծառայում, ինչպէս ասում է Տէրը. «Մարդու Որդին չեկաւ ծառայութիւն ընդունելու, այլ ծառայելու»^{**}: 8 Խոնարհութիւն է՝ երբ տեսնում ես որեւէ մէկի յանցանքը եւ չես բամբասում եւ ոչ էլ դատում նրան, այլ այսպէս ասում, թէ՛ «Ես յանցաւոր եմ, ուրիշ մեկին չեմ կարող դատել», որի մասին Տէրն ասում է. «Մի՛ դատէք, որպէսզի չդատուէք»[†]: 9 Խոնարհութիւն է եւ եղբորը սիրելը, քանզի սիրոյ պատուիրանները Հետեւեալն են՝ խոնարհ լինել ընկերոջ առջեւ, հիւանդութեան դէպքում ցաւակից լինել, տրտմութեան ժամանակ մխիթարել. [սեփական] անձը ծառայութեան տալ: 10 Իսկ Հպարտն այսպէս չի անում եւ արժանի չի համարում եղբոր առջեւ խոնարհուելու, այլ իրեն բոլորից վեր է համարում: 11 Այս մասին գրուած է, թէ՛ «Խոնարհութիւնը որպէս աղ համեմիչ է ողջ առաքինութեան, եւ ուր սէր եւ խոնարհութիւն չկայ, առաքինութիւնը նեխած է եւ անարգ»^{††}: 12 Խոնարհութիւն է՝ որ ինչ առաքինութիւն էլ գործում ես, չես խորհում [այդ մասին] եւ Հպարտանում, ինչպէս փարիսեցին, այլ խորհում ես մեղանչածներիդ մասին եւ խոնարհեցնում միտքդ, ինչպէս առաքեալն էր իրեն յանցաւոր համարում եւ ասում. «Հայհոյիչ էի եւ հալածիչ եւ ողորմութիւն գտայ»^{†††}: 13 Եւ դարձեալ, թէ՛ «Մոռացել եմ յետեւում մնացած առաքինութիւնները եւ ձգտում եմ դէպի առջեւումս եղածները»[‡]: 14 Խոնարհութիւն է՝ երբ մարդիկ քեզ փառաբանում են եւ պարգեւներ տալիս, [սակայն] դու քո անձի արժանիքներին չես վերագրում, այլ Աստծուն ես փառաբանում, Աստծուց գոհանում եւ ասում, թէ՛ այն Քո ողորմութիւնից է եւ ոչ ըստ իմ արժանիքների, ինչպէս ասում է Սողոմոնը. «Որչափ մեծութեան էլ հասնես, քեզ խոնարհ պահիր եւ շնորհ եւ ողորմութիւն

* Տե՛ս Առակ. ԺԶ 3:
 ** Մատթ. Ի 28, Մարկ. Ժ 45
 † Մատթ. Է 1
 †† Ա Տիմ. Ա 13
 ‡ Փլա. Գ 13

կգտնես Աստծու առջեւ»^{*}: 15 Խոնարհութիւն է՝ երբ վշտի ես հանդիպում, եւ նեղութիւն է քեզ վրայ հասնում, դու չես տրտմում, այլ գոհանում Աստծուց. «Ըստ իմ մեղքերի ես ոչ միայն այսչափ, այլեւ բազում պատիժների եմ արժանի, եւ օրհնեալ է Աստուած, որ այս անցաւոր կեանքում եւ մահկանացու մարմնի մէջ ինձ վշտի արժանացրեց», ինչպէս ասում է առաքեալը. «Յօժար եմ նեղութիւնների, վշտերի, չարչարանքների, որովհետեւ երբ տկարանում եմ, այդժամ զօրանում եմ»^{**}: 16 Խոնարհութիւն է անշուք հանդերձը, որ [մարդ] թանկարժէքն ու փառաւորը չի հագնում, որովհետեւ մարդիկ փառքը հանդերձից են որսում. այս մասին գրուած է. «Մի՛ ցոփացէք մեղկ եւ ամբողջովին պծնուած զգեստներով, որոնց գեղեցկութիւնն ապաշնորհ է»[†]: 17 Խոնարհութիւն է՝ երբ օրը խաղաղութեամբ է անցնում, հասնում ես երեկոյին [եւ] գոհանում Աստծուց, թէ՛ «Մարդկանցից եւ սուրբերից շատերն իսկ անհանգիստ եւ կարօտ են, իսկ ինձ, որ անարժան եմ, Հաց եւ կերակուր տուեցիր եւ օրս խաղաղութեամբ անցկացրեցիր, այդ Քո ողորմութիւնից է եւ ոչ ըստ իմ արժանիքների», որի մասին մարգարէն ասում էր. «Ո՞վ եմ ես, Տէ՛ր իմ, Տէ՛ր, եւ իմ ազգականի տունն ի՞նչ է, որ այդչափ սիրեցիր ինձ»^{††}: 18 Խոնարհութիւն է՝ երբ կամենում ես առաքինութիւններ գործել, սկսելու եւ աւարտելու համար քեզ բաւարար չես համարում, այլ Աստծուց ես առաքինութիւն եւ օգնականութիւն խնդրում, թէ՛ «Օգնի՛ր իմ տկարութեանը, որ կարողանամ կատարել Քո կամքը», ինչպէս եւ Տէրն է ասում. «Ով Հաստատուած է իմ մէջ, եւ Ես՝ նրա մէջ, նա շատ պտուղ է տալիս, որովհետեւ առանց ինձ ոչինչ անել չէք կարող»[‡]: 19 Խոնարհութիւն է, երբ սիրտդ զայրանում է, դու արգելում ես ցասումը եւ քեզ արժանի չես համարում ընդդիմանալ եղբորը, ինչպէս ասում է Սողոմոնը. «Խոնարհամիտը միայն ողորդիչ խօսքերով է աղաչում, իսկ Հպարտը յանդուգն պատասխան է տալիս»^{‡‡}: 20 Խոնարհութիւն է՝

* Առակ. ԺԶ 3
 ** Բ Կոր. ԺԲ 13
 † Գրիգոր Աստուածաբան, Ծառ ԾՃԱդեան. տե՛ս կապուր, ՆԲՀԼ, Բ. Ա, էջ 1036:
 †† Բ Թազ. Է 18
 ‡ Թովբ. ԺԵ 5
 ‡‡ Առակ. ԺԸ 23

երբ սիրում ես ոչ միայն նրանց, որ փառաւորուած են մարդկանցից, այլ խոնարհուած ես աղքատների առջեւ եւ մխիթարում պանդուխտներին, ինչպէս Տէրն էր անում: ²¹ Պիղատոսը խօսում էր, եւ նա պատասխան չէր տալիս, իսկ աւագակի հետ գթառատութեամբ խօսում եւ պարգեւներ էր տալիս. երբ կոյրերը աղաղակում էին, կանգ առաւ եւ դիպչելով նրանց աչքերին՝ բացեց: ²² Խոնարհուութիւն է՝ որ միշտ քո կամքով չես գործում, այլ վարդապետներից եւ առաջնորդներից խրատ ես վերցնում, ինչպէս Մովսէսը, որ չանտեսեց Յոթորի խրատները, այլ ընդունեց եւ բոլորը կատարեց: ²³ Խոնարհութիւն է՝ որ [մարդ] բոլոր դրժելի իրերից զարհուրում, զգուշանում եւ չի հպարտանում՝ ասելով. «Ո՞վ ինձ կյաղթի», որի մասին Սողոմոնն ասում է. «Սպառնալիքները փշրում են իմաստունների սրտերը, իսկ հպարտն, ինքն իրեն ապաւինելով, որոգայթի մէջ է ընկնում»*: ²⁴ Խոնարհութիւն է՝ երբ առաքինութիւն ես կատարում, չես խորհում, թէ՛ «Իմ անձով եւ զօրութեամբ կատարեցի, այլ՝ Աստծու օգնականութեամբ», ինչպէս ասում է առաքեալը. «Ո՛չ ես, այլ Աստծու շնորհը, որ իմ մէջ է»*: ²⁵ Խոնարհութիւն է՝ որ առաջ չես ձգտում եւ ունեցածիցդ աւելի բարձր աստիճան չես վերցնում, այլ առաջնորդների կողմից կանչուելով ես ընդունում, ինչպէս ասում է առաքեալը. «Ոչ թէ նա է ընտրեալ, ով ինքն իրեն է գովում, այլ ում Աստուած է գովում»†:

III. ¹ Արդ, ողջ առաքինութեան հիմքը խոնարհութիւնն է, եւ բոլոր սուրբերը խոնարհութեամբ են հաճոյ եղել Աստծուն: ² Ինչպէս Աբրահամն էր խոնարհուում եւ ասում. «Ես հող եմ ու մոխիր»††, դրա համար նահապետների գլուխ եղաւ: ³ Այսպէս եւ Դաւիթն էր ասում. «Ես որդ եմ եւ ոչ մարդ, նախատինք եմ մարդկանց համար»‡, դրա համար Աստծուց մարգարէութեան շնորհ ստացաւ եւ կանչուեց ժողովրդին թագաւորելու: ⁴ Այսպէս եւ Եսային էր ասում. «Վա՛յ ինձ,

որովհետեւ պիղծ շուրթեր ունեմ»*, դրա համար աստուածաբան կոչուեց մարգարէների մէջ: ⁵ Այսպէս եւ Կարապետն էր ասում. «Արժանի չեմ արձակելու Նրա կօշիկների կապերը»**, դրա համար արժանի եղաւ Քրիստոսին մկրտելու: ⁶ Այսպէս եւ Պետրոսն էր ասում. «Հեռո՛ւ գնա ինձանից, Տէ՛ր, որովհետեւ մեղաւոր մարդ եմ ես»†, դրա համար երկնքի [արքայութեան] բանալիները ստացաւ եւ Եկեղեցու հիմք եղաւ: ⁷ Այսպէս եւ Պողոսն էր ասում. «Արժանի չեմ առաքեալ կոչուելու»††, դրա համար երկնք թռաւ եւ դրախտը տեսաւ:

IV. ¹ Արդ, քանզի խոնարհութիւնն է ողջ առաքինութեան գլուխը, ուստի մարգարէն ասում է. «Աստուած չի արհամարհում խոնարհ հոգին եւ սուրբ սիրտը»‡: ² Եւ Եսային ասում է. «Ես որտե՞ղ բնակուեմ, եթէ ոչ հեզերի, խոնարհների մէջ»‡‡: ³ Եւ նոյն Ինքը՝ Տէրն ասում էր. «Ով խոնարհեցնում է [իր] անձը, կբարձրանայ»#: ⁴ Եւ Պողոսն ասում է. «Ամենայն խոնարհութեամբ միմեանց պէտք է աւելի լաւ համարել, քան ինքներդ ձեզ»###: ⁵ Եւ վարդապետներից անթիւ վկայութիւններ կան խոնարհութեան մասին, քանզի ոչ ոք Աստծուն այնպէս սիրելի չէ, ինչպէս նա, ով խոնարհ է եւ իրեն յետին է համարում յանուն Քրիստոսի, որովհետեւ Նրան վայել է փառք եւ իշխանութիւն այժմ եւ յաւիտեանս. ամէն:

* Եւ. Զ 5
 ** Թովթ. Ա 27, Մարկ. Ա 7
 † Ղուկ. Ե 8
 †† Ա 4որ. ԺԵ 9
 ‡ Սաղմ. Ծ 19
 ‡‡ Եւ. 4 2
 # Ղուկ. ԺԴ 11
 ## Փղպ. Բ 3

* Հմմտ. Առակ. ԺԷ 10:
 ** Հմմտ. Ա 4որ. ԺԵ 10:
 † Բ 4որ. Ժ 18
 †† ԾԱ. ԺԸ 27
 ‡ Սաղմ. ԻԱ 7

ԳՐԻԳՈՐ ՎԿԱՅԱՍԷՐ

ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԹԵԱՆ, ԶՂՋՄԱՆ ԵՒ ԱՊԱՇԽԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

I. 1 Եւ որովհետեւ հասանք առաքինութեան սկզբին ու մօրը՝ խոստովանութեանը՝ զղմամբ եւ ապաշխարութեամբ հանդերձ, որն Աստուծոյ սուրբ Եկեղեցու բարձրագոյն աշտարակն է եւ սուրբ Աւագանի բոլոր ծնունդների յոյսը, որը շատ է կամենում եւ սիրում Աստուած եւ գովում Հին եւ Նոր Կտակարաններով, եւ բոլոր սուրբերը [իրենց] գրուածքներով յորդորում են մեղաւորներին՝ դառնալ, ապաշխարել եւ ընկնել Աստուծոյ առաջ: 2 Որովհետեւ Աստուած շատ է կամենում, սիրում եւ գործով կանչում ամէն մէկին եւ ուրախութեամբ ցնծում մեղաւորի դարձի համար: 3 Եւ խիստ տրտմում է, երբ իր անարատ ձեռքի ստեղծածն անզեղ է մնում:

II. 1 Եկէ՛ք դարձեալ, ո՛վ աստուածասէր եղբայրներ, Աստուածաշունչ Գրքից քննե՛ք այս անհուն ուրախութեան, երանութեան եւ կատարեալ բարեգործութեան գեղեցկութիւնը, որ Աստուծոց օտարացածներին վերստին դարձնում է դէպի Աստուած եւ ժառանգորդներ դարձնում նրա անհասանելի պարգեւներին: 2 Արդ, Աստուծոյ՝ մարդկանց համար ստեղծած բոլոր բարիքներից առաւել մեծ եւ զարմանալի են խոստովանութիւնը եւ զղման յոյսը: 3 Եւ դո՛ւ, ո՛վ մարդ, մի՛ յուսահատուիր, թէ՛ յանցանքներդ շատ են, որովհետեւ քո բազում չար գործերն ու մեղքերը չեն կարող յաղթել Աստուծոյ ողորմածութեանը: 4 Առաւել եւս համարձակ է խօսքս, քանի որ ինչպէս Աստուած է անբաւ եւ անսահման, մեծութեամբ՝ անճառ, վերագոյն, քան չար սատանան, որովհետեւ նրա Արարիչն ու Տէրն է եւ անշէջ հուրն է առաքելու նրան, այնպէս էլ Աստուծոյ գու՛թը, ողորմածութիւնն ու մարդասիրութիւնը աւելի բարձր ու մեծ են, քան սատանայի չարութիւնը եւ մեղքը, որ գործել է տալիս մարդկանց: 5 Եւ ինչպէս թոյլ կրակը չի կարող վնաս պատճառել լայնածաւալ ծովին, այնպէս էլ մեղքերի բազմութիւնը, որ գործւում է աշխարհում, խոստովանութեամբ եւ ապաշխարութեամբ անհետանում եւ ջնջւում է Աստուծոյ

ողորմածութեան առջեւ, կամ ինչպէս մօմը հայչում է կրակի առջեւ, եւ կամ նման է ծխի, որ անհետանում է*: 6 Միայն հաւատ ունեցիր քո հոգում, հեռացի՛ր մեղքերից, թո՛ղ դրանք եւ ճշմարտապէ՛ս հաւատա, որ Աստուած կարող է փրկել քեզ, քանի որ իր Որդուն [իսկ] չխնայեց իր թշնամիների համար, քանի որ առաւել եւս փրկում եւ ուրախանում է, երբ սիրելիներս ու բարեկամներս վերադառնում ենք իր մօտ:

7 Նայի՛ր եւ տե՛ս օրինակը եւ մի՛ յուսահատուիր դու, ո՛վ մարդաշխարհում չկային [այնպիսի] մեղքեր եւ չար անօրինութիւններ, որ չգործեցին նինուէացիները, բայց երբ զղացին, քիչ օրեր անց արտասուքներով հանգրեցին Աստուծոյ բարկութեան հուրը: 8 Մեծն Դաւիթը շնացաւ եւ սպանեց, բայց Աստուած ընդունեց նրա դարձը: 9 Իսրայէլի Մանասէ թագաւորը Յեսայիաս մեծ մարգարէին սղոցեց եւ Աստուծոյ ժողովրդին բռնութեամբ կռապաշտութեան դարձրեց, բայց երբ դարձի եկաւ եւ ապաշխարեց Բաբելոնում՝ շղթաների եւ բանտարկութեան մէջ, եւ զղումով ասաց «Տէր ամենակալ»-ը, [Աստուած] ուրախացաւ նրա դարձով եւ վերստին թագաւորեցրեց նրան Երուսաղէմում**: 10 Տե՛ս եւ Պետրոսի դառն արտասուքը, որ ջնջեց ուրացութեան թարախը: 11 Նայի՛ր եւ տե՛ս Պողոսի խոնարհութիւնը, որ յետին եւ հալածիչ անուանեց իրեն եւ բոլոր մեղաւորների գլուխը: 12 Յիշի՛ր մաքսաւորին եւ մի՛ մոռանա նրա գործը, որովհետեւ գոչում էր տաճարում եւ ասում էր. «Աստուած, ների՛ր ինձ, մեղաւորիս»‡, եւ ջնջուեց նրա ամբողջ չար անօրինութիւնը, եւ արդարացած իջաւ [տաճարից]: 13 Ա՛ն եւ մտքո՛ւմդ պահիր աւագակի հաւատը, որը մի խօսքով ջնջեց մեղքերի թարախը եւ բացեց դրախտի փակուած դուռը: 14 Նրա հետ եւ դու ասա՛. «Յիշի՛ր ինձ, Տէ՛ր, երբ գաս Քո արքայութեամբ»‡‡: 15 Դու արա՛, ինչպէս անառակ որդին, որովհետեւ թէպէտ շատ հեռացաւ Աստուծոց եւ մեծամեծ մեղքերով՝ միացաւ դեւերին, բայց յիշեց Հօր գու՛թը, դարձաւ եւ ասաց. «Հա՛յր,

* Տե՛ս Սաղմ. 4Է_3:
** Տե՛ս Բ Մճ. ԼԳ 11-19:
† Տե՛ս Մատթ. ԻԶ 75, Մարկ. ԺԴ 72, Ղուկ. ԻԲ 62:
†† Տե՛ս Ա Կոր. ԺԵ 9:
‡ Ղուկ. ԻԳ 13
‡‡ Ղուկ. ԻԳ 13

մեղանչեցի երկնքի դէմ եւ Քո առջեւ»*, եւ Տէրը նախկին պատուին բարձրացրեց նրան:

III. ¹ Գրուած է, թէ՛ «Ոչ ոք առանց մեղքի էջ, եթէ անգամ մէկ օր մնաց աշխարհում»**, եւ դարձեալ, թէ՛ «Ոչ մի կենդանի [մարդ] չի՛ արդարանայ Քո առջեւ»†: ² Բայց ամէն ոք թող այս իմանայ, որ բացի այն, որ Աստուած Իր պատկերով ստեղծեց մեզ, եւ բացի այն, որ մեզ Համար մարդ եղաւ եւ չարչարուելով մեռաւ խաչի վրայ, ունենք Աստուծոյ մեծ բարիքը՝ խոստովանութիւնն ու ապաշխարութիւնը, որովհետեւ այն որպէս երկրորդ Աւագան շնորհեց մեզ, որ դրա միջոցով նախկին պատուին բարձրացնի մեզ: ³ Որովհետեւ Աստուած գիտէր մեր՝ մարդկանց թոյլ եւ մեղաստէր բարքը, որ էջինք կարող պահել սուրբ Աւագանի շնորհները, [ուստի] պարգեւեց մեզ դիւրին [միջոց]՝ խոստովանութիւնը: ⁴ Քանի որ որքան էլ մեծ լինի մեղքը, խոստովանութեան բերուելով՝ սոսկ մեղք է կոչուում եւ արտասուքներով ջնջւում: ⁵ Իսկ առանց խոստովանութեան՝ մեղքը թէպէտ փոքր լինի, սակայն մահու չափ է, որովհետեւ անմահ տանջանքների է տանում նրան, ով ունի այն:

IV. ¹ Արդ, եկէ՛ք, Ադամի որդիներ՛, օրհնենք նրան, Ով Իր պատկերով ստեղծեց մեզ, եւ դարձեալ Ինքը սիրով Հագաւ մեր պատկերը, եւ փառաւորենք նրան, որ դարձեալ գթայ մեզ եւ ընդունի մեր դարձը: ² Արդ, ծածկագէտ Աստուած, եթէ գտնէր անկեղծ զղջում կամ «մեղայ» սատանայի սրտում կամ Ադամի մէջ, Նոյի դարաշրջանում ապրողների, սողոմայեցիների, փարաւոնի եւ կամ չար Յուդայի մէջ, մեծապարգեւ սիրալիր գթասրտութեամբ կընդունէր նրանց, քանզի անբաւ է նրա ողորմածութիւնը: ³ Եւ այս անպատում չարիքներն ու նեղութիւնները չէին Հասնի մարդկանց որդիների վրայ, եւ ոչ էլ Աստծուն Հարկ կլինէր մարդանալ եւ մարմնով չարչարուել մարդկային ցեղի Համար, որ կամովին յանձն առաւ, քանզի մարդասէր է եւ ողորմած: ⁴ Ահա՛ բարձր աշտարակ, ահա՛ Հաստատուն Հիմքով եւ անասանելի սանդուղք, ահա՛ Հեշտագնաց եւ դիւրանցանելի կամուրջ՝ սրտանց զղջումը: ⁵ Եկէ՛ք, Աստուծոյ սիրելիներ՛, առնենք այս

* Ղուկ. ԺԵ 18
** Հմմտ. Յոք ԺԵ 14:
† Տե՛ս Սաղմ. ԺԽԲ 2:

եւ բարձրանանք դէպի Աստուած, որ միշտ կանչում է մեզ՝ ասելով. «Եկէ՛ք Ինձ մօտ, բոլոր հոգնածներդ եւ բեռնաւորուածներդ, եւ ես կհանգստացնեմ ձեզ»*: ⁶ Ամէն ոք գիտէ այս, որ երբ մեղաւորը խոստովանում է եւ ելնում խոստովանահօր [մօտից], այնժամ թեթեւանում է նրա խիղճը, Հանգստանում է նրա հոգին, կարծես երկաթէ բեռներ վերցրեցին նրա թիկունքից:

V. ¹ Արդ, Աստուած ուրախանում է, եւ Հրեշտակները ցնծում են մարդկանց զղջումով, որ արտասուքներով եւ խոստովանութեամբ է լինում, ցնծում են եւ արդարների դասերը երկրի վրայ, երբ տեսնում են սրտանց եւ անկեղծ ապաշխարութիւնը: ² Ո՛վ դու, մա՛րդ, մի՛ յապաղիր եւ մի՛ ասա, թէ՛ «Վաղը կելնեմ մեղքերից եւ կգնամ առ Աստուած»: ³ Մի՛ խորհիր այդ քո մտքում, որովհետեւ չար դեւն է սերմանում այն խորհուրդներիդ մէջ, որ յապաղես եւ յանկարծակի անյոյս մեռնես եւ իր Հետ այրուես [յաւիտենական] Հրում: ⁴ Եւ դարձեալ ասում է չար սատանան, թէ՛ «Տո՛ւր ինձ քո երիտասարդութիւնը եւ սրտանց կատարի՛ր իմ կամքը, իսկ երբ ծերանաս, Աստծուն տո՛ւր քեզ եւ բարեւոք ապաշխարի՛ր»: ⁵ Ո՛վ դու, մա՛րդ, մի՛ խաբուիր նրա պատրանքներով, որովհետեւ անյայտ է մահուան [ժամանակը], չգիտես՝ ծերանալո՞ւ ես, թէ՛ ոչ: ⁶ Մահը ե՛ւ ծերերինն է, ե՛ւ երիտասարդներինը: ⁷ Որի Համար Սողոմոն Իմաստունը՝ Իմաստութեան մայրն ու աստուածայինը, գոչում է, թէ՛ «Յիշի՛ր քո Արարչին քո երիտասարդութեան օրերին»**, քանզի կարող ես այժմ ապաշխարել զօրաւոր մարմնովդ: ⁸ Աստուածային Պօղոս առաքեալը գրել է. «Ահա՛ ընդունելի ժամանակը, ահա՛ փրկութեան օրը»†, քանի դեռ մարմնի մէջ ես եւ տէրն ես քո կամքի, ահեղ Դատաստանից առաջ, քանի որ այժմ Աստուած բազմել է ողորմածութեան աթոռին, եւ ամէն ոք, ով պարտական է մեղքերի Համար, գնում է նրա մօտ, մեղքերի թողութիւն խնդրում եւ ողորմութիւն ստանում նրանից: ⁹ Իսկ ով յապաղում է եւ առանց ապաշխարելու մեռնում, Վերջին Օրը Աստուած նստում է եւ առանց ապաշխարելու մեռնում, Վերջին Օրը Աստուած նստում է դատաստանի եւ արդար իրաւունքների աթոռին եւ չի ողորմում, այլ՝ Հատուցում ըստ գործերի: ¹⁰ Ապա արդարեւ է գոչում մարգարէն

* Տե՛ս Մատթ. ԺԱ 29:
** Տե՛ս Ժող. ԺԲ 1:
† Ա. Կոր. Զ 2

Աստուծոյ անունից եւ ասում. «Չեմ կամենում մեղաւորի մահը, այլ՝ նրա ապրելը»^{*}: ¹¹ Մէկ այլ մարգարէ ասում է, թէ՛ «Խոստովանի՛ր դու քո մեղքերը, որ արդարացուես»^{**}, իսկ մէկ ուրիշն ասում է, թէ՛ «Կպատմեմ իմ անօրինութիւնները»[†], քանզի՛ «Նեխեցին իմ հոգու վէրքերը»^{††} եւ՝ «Լաց եղայ իմ մահճում եւ արտասուքով թրջեցի անկողինս»[‡] եւ՝ «Ողորմի՛ր ինձ, Տէ՛ր, քանզի հիւանդացայ հոգովս»^{‡‡} եւ թէ՛ «Ողորմի՛ր ինձ, Աստուած, ըստ Քո մեծ ողորմութեան»[#] եւ թէ՛ «Ողորմի՛ր ինձ, Աստուած, քանզի ընդոտնեց ինձ մարդը, որ թշնամին է»^{##} եւ դարձեալ՝ թէ. «Ողորմի՛ր մեզ, Տէ՛ր, քանզի Քեզ ապաւինեցինք»[§] եւ՝ «Դու, Աստուած, ապաշխարողների յոյսն ես»^{§§} եւ՝ «Յո՛յց տուր ինձ Քո բարեբարութիւնները» եւ բազում այլ այսպիսի բաներ, որ յոյս են տալիս մեղաւորներին: ¹² «Եթէ քո եղբայրը բազում անգամ մեղանչի եւ ասի՝ զղջում եմ, ների՛ր նրան»^{***}, - այս խօսքերը Տէրն ասաց Պետրոսին: Եւ եթէ մարդը ներում է մարդուն, ապա տե՛ս, թէ Աստուած որքան առաւել է ներում [նրան], ով անկեղծօրէն դառնում է դէպի Նա:

VI. ¹ Ահա՛, սիրելիներ՛, այս ամէնը եւ բազում այլ [վկայութիւններ], որ կան Աստուածային Գրքում, թող օրինակ լինեն մեզ, որ առանց զղջումի չմնանք մեղքերի մէջ: ² Քանի որ այն սիրտը, որը չի զղջում եւ ապաշխարում, նման է սատանայի սրտին, որը նման է դարբնի սալի: ³ Որ բոլոր սուրբերը, աստուածային խօսքերով՝ որպէս մտրակով յանդիմանում են նրան եւ զարկում, բայց [դրանք] ամենեւին չեն ազդում եւ հետք չեն թողնում նրա մէջ, ինչպէս փարաւոնի, Յուդայի եւ սողոմայեցիների եւ Նոյի ժամանակակիցների սրտերում:

* Տե՛ս Եզեկ. ԺԸ 23:
 ** Տե՛ս Ես. ԽԳ 26:
 † Տե՛ս Սաղմ. ԼԱ 5:
 †† Հմմտ. Սաղմ. ԼԷ 6:
 ‡ Տե՛ս Սաղմ. Զ 7:
 ‡‡ Հմմտ. Սաղմ. Զ 3:
 # Սաղմ. Ծ 3
 ## Տե՛ս Սաղմ. ԾԵ 2:
 § Հմմտ. Սաղմ. ԺԵ 2:
 §§ Հմմտ. Սաղմ. Ղ 9:
 *** Տե՛ս Ղուկ. ԺԷ 4:

⁴ Այնքան կարեւոր եւ բարձրագոյն գործ են խոստովանութիւնն ու զղջումը, որ ոչ միայն Եկեղեցու վարդապետները եւ Աստուածային Գրքերն են գովում այն, այլեւ արտաքին իմաստասէրները սրա [համար] ասպարէզ մտան եւ յոյժ գովեցին [նրան], ով առաւել ունի այն: ⁵ Որովհետեւ թէ՛ եւ կուսպաշտ էին, բայց այս բարուք խորհեցին, քանզի Պիթագորասն ասում է, թէ՛ «Մի՛ ծածկիր քո մեղքերը, այլ յանդիմանի՛ր, որ բժշկուես»: ⁶ Տիմոսթենէսն ասում է, թէ՛ «Ով մարմնի ցաւերը թաքցնում է բժիշկներից, չի կարող առողջ լինել, նոյնպէս էլ, ով թաքցնում է մեղքերը, չի բժշկուի»: ⁷ Արիստոտէլն ասում է, թէ՛ «Ով հեզութեամբ խոստովանում է, հաւասար է լինում անմեղներին»: ⁸ Կլիտարքոսն ասում է, թէ՛ «Մի տախտակի վրայ հուրը հանդերձի հետ մի՛ դնիր, նոյնպէս եւ մի՛ պահիր մեղքերը քո սրտում»: ⁹ Թէոդիմոսն ասում է, թէ՛ «Աշխարհում կան մեղքեր, որոնք խափանում են Աստուծոյ բարեբարութիւնը»: ¹⁰ Սրանցից մէկը նայում էր մարդկանց գործերին, լաց էր լինում եւ ասում. «Վա՛յ [ձեզ], քանզի իզուր էք կոծում ու խռովում»: ¹¹ Մէկ ուրիշը ծիծաղում էր մարդկային ցեղի վրայ եւ ասում. «Յիրաւի ծաղրի էք արժանի, որովհետեւ հրճում էք, ինչպէս երեխաներ»: ¹² Նրանցից մէկ ուրիշը նայեց մի մեծագոյն քաղաքի վրայ եւ ասաց. «Ա՛յ շէն, ա՛յ շէն, թէ քանի՛ տէր ես փոխել դու», որ Սողոմոն Իմաստունը ունայն եւ սուտ է յայտարարում, եւ այս աշխարհի աւելորդութիւն: ¹³ Եւ սուրբերից մէկ ուրիշն ասում է, թէ՛ «Այս աշխարհը փոխակերպութեան եւ փոփոխման տեղ է»:

VII. ¹ Ուստի պէտք է հասկանալ ասուածները, ատել այս աշխարհը եւ սրա կերպարանքը, անկեղծօրէն խոստովանել մեր մեղքերը, եւ Նա կթողնի, ինչպէս խոստացաւ Իր անսուտ բերանով: ² Եւ մենք անդադար խնդրենք Աստծուց, որ անտեսի մեր յանցանքները, տայ մեզ զղջման հոգի եւ մեր միջից հանի քարեղէն սիրտը: ³ Ինչպէս նաեւ խնդրենք Աստծուց, որ անմեղ դարձնի մեզ եւ բոլոր հաւատացեալներին ի Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, Որին փառք յաւիտեանս. ամէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄՈՒՏՔ.....7

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻԶ
Մարտիրոսների մասին
(թարգմ.՝ Մեսրոպ քահանայ Արամեանի)..... 9

ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱԻՈՐԻԶ
Յորդորակ խոստովանական ապաշխարության
(թարգմ.՝ Սեդրակ Ստամբուլցեանի) 13

ԵՂԻԾԷ ՎԱՐԳԱՊԵՏ
«Հայր մեր» աղօթքի մասին
(թարգմ.՝ Խաչիկ Գրիգորեանի).....24

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ
Թուղթ յանցաւոր վարքի խոստովանութեան մասին
(թարգմ.՝ Մեսրոպ քահանայ Արամեանի).....32

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ
Թուղթ ապաշխարութեան մասին
(թարգմ.՝ Մեսրոպ քահանայ Արամեանի)..... 39

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ
Թուղթ պահքի պնդութեան մասին
(թարգմ.՝ Մեսրոպ քահանայ Արամեանի).....46

ՅՈՎՀԱՆ ՄԱՆԴԱԿՈՒՆԻ
Ընդունելի եւ անընդունելի աղօթքի մասին
(թարգմ.՝ Մեսրոպ քահանայ Արամեանի).....53

ԽՈՍՐՈՎ ԱՆՁԵԻԱՑԻ
Աստուծոյ կամքն ու երկիւղը ճշմարտութեամբ ծանուցող
սուրբ հոգեկիր վարդապետ Խոսրովի յոյժ օգտակար
եւ հոգեշահ խրատական պատգամները
(թարգմ.՝ Տիգրան Խաչատրեանի)..... 61

ԳՐԻԳՈՐ ՏԱԹԵԻԱՑԻ
Քարոզ երկնքի արքայութիւնը փնտրելու մասին
(թարգմ.՝ Տիգրան Խաչատրեանի)..... 77

ԱՆԱՆԻԱ ՆԱՐԵԿԱՑԻ
Խորհուրդների մասին
(թարգմ.՝ Սեդրակ Ստամբուլցեանի).....88

ԱՆԱՆԻԱ ՆԱՐԵԿԱՑԻ
Խրատ խոնարհութեան մասին
(թարգմ.՝ Աշխէն Իւզբաշեանի).....91

ԳՐԻԳՈՐ ՎԿԱՅԱՍԷՐ
Խոստովանութեան, գղջման եւ
ապաշխարութեան մասին
(թարգմ.՝ Մարթա Արաբեանի) 96

Խմբագիր

Տեխնիկական խմբագիր

Վերստուգող սրբագրիչ

Կազմը՝

Ծարուածքը՝

Մետրոպ քահանայ Արամեան

Արա Ստեփանեան

Սեդա Ստամբոլցեան

Արեգ Ասատրեանի

ԳԱՆՁԱՍԱՐ

աստուածաբանական կենտրոնի

համակարգչային ծառայութեան